

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI PROGRAMI

GİYİM'DE VE AKSESUAR'DA DERİNİN YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elifcan KALAFAT

Danışman
Prof. Şebnem R. TEMİR

İSTANBUL – 2012

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI PROGRAMI

GİYİM'DE VE AKSESUAR'DA DERİNİN YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elifcan KALAFAT

Danışman
Prof. Şebnem R. TEMİR

İSTANBUL – 2012

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

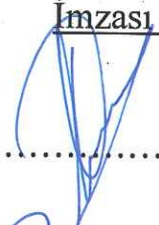
Tekstil ve Moda Tasarım Anasanat Dalı Tekstil ve Moda Tasarım Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Elifcan KALAFAT** tarafından hazırlanan “**Giyim’de ve Aksesuar’da Derinin Yeri**” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 15.06.2012

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Şebnem R.TEMİR
Dan.-HAL.Üniv.Tekstil ve Moda Tas.ASD Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi: Prof.Dr.Esin SARIOĞLU
HAL.Üniv.Tekstil ve Moda Tas.ASD Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi :Doç.Dr.Didem A.ÖZHEKİM
Marmara Üniv. Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Bahattin ŞEBER
HAL.Üniv.Tekstil ve Moda Tas.ASD Öğr.Üyesi (Yedek)

.....

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Engin AKDOĞAN
Gelişim Üniv.Tekstil ve Moda ASD Öğr.Üyesi (Yedek)

.....

ÖNSÖZ

Dericilik zanaatının kökeni ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Deri tarihsel sürecinde, farklı kültürlerin gereksinmelerine göre işlenip biçimlendirilmiştir. Deri başta giysi ve giyim-kuşam aksesuarları olmak üzere günlük yaşamda kullanılan birçok ürünün üretiminde en önemli malzemelerden biridir.

Toplumların Sosyo-Kültürel yaşantısına göre, deri ürünlerinin tasarımları, biçimlenerek özgün sanat yapıtı değerlendirmesiyle karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamda; “Giyim’de ve Aksesuar’da Derinin Yeri” konu başlıklı yüksek lisans tezimde, derinin tarihsel süreci, kullanıldığı alanlar ve gelişimi üzerine inceleme, amaçlanmıştır.

Tez araştırmamın her aşamasında desteğini ve engin bilgilerini hiçbir zaman benden esirgemeyen Sayın Prof. Şebnem R. TEMİR’e, Sayın Prof. Esin SARIOĞLU’na, tezimin yazım aşamasında desteğini ve sabrını esirgemeyen Öğretim Görevlisi Sayın A.Gamze ÖNGEN ’e saygılarımı sunar teşekkür ederim.

Hayatım boyunca yanımda olan benden yardımlarını, desteğini ve sevgisini hiçbir zaman eksik etmeyen babam Sayın Mustafa KALAFAT’a saygılarımı sunar teşekkür ederim.

Elifcan KALAFAT

İstanbul, 2012

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	XI
1. GİRİŞ.	1
2. DERİNİN TANIMI.....	3
3. DERİ VE DERİCİLİK TARİHİ.....	9
4. MAMULDERİ ELDE EDİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER... 15	
4.1. Salamura	15
4.2. Kireçlik	15
4.3. İslatma	17
4.4. Kıl Giderme.....	20
4.5. Etleme	21
4.6. Yarma İşlemi.....	21
4.7. İkinci Kireçlik	22
4.8. Sepileme (Tabaklama)	22
4.9. Bitkisel Tabaklama (Sepileme)	24
4.10. Boyama	25
5. DERİNİN KORUNMASI.....	28
6. DERİ ÜRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ GEREÇLER.....	30
6.1. Deri Üretiminde Kullanılan Araçlar	30
6.1.1. Kesim ve Tıraşlama Araçları	30
6.1.2. Oyma ve Delme Araçları	31
6.1.3. Birleştirme Araçları.....	34

6.1.4. Diğer Ürünler	36
6.2. Deri Üretiminde Kullanılan Gereçler	39
6.2.1. Temel Gereçler	39
6.2.2. Alt Yapı Gereçleri	41
6.2.3. Süsleme Gereçleri	41
7. DERİ ÇEŞİT VE KALİTELERİ.....	42
7.1. Antilop	42
7.2. Ak deri	42
7.3. Astarlık	42
7.4. Davul Derisi.....	43
7.5. Astarlık Glase	43
7.6. Fantezi Derileri	43
7.7. Domuz Derisi.....	44
7.8. Güderi	44
7.9. Glase	45
7.10. Keçi Derisi	45
7.11. Kösele	45
7.12. Kayışlı Kösele.....	45
7.13. Kromlu Kösele.....	45
7.14. Sabunlu Kösele	46
7.15. Suni Kösele.....	46
7.16. Krokodil.....	46
7.17. Maroken.....	47
7.18. Paşömen Derisi.....	47
7.19. Vaketa.....	47
7.20. Meşin	47
7.21. Napa.....	47
7.22. Sahtiyan	48
7.23. Nubuk	48
7.24. Rugan.....	50
7.25. Şeffaf Deriler	50
7.26. Süet	50
7.27. Vidala.....	51
7.28. Yapay (Suni) Deriler	51
8. DERİNİN SÜSLENMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER.....	52
8.1. Yüzey Süsleme Teknikleri.....	52
8.1.1. Aplikasyon Tekniği.....	52
8.2.1. Kabartma Tekniği.....	54
8.3.1. Oyma Tekniği	56
8.4.1. Kakma (Gömme) Tekniği	59

8.5.1. İşleme Tekniği.....	61
8.6.1. Dikiş Tekniği.....	63
8.7.1. Yakma (Dağlama) Tekniği.....	65
8.8.1. Baskı Tekniği	66
8.9.1. Boyama Tekniği	67
8.10.1. Keserek İşleme ve Linol İşleme Tekniği	69
8.11.1. Islatarak Şekil Verme Tekniği	71
8.2. Birleştirme Tekniği.....	76
9. DERİNİN KULLANILDIĞI ALANLAR.....	77
9.1. Giyim ve Aksesuarları	77
9.2. Ev Eşya ve Aksesuarları	78
9.3. Askeri Eşya ve Aksesuarları.....	84
9.3.1. Atçılık ile ilgili Eşya ve Aksesuarlar	85
9.3.2. Silah Aksesuarları	89
9.3.3. Mehter Aksesuarları	98
9.4. Ulaşım.....	98
9.5. Kitap Sanatları	99
9.5.1. Cilt Sanatı.....	99
9.5.2. Yazı Zemini olarak Deri	102
9.5.3. Yazıcı Aksesuarları	105
9.6. Gölge Oyunu ve Tipleri.....	105
10. GİYİM VE AKSESUAR OLARAK DERİ KULLANIMI.....	109
10.1. Giyim.....	109
10.2. Giyim Aksesuarları.....	121
10.2.1. Ayakkabı	121
10.2.2. Kemer - Kuşak	140
10.2.3. Çanta	143
10.2.4. Başlık	147
10.2.5. Eldiven	148
11. DERİ İLE ÇALIŞAN GİYİM TASARIMCILARI VE MARKALAR.....	150
12. DERİNİN KONSERVASYON VE RESTORASYONU.....	171
13. SONUÇ.....	181
14. KAYNAKLAR	183
15. İNTERNET KAYNAKLARI.....	185
16. ÖZGEÇMİŞ.....	188

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

Bkz. : Bakınız

s. : Sayfa

v.b. : ve benzeri

y.y. : Yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 2.1. Ham deri.....	1
Şekil 2.2. Derinin yapısı.....	3
Şekil 2.3. İşlenmemiş hayvan derileri	4
Şekil 2.4. Ham derilerinin dikey kesiti	5
Şekil 2.5. Yünü ve kılı temizlenmiş ham deri	6
Şekil 2.6. Ham deriler	7
Şekil 3.1. İlk İnsanlar	9
Şekil 3.2. İlk İnsanlar	10
Şekil 3.3. Geyik avı betimlemeli duvar resmi	11
Şekil 4.1. Kireçlik Havuzu	16
Şekil 4.2. Derilerin havuz içinde su ile yumuşatılması	18
Şekil 4.3. Kimyasal işlemde geçirilen derilerin sudan çıkarılması	18
Şekil 4.4. Deri üzerindeki maddelerin bıçakla temizlenmesi.....	20
Şekil 4.5. Derinin kıl kökleri ve üst tabakasının giderilmesi	21
Şekil 5.1. Makas, falçata, deri kesim bıçağı.....	31
Şekil 5.2. Biz, Çarklı zımba	32
Şekil 5.3. Bıçak, Linol bıçağı.....	33
Şekil 5.4. Çeşitli kabartma desenlerle süslenmiş çelik kalemler.....	33
Şekil 5.5. Delgi Zımba Çeşitleri.....	34
Şekil 5.6. Fermuar açacağı, Basabas	34
Şekil 5.7. Şerit kesme makinesi	35
Şekil 5.8. Freze makinesi	36
Şekil 5.9. Çizgileme, Deri amblem makinesi.....	36
Şekil 5.10. Muşta.....	38
Şekil 6.1. Fermajup	41
Şekil 7.1. Astarlık Glase, ön ve arka yüzü	44
Şekil 7.2. Domuz derisi, ön ve arka yüzü	45
Şekil 7.3. Krokodil.	47
Şekil 7.4.. Nubuk, ön ve arka yüzü.	48
Şekil 7.5. Rujan, ön ve arka yüzü.....	49
Şekil 7.6. Süet, ön ve arka yüzü.	50
Şekil 7.7. Süet.	50
Şekil 7.8. Suni deri.	51
Şekil 8.1. Aplike tekniği ile yapılmış deri yastık.....	53
Şekil 8.2. Deri üzerine farklı renkte Rumi motifleri applike edilmiş II. Selim'in çizmesi (Topkapı Saray Müzesi).....	53
Şekil 8.3. Kabartma ve baskı tekniği ile yapılmış eyer.....	54
Şekil 8.4. Kabartma tekniği ile yapılmış deri cilt örneği	55

Şekil 8.5. Kabartma (rölyef) tekniği kullanılmış bir pano	55
Şekil 8.6. Kabartma (rölyef) tekniği kullanılmış bir pano	56
Şekil 8.7. Oyma tekniği ile yapılmış sayfa	56
Şekil 8.8. Deri üzerine yapılmış dişi ve erkek oyma desenleri	57
Şekil 8.9. Oyma tekniği ile yapılmış deri yastık	57
Şekil 8.10. Oyma tekniği ile yapılmış deri cilt	58
Şekil 8.11. Ahşap üzerine deri ile oyma tekniği ile yapılmış şemsiyelik	58
Şekil 8.12. Kaşağı	59
Şekil 8.13. Deri üzerine metal kakma ile yapılmış eyer	59
Şekil 8.14. Kakma tekniği ile yapılmış deri Kur'an mahfazası	60
Şekil 8.15. Sırma işlemeli deri terlik.....	61
Şekil 8.16. İşlemeli deri kütüklük	61
Şekil 8.17. Siyah deri kaplama üzerine gümüş sırma işlemeli deri tirkeş.....	62
Şekil 8.18. İşlemeli deri yastık	62
Şekil 8.19. İşlemeli deri takunyalar.....	63
Şekil 8.20. Osmanlı döneminde deriden dikiş tekniği ile yapılmış sofraltığı	64
Şekil 8.21. Dikiş tekniği ile yapılmış, çuval deri karışımı yastık	64
Şekil 8.22. Yakma tekniği ile yapılmış deri çömlek	65
Şekil 8.23. Dekoratif deri kaplı çömlek	65
Şekil 8.24. Sultan IV. Muradın sarı sahtiyan üzerine baskı desenli mest pabucu.....	66
Şekil 8.25. Sultan Abdülhamit'in baskı desenli eyeri	66
Şekil 8.26. Deri kaplı ferman kutusu	67
Şekil 8.27. Boyama tekniği ile yapılmış deri sehpa ayrıntısı	67
Şekil 8.28. Boyama tekniği ile yapılmış deri tablo	68
Şekil 8.29. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri tabak.....	68
Şekil 8.30. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri tepsi	69
Şekil 8.31. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri tablo	70
Şekil 8.32. Keserek işleme tekniği ile yapılmış kösele çantalar	70
Şekil 8.33. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri sehpa üstü.....	71
Şekil 8.34. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış sürahi.....	71
Şekil 8.35. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri vazo.....	72
Şekil 8.36. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri masklar	72
Şekil 8.37. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri saat	73
Şekil 8.38. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.....	73
Şekil 8.39. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.....	74
Şekil 8.40. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.....	75
Şekil 8.41. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.....	75
Şekil 8.42. Birleştirme tekniği kullanılarak yapılmış deri kutular	76
Şekil 8.43. Birleştirme tekniği kullanılarak yapılmış sandık	77
Şekil 9.1. İşlemeli deri su kırbası	79
Şekil 9.2. İşlemeli deri sofraltığı 19.yüzyıl	80
Şekil 9.3. Körük	81
Şekil 9.4. Çoban azık torbası.....	83
Şekil 9.5. Zembil	84
Şekil 9.6. Eyer	86
Şekil 9.7. Kamçı	87
Şekil 9.8. Eyer kayışı	88
Şekil 9.9. Eyer takımı 19.yüzyıl.....	89
Şekil 9.10. Eyer	90
Şekil 9.11. Kasatura (kını) ile birlikte.....	91

Şekil 9.12. Deri tirkeş.....	92
Şekil 9.13. Kalkan.....	92
Şekil 9.14. Deri kalkan, Osmanlı Dönemi	93
Şekil 9.15. Kanuni Sultan Süleyman Kılıcı	94
Şekil 9.16. Barutluk, 19. yüzyıl	95
Şekil 9.17. Deri Barutluk, Osmanlı Dönemi	95
Şekil 9.18. Silah kılıfı ve kemeri.....	96
Şekil 9.19. Harbiye Askeri Müzesinde bulunan silahlık, 19.yüzyıl.....	96
Şekil 9.20.Harbiye Askeri Müzesinde bulunan kütüklük, 18–19.yüzyıl	97
Şekil 9.21. Davul.....	98
Şekil 9.22. Nakkare	99
Şekil 9.23. Deri cilt	100
Şekil 9.24. Deri cilt	100
Şekil 9.25. Deri cilt	101
Şekil 9.26. Deri cilt	102
Şekil 9.27. Karagöz ve Hacivat figürleri.....	106
Şekil 9.28. Karagöz figürleri.....	107
Şekil 9.29. Karagöz figürleri.....	108
Şekil 10.1. Koyun postu giymiş Sümerli çift heykeli	109
Şekil 10.2. Koyun postundan olduğu düşünülen giysisiyle bir Sümer kadını	110
Şekil 10.3. Roma imparatoru Hadrian'ın deri giysisi	111
Şekil 10.4. III. Murat'a ait deri kaftan	112
Şekil 10.5. Dışı figürlerle donatılmış deriden bir padişah kaftanı	113
Şekil 10.6. Topkapı Sarayı Müzesi'nden dantel kısımları dâhil boyalı deriden yapılmış kaftan	113
Şekil 10.7. Budapeşte, Macar Milli Müzesi'nde sergilenmekte olan 16. yüzyıla ait Türk deri kaftanı.....	114
Şekil 10.8. Ahmed Bahaeddin Efendiye Ait Vaşak kürk.....	115
Şekil 10.9. Yere çakılmış deriyi tüylerden arındırma işlemi	116
Şekil 10.10. 1938 yılında Victor Fleming tarafından yönetilen “Test Pilot” isimli sinema filminden bir kare.....	117
Şekil 10.11. İlk bayan askeri pilotumuz Sabiha Gökçen	118
Şekil 10.12. İlk bayan askeri pilotumuz Sabiha Gökçen	118
Şekil 10.13. Motor kullanıcıları için deri aksesuarlar	119
Şekil 10.14. “Perfecto” isimli deri ceket.....	120
Şekil 10.15. Deri ayakkabı, 17.yüzyıl	122
Şekil 10.16. Deri pabuç, Osmanlı Dönemi	122
Şekil 10.17. Deri çocuk ayakkabısı.....	123
Şekil 10.18. Kaloşlu bir çift kadın ayakkabısı	123
Şekil 10.19. Deri ayakkabı.....	124
Şekil 10.20. Galoşlu deri ayakkabı	124
Şekil 10.21. İşlemeli pabuç	125
Şekil 10.22. Deri bot	126
Şekil 10.23. İşlemeli deri çocuk çizmesi.....	127
Şekil 10.24. İşlemeli deri çizme 16.yüzyıl sonu	127
Şekil 10.25. M.Ö. Üç binli yıllardan kalma sandalet örneği.....	128
Şekil 10.26. Çarık.....	129
Şekil 10.27. El yapımı deri çarıklar	130
Şekil 10.28. Kırmızı sahtiyandan yapılmış yeniçeri çarığı	131
Şekil 10.29. El yapımı çöl potini.....	132

Şekil 10.30. Deri yemeni.....	132
Şekil 10.31. Mestli-çizme.	134
Şekil 10.32. Çapula	134
Şekil 10.33. Takunya.....	134
Şekil 10.34. Nalın.....	134
Şekil 10.35. Sarkıntılı Uygur deri kemerleri.....	136
Şekil 10.36. Yörük kemeri	139
Şekil 10.37. Deri kemerler	140
Şekil 10.38. Deri kemerler	141
Şekil 10.39. İtfaiyeci kemeri	141
Şekil 10.40. 19.yüzyıl'dan kalma kahverengi deri sırma işlemeli evrak çantası	142
Şekil 10.41. Deri çanta	143
Şekil 10.42. Postacı çantası.....	143
Şekil 10.43. Deri çanta	144
Şekil 10.44. İşlemeli deri çanta	144
Şekil 10.45. Deri çanta	145
Şekil 10.46. Deri çanta	145
Şekil 10.47. Deri üzerine sırma işlemeli kadın başlığı	146
Şekil 10.48. Sultan IV. Murat'a ait av eldiveni	148
Şekil 11.1. Avant - garde couturn koleksiyonu.....	150
Şekil 11.2. Simay Bülbül Tasarımı	151
Şekil 11.3. Simay Bülbül Tasarımı	151
Şekil 11.4. Atıl Kutoğlu'nun New York Moda Haftası'nda sergilenen 2004 ilkbahar yaz koleksiyonu.....	152
Şekil 11.5. Azzedine Alaia, koleksiyonundan bir parça	153
Şekil 11.6. Azzedine Alaia Spring 2009	154
Şekil 11.7. Ann Demeulemeaster, September, 2011.....	155
Şekil 11.8. Ann Demeulemeaster, September, 2011.....	156
Şekil 11.9. Ann Demeulemeaster, Spring summer, 2011	156
Şekil 11.10. Ann Demeulemeaster, Spring	157
Şekil 11.11. Ann Demeulemeaster, Koleksiyonundan bir parça	158
Şekil 11.12. Ann Demeulemeaster, Koleksiyonundan bir parça	158
Şekil 11.13. Ann Demeulemeaster, Koleksiyonundan bir parça	159
Şekil 11.14. Riccardo Tisci, Paris moda haftası.....	150
Şekil 11.15. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.....	160
Şekil 11.16. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.....	161
Şekil 11.17. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.....	161
Şekil 11.18. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.....	162
Şekil 11.19. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.....	162
Şekil 11.20. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.....	163
Şekil 11.21. Alexander McQueen İlkbahar 2010.....	164
Şekil 11.22. Alexander McQueen İlkbahar 2010.....	165
Şekil 11.23. Alexander McQueen, 2009	165
Şekil 11.24. Matraş deri çanta tasarımı.....	166
Şekil 11.25. Derimod deri giyim tasarımları.....	167
Şekil 11.26. Derimod deri giyim tasarımları.....	168
Şekil 11.27. Derimod deri giyim tasarımları.....	168

Şekil 11.28. Kuzu deri giyim tasarımları 169

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Elifcan KALAFAT
Anabilim Dalı : Tekstil ve Moda Tasarım
Programı : Tekstil ve Moda Tasarım
Tez Danışmanı : Prof. Şebnem R. TEMİR
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Mayıs 2012

GİYİM'DE VE AKSESUAR'DA DERİNİN YERİ

ÖZET

İlkçağlardan itibaren deri, insanoğlunun yaşamında yer alan en önemli malzemelerden biri olmuştur. Derinin yapısının sağlam olması, başlangıçta işlevsel ürünlerde kullanılmasına, zaman içerisinde ise estetik değerler katılarak farklı alanlarda kullanımıyla gelişme göstermiştir. İnsanoğlunun tabaklamayı öğrenmesiyle deriye biçim kazandırabilmesi, işleyebilme ve daha uzun kullanabilme özelliği gerçekleşmiştir.

Dericilik konusunda Türklerin öncü olmalarının temeli Orta Asya Türklerine dayanmaktadır. Deri işlemeciliğine, hayvancılığın günlük yaşamda önemli bir yer tutmasının yanı sıra, soğuk iklim koşulları da ortam sağlamıştır. Anadolu'ya gerçekleştirdikleri göç ile Orta Asya Türkleri, deri ve dericilik zanaatı konusunda edindikleri bilgi birikimlerini taşıyarak, Anadolu'nun bu konuda önemli bir merkez olmasında etkili olmuştur. Anadolu'nun kültürel ve toplumsal yapısı da, sanat ürünlerinin biçimlenmesini ve çeşitlenmesini etkilemiştir.

Bu bağlamda araştırmada; günümüz deri, dericilik zanaatı ve sanatının gelişimi incelenmiştir. İlk çağlardan günümüze, deri ve dericilik tarihi incelendiğinde; Dünyada yapılan yeni keşiflerin sonucuyla farklı kültürlerle sahip toplumların birbirleriyle olan etkileşimiyle, bu sanat ve zanaat değişim ve gelişim göstermiştir.

Moda kavramını içererek giysilerde derinin kullanılması 1960'lı yıllarda başlamıştır. Bu dönemde yeni arayışlar içinde olan İtalyan moda giyim tasarımcıları, giysilerde rahatlıkla kullanılacak deri üretiminin yapılmasını, deri üreten firmaları yönlendirerek sağlamışlardır. Deri, dünya modasındaki yerini böylelikle almaya başlamıştır. Köklü bir geçmişe sahip olan Türk dericiliği de dünya modasına uygun maliyetli ve kaliteli ürünlerle dahil olmuştur. Günümüzde Türk deri sektörü, teknolojinin gelişmesiyle hem deri hem de deri giysi tasarımlarının kalitesiyle dünya standartlarını yakalamış durumdadır.

Anahtar Kelimeler: Deri, Giysi, Moda, Aksesuar

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Elifcan KALAFAT
Department : Textile & Fashion Design Department
Course : Textile & Fashion Design Department
Thesis Advisor : Prof. Şebnem R. TEMİR
Academic Degree –Term : Postgraduate - May 2012

ABSTRACT

LEATHER FOR CLOTHING AND ACCESSORIES

Beginning from the Antiquity, leather has been one of the most important materials in human life. At first because of enduring specialties of leather, it was used as a functional products. Then enriched aesthetic values, and started to use in different areas.

With the human being learned how to shape the tanning, the properties of leather which are long lasting and workability were emerged. The basis of being the pioneer of the Turks based on the Turks in Central Asia.

Beside the stockbreeding which has an important role in daily life, the cold climate conditions have provided the leather processing an occasion. Turks of Middle Asia, carried their acquired knowledge about the leather and craft of leather with their imigration to Anatolia and that issue makes Anatolia an important center.

The social and cultural structure of Anatolia affected the formation of art and diversification of products. In this context, leather, craft of leather and the development of art are observed.

When the leather and leather goods are examined from the Antiquity tonowadays, this art and craft have developed and changed with the result of new discoveries and interaction of societies with different cultures.

The use of leather as a part of the fashion began at the years of 1960. Italian fashion designers who are in search of new designers, provided the production of the leather for the clothes by directing to manufacturer of leather. Thus, leather has begun to take place in the world fashion platform.

Turkish leather production which has a fundamental history has started to take part in the world of fashion with a qualified and reasonable costproducts. Today, with the development of technology, the leather sector with the leather and leather garment design has caught the World class standards.

Keywords: Leather, Clothing, Fashion, Accessories

GİRİŞ

Deri; doğadaki farklı hayvan türlerinin postlarından bazı işlemler sonucu elde edilen bir üründür. İnsanın yaşamında ilkel çağdan, günümüze kadar deri farklı alanlarında kullanılan ve kültürel çeşitliliklerle işlevsel amaçlara göre biçimlendirilen bir malzeme olmuştur.

Sanat tarihi araştırmalarının sonucunda yapılan arkeolojik kazılardaki buluntular İnsanoğlunun deriyi işlemeyi öğrenmesiyle, deriyi sanat ürünü olarak kullanmaya başladığını göstermektedir. En güzel örneklerini de Eski kültürlerdeki deriden giysi, aksesuar, av ve savaş aletleri, ev araç gereçleridir.

Orta Asya'dan başlayan Türklerin dericilik zanaatı, batıya göçle Anadolu'ya taşınmasıyla gelişimine devam etmiştir. Bu uzun süreç içerisinde sosyal-kültürel yapıya bağlı olarak derinin tasarımları çoğalmış ve kullanım alanları da genişlemiştir.

Deri sanatı, Osmanlılar döneminde altın çağını yaşamış, özellikle saray atölyelerinde, saray için üretilen deri örneklerinde üstün başarı göstermiştir.

Eskiden kendine özgü nitelikler taşıyarak yapılan deri ürünlerinin, günümüzde insanların yaşadığı mekândan, günlük kullanım eşyasına ve giyimine kadar her alana yayıldığı görülmektedir.

El yapımı ve fabrikasyon olmak üzere deri eşya ve aksesuarları, iki bölüme sahiptir. Fabrikasyon ürünler; Ayakkabı, Saraciye, deri konfeksiyon ve kürk yapımı gibi sektörlerle ayrılan büyük bir sanayidir. El yapımı deri ürünler ise, eskiden Anadolu'nun pek çok yöresinde Ata sanatı olarak babadan oğul'a geçen bir zanaat dalı idi. Günümüzde ise eskisi kadar yoğun olmamakla birlikte birkaç ilde hala sürdürülmekte olan bir zanaat dalıdır.

Ancak günümüzde seri üretime dayalı fabrikasyon ürünler de, el yapımı deri ürünlerin yanı sıra hızla artmaktadır. Türk deri sanayi hem üretim değeri açısından, hem de ihracat potansiyeli ile ülkemizin önemli sektörlerinden biridir.

Türk dericilik sanatı, kültürel öğeleri nesilden nesil'e taşıyan ve geleneklerimizi yansıtan ve el emeğine dayanan bir üretimi, farklı kullanım alanları

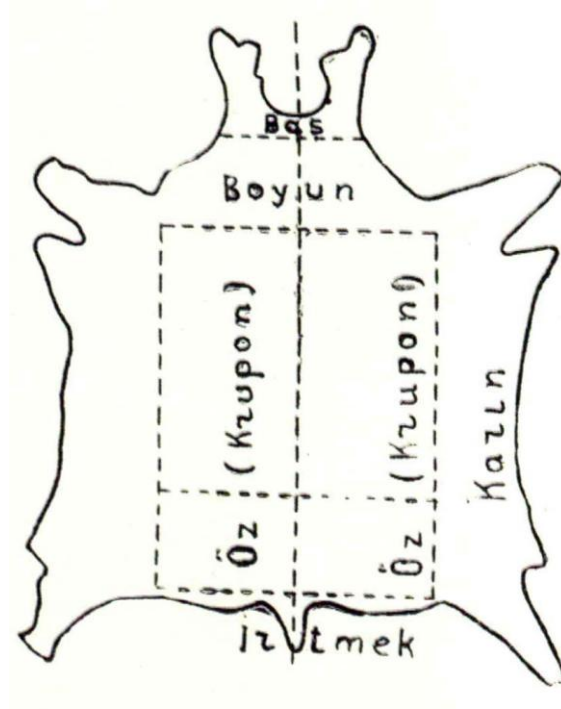
bulunmaktadır. Derinin yabancı ülkelere göre ülkemizde bol ve ucuz olması gibi nedenlerden dolayı ülke turizmi ve ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Türk dericilik sanatının geleneksel özelliklerinin korunarak, günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeni tasarım ve çalışmalar yapılmalıdır.

Bu durum Türk el sanatları içerisinde köklü bir geçmişe sahip olan dericilik sanatının geliştirilmesi ve yaşatılması açısından önem taşımaktadır.

Tez konum olan Giyim’de ve Aksesuar’da derinin yeri adlı çalışmada yapmış olduğum araştırma ve inceleme sırasında, ilk olarak Deri’nin tanımı ve Tarihçesi incelenmiştir. Daha sonra Mamulderi elde edilmesinde kullanılan yöntemler, Derinin korunması, Deri üretiminde kullanılan araç gereçler, Deri çeşit ve kaliteleri, Derinin süslenmesinde kullanılan yöntemler, Derinin kullanıldığı alanlar, Giyim ve Aksesuar olarak derinin kullanımı, Deri ile çalışan giyim tasarımcıları ve markalar, Derinin konservasyon ve restorasyonu incelenmiştir.

2. DERİNİN TANIMI

Deri, olgun hayvan gövdelerini kaplayan dayanıklı, sert, kalın ve esnek bir örtüdür. Kılı ve yünü temizlenmiş hayvan derisi, uygun şekilde işlendiği zaman, birçok alanda kullanıma elverişli bir madde niteliği kazanır. Deriler piyasaya sürülmeden önce birçok işlemden geçirilir. Yüzülen ve işlenmeye hazır olan deriye “ham deri” işlemde geçen deriye “mamul deri” denir (Bkz. Şekil 2.1.).

Şekil 2. 1. Ham deri.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 70.

Üretim için gerekli olan hammadde hayvancılık sektöründen karşılanmaktadır. Ham deri, hayvanların gövdelerini kaplayan ve vücudunu dış etkilere karşı koruyan mevsim, gıda, cins, ırk, yaş ve bakım şartlarına göre değişiklik gösteren bir yapıdır. Dericilik, hayvandan ayrılmış haliyle deriyi ele alır. Çürümeye ve kokmaya mahkûm

olan bu doku, dericiliğin ham maddesidir. Dericiliğin, ilk maddesini oluşturduğundan, buna ham deri (çiğ deri) adı verilmektedir¹.

Derinin iç kısmına Mağ adı verilir². Sanayide işlenen deri çeşitleri, elde ettikleri hayvanın, yaş ağırlığına, deri alanına, hayvanın büyüklüğüne, kıl örtüsüne, deri kalınlığına göre gruplandırılır. Deri sanayinin hammadde kaynağı ve bunlardan çıkarılan deri türleri şöyle sıralanmaktadır.

• **Büyükbaş hayvan derileri:** Dana, sığır, boğa, manda, inek, at, deve v.b. gibi hayvanların derilerinden elde edilen; kromlu kösele, kayışlık, kösele, taban astarı, vaketa, antilop, güderi ve rugan bu ürünlerin hammaddesini oluşturur.

• **Küçükbaş hayvan derileri:** Kuzu, oğlak, ceylan, tiftik, keçi, koyun gibi hayvanların derilerinden elde edilen; maroken, vidala, astarlık, sahtiyan, güderi, napa, süet ve meşin diğer değerli derilerin hammaddesini oluşturur.

• **Sürüngen hayvan derileri:** Timsah, yılan, kertenkele v.b.

• **Kürklük hayvan derileri:** Vizon, karagül, mink, porsuk, tavşan, tilki, samur, sincap, çinçilya, sansar v.b.

• **Diğer hayvan derileri:** Su aygırı, fok balığı, köpek, kedi, kurt, ayı v.b.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan derileri bu sektörün en önemli kaynağıdır. Genel olarak deri üç bölümden oluşur. En üst kısımdaki deriye üstderi (epidermis) denir. Toplam deri kalınlığının %1' ini oluşturur. Üstderinin alt kısmına öz deri (corium) denir. Toplam deri kalınlığının %85' ini oluşturur. Altderi ise derinin en alt tabakasına denir. Toplam deri kalınlığının %15' ini oluşturur.

Dış tesirlere karşı dayanıklı ve sert olan üst tabaka derinin işlenmeye başlamasıyla atılmaktadır. Boynuz katı olarak bilinen bu kat ham derinin “ölü katı”dır³.

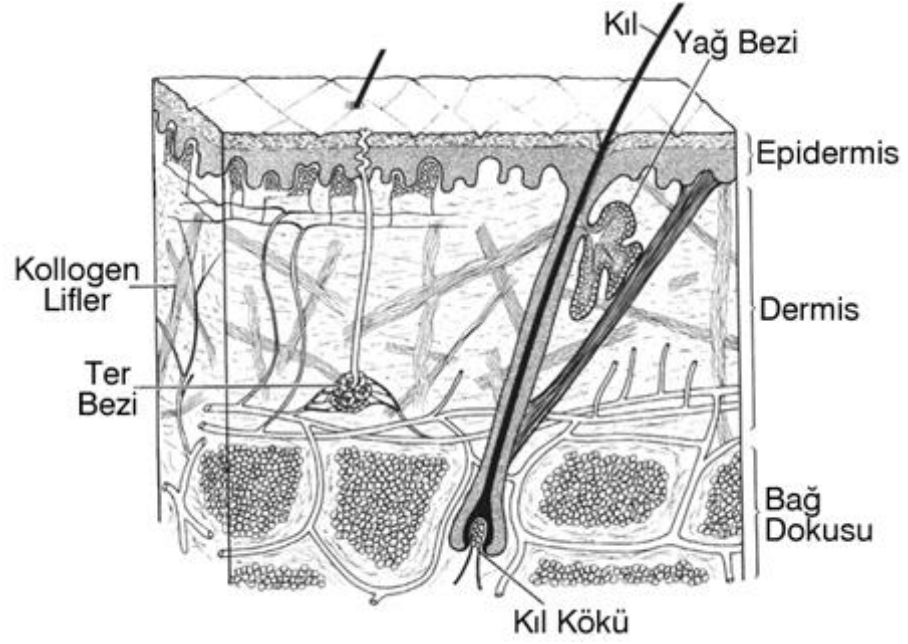
Deride en üstte bulunan ince koruyucu tabaka ölünce pul halinde dökülmektedir. En dıştaki ölü hücreler kabuk durumunda olup, bu tabakada boynuz, tırnak, kıl ve tüyler bulunmakta ve devamlı yenilenmektedir. Kılların kesecikleri corium'a kadar uzanırken kıllar, kendilerini yağlandıran yağ bezeleri ile beslenmektedir. Bu ince epidermis deriye esneklik verirken derinin, üretim amacıyla işlenmesi sırasında kaldırılmaktadır. Geriye kalan kıl ve yağ bezeleri ile birlikte dikkatle temizlenmektedir. Corium derinin üretiminde kullanılan asıl kısımdır. Kıl

¹ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, TATBİKİ DERİCİLİK, İstiklal Matbaası, Ankara s. 26

² DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayım hizmetleri, İstanbul s. 67

³ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 70

keseciklerinin kökleri, kan damarları ve sinirleri, yağ bezleri burada bulunmaktadır. Deri çeşitlerindeki farklılıklara lifli yapının farklı oluşu neden olmaktadır. Derinin karakteristik özelliğini bu kısım vermektedir (Bkz. Şekil 2.2.).

Şekil 2. 2. Derinin yapısı.

Kaynak: <http://www.derszamani.net/iskelet-ve-kas-sistemleri-konu-anlatimi-ders-notlari-biyoloji.html> (09.05.2012).

Derinin özelliği, çevreye, hayvanın cinsine, beslenmesine, sağlık durumuna, bedenindeki fizyolojik değişime bağlı olmaktadır. Tabaklamak üzere hazırlanan herhangi bir derinin öncelikle etli kısmı ayrılmaktadır. Bu, mekanik bir işlem olup, daha sonra sıra kimyasal işlemlere gelmektedir⁴.

Akdeniz havzasından, Mısır, Mezopotamya, Anadolu ve İran'dan Orta Asya'ya uzanan bölgelerdeki eski uygarlıklarda deri, son derece önemli ve çeşitli alanlarda kullanılan hammadde idi (Bkz. Şekil 2.3. s.4.).

⁴ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara Üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 239-240

Şekil 2. 3. İşlenmemiş hayvan derileri.

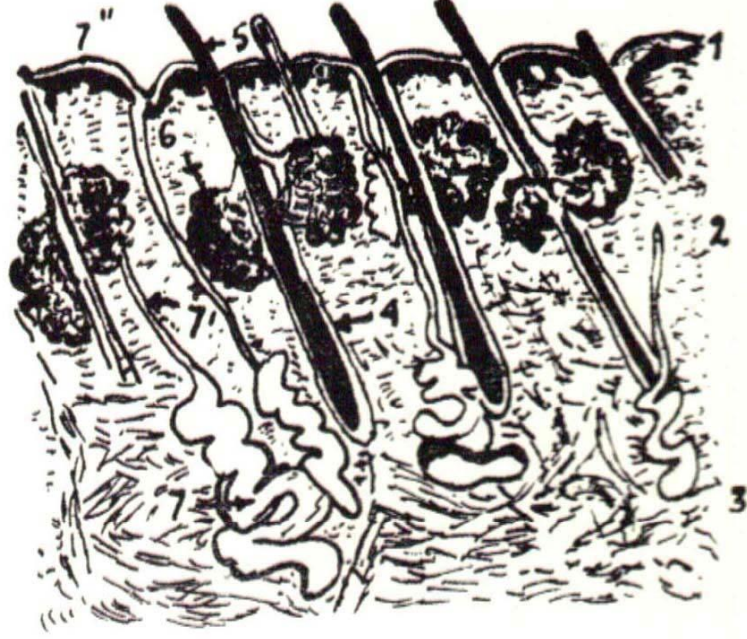
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 69.

Yüzülmüş hayvan derisine “kön” (gön), işlenmemiş deriye “sırım”, yünü çıkarılmadan basit yöntemlerle sepilenip yaygı, minder, seccade olarak kullanılan dana, geyik, tiftik, kuzu derilerine “pösteki” adı verilmektedir. Doğar doğmaz kesilen dananın derisine “tirşe”, yırtılmadan yüzölüp çıkartılan deriye “tulum”, adı verilmektedir. Derilerin cinslerine, kalınlıklarına ve sepiliş tarzlarına göre “telatin”, “sahtiyan”, “kösele”, “güderi”, “meşin” adını almaktadır.

Gölgede kurutulmuş deriye “hava kurusu deri” adı verilmektedir. “Pösteki” Yünü çıkarılmamış olan deriye, bütün olarak yüzülen deriye ise “tulum” adı verilmektedir. “Sırım” işlenmemiş deridir. İşlenen deriler cinslerine göre, Sahtiyan, Güderi, Kösele, Meşin, Telatin olarak isimlendirilir. Meşin ise Koyun derisinin işlenmişine denir. Somakla tabaklanmış ve az yağlanmış olan hakiki sahtiyan derisi

umumiyetle muhtelif renkte keçi derisinden elde edilir. Koyun derisinden İmitasyonu yapıp, kitap ciltleri ve çanta imali için kullanılmaktadır⁵.

Bir bağ dokusu olan “corium” vücudun farklı yerlerine, hayvanların cinsiyetlerine ve yaşlarına göre deri kalınlığı değişmektedir (Bkz. Şekil 2.4.).

Şekil 2. 4. Ham derinin dikey kesiti.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 71.

Gelişimi ve kimyasal yapısı epidermis gibidir. Dış yüzeyi çıkıntılı bir yapıya sahiptir⁶. Postlar ise un, şarap, üzüm suyu, bira, süt ve tuz ile işlem görmektedir. Deri, bu durumda tabaklama maddelerini alacak duruma gelmektedir. Mineral, bitkisel maddeler ve yağlar bu amaçla kullanılmaktadır. Şap, mineral maddelerin en önemlilerinden biri olup, tabaklamada, deri ve kumaşların boyanmasında sabitleştirici olarak kullanılmaktadır. Suya dayanıklı deri şapın, yumurta sarısı ve un ile karışımı sonucunda iyi kalitede elde edilmektedir. Derilere, sağlamlık kazandırmak, belli bir esneklik vermek ve çürümeleri önlemek amacıyla yağlarla işlemek gerekmektedir. Bundan dolayı balık yağı, tereyağı, beyin, kemik iliği, süt, yumurta sarısı gibi maddeler deriye yedirilmektedir. Çok eski olan bu yöntem, bitkisel ve mineral

⁵ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 264–287

⁶ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 71

maddelere oranla daha az kullanılmıştır. Deri, manı, şap ve un ile birlikte yağında kullanılması sonucunda suya dayanıklı hale gelmiştir. Bu malzeme ve tekniklerin bin yıldan bu yana tek başlarına veya birlikte kullanıldıklarını görmekteyiz.

Derinin ilk kullanılmaya başlandığı dönemlerde derinin işlenmesi de çok farklıydı. Birçok eşyanın yapımında kullanılan deri, koyun, keçi, öküz, dana, aslan, panter, çita, leopar, gazel, deve antilop ve hipopotam gibi hayvanlardan sağlanmaktaydı. Derilerin, tabaklamaya hazır hale gelebilmesi için et, kıl, yağ gibi maddeleri temizlemek amacıyla tuz, un, bitki sapları, tahıl, tohum, yapraklar, ince dallar ve meyvelerden yararlanılarak çeşitli yöntemler kullanılmaktaydı (Bkz. Şekil 2.5.).

Şekil 2. 5. Yünü ve kılı temizlenmiş ham deri.

Kaynak: <http://www.bulmacabul.com/2011/05/yunu-ya-da-kl-almms-ham-deri.html> (15.05.2012).

Renkli ve sağlam deriler, şap ile tuz yarı yarıya kullanılarak elde edilmekteydi. Özellikle şaplanmış beyaz keçi derilerinden sandaletler yapılmaktaydı⁷. Hayvan derisi ölümün gerçekleşmesinden hemen sonra yüzülüp, aynı zamanda gerekli koruma altına alınabilirse, deri sanayi için değerli bir hammadde kazandırılmış olur. Fakat yüzülen deri kendi haline terk edilirse, çevredeki mikroorganizmalar için çok elverişli bir ortam oluşturacağından, organik yapısı kısa zamanda bozulur, kokuşur ve sonuçta

⁷ ALKAŞI Aytan, İnsanlık Tarihi Kadar Eski Bir Kullanım Eşyası, Makale, Tombak Dergisi Sayı:30 s. 66-74

dericilik için önemini kaybetmesinin yanında çevreyi kirletir, kötü kokular meydana getiren ve zararlı mikroplar saçan bir kaynak haline dönüşür. Bunun için kesimden hemen sonra, derinin kokması ve bozulmasını engellemek amacıyla tuzlama işlemi yapılması önemlidir (Bkz. Şekil 2.6.).

Şekil 2. 6. Ham deriler.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 73.

Deri kalitesi ve kullanıldığı yere göre; ağartma, yağ giderme, boyama, son sepileme, yağlama ve cilalama gibi bir dizi işlemden geçtikten sonra bitirme aşamasında nubuk, videla, güderi veya süet adını almaktadır⁸.

Deri, Mezopotamya’da çeşitli eşyaların yapımında kullanılıp, keçi, sığır, koyun, eşek, su yılanı, domuz, yabani kedi, yabani dağ keçisi, vaşak, mongos, geyik, köpek balığı, sırtlan, kedi, tavşan, fil, deve, kurt, aslan, köpek, kaplan, panter, bizon gibi hayvanlardan sağlanmaktaydı.

Deri, Eski Mısır’da ise pek çok eşyanın yapımında önemli bir yer tutmuş, öküz, dana, koyun, keçi, aslan, antilop, panter, gazal, çıta, leopar, deve ve hipopotam gibi hayvanlardan sağlanmaktaydı. Tabaklamaya başlanabilmesi için yağ, kıl, et gibi maddeleri temizlemek amacıyla tuz, un, tahıl, ince dallar, bitki sapları, yapraklar, tohum ve meyvelerden yararlanılarak çeşitli yöntemler kullanılmaktaydı. Ham deri,

⁸ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 71–79

derinin tabaklanmadan, bazı basit işlemler yaparak hazırlanması ile elde edilip, özellikle iklimi kuru olan yerlerde kullanılmaktaydı. Çeşitli kaplar ham deriden, kalıp alma yöntemi ile yapılmaktadır. Ham deriden davul derileri, deri şeritler ve çeşitli ipler, parşömen, katküt ipleri de yapılmaktaydı. Çürümeyi önleyen maddeler yardımı ile ham deri, kimyasal işlemlerden sonra kurutularak, dayanıklı hale getirilmekteydi⁹.

Günümüz kültüründe deri formunu değiştirmiş, renkli deriler altınlarla işlenmiş, farklı formlara sokulmuş ve plastiklerle bezenmiştir. Deri, göz zevkine hitap etmesi, doğal bir malzeme oluşu ve modern eşyalarla da uyum sağlaması gibi nedenlerle birçok eşya ve aksesuar yapımında kullanılmaktadır. Genellikle hafif büyükbaş derileri, elbise, döşeme, ayakkabı yüzü ve astarı, el çantaları, valiz, spor malzemesi, bel kemeri, eldiven üretiminde kullanılmaktadır. Koşum ve eğer takımı, transmisyon kayışları, ağır teçhizat çantası ve diğer mekanik ve sanayi derileri ağır büyükbaş derilerinden köseleden üretilmektedir. Konfeksiyon derileri ise, (napa, süet, güderi, ayakkabı astarı, eldivenler v.b.) koyun ve kuzu derilerinden üretilmektedir. Keçi ve oğlak derilerinden ise ayakkabı yüzü (glase), eldiven, astar ve giysilik deriler elde edilmektedir¹⁰.

Genel olarak deri imali için; dana, koyun, kuzu, keçi, oğlak, buzağı, manda, deve, öküz ve inek gibi hayvanlardan soyulan ham deriler kullanılmaktadır. Genellikle insanlar, başkalarında sık rastlanmayan, nadir görünen, şeylerden hoşlandıklarından, timsah, yılan, balık, kurbağa ve kertenkele gibi hayvanların derilerine de deri imali için büyük ilgi görmektedir. Oysaki bu derilerin, sağlamlık bakımından, değerleri daha azdır¹¹.

⁹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 9–20–258

¹⁰ ÖZEL Sultan, Deri-Deri Mamulleri Sanayi Ham-Deri-Mamul Deri ve Deri Konfeksiyon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul, s. 35–99

¹¹ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 9–10

3. DERİ VE DERİCİLİK TARİHİ

İlkel çağda insan avladığı ve yediği hayvanların artan derilerini kullanarak örtünme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamışlardır (Bkz. Şekil 3.1.).

Şekil 3. 1. İlk İnsanlar.

Kaynak: <http://ertanyurderi.blogspot.com/2010/02/metroseksuel-neandertaller-ve-yaratclga.html> (15.05.2012).

İlk insanlar avladıkları hayvanların derilerini kullanabilmek için ilkel deri işleme yöntemleri keşfetmişlerdir. Bunun için de doğal her olanaktan yararlanmışlardır. Yüzebildikleri hayvanların derilerini sularda yıkamış, ağaç dallarına ve kazıklar arasına gererek kurutmuş, yaktıkları ateş dumanıyla tütsülemiş, toprağı, tuzu, şapı da sepilme yöntemleriyle kullanmışlardır¹².

¹² ÖZDEMİR Melda, Türk Kültüründe Dericilik Sanatı, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:20, 2007, s. 66

Deri insanoğlunun ihtiyaçları için kullandığı ilk malzemelerden birisidir¹³. Derinin insanoğlunun yaşadığı her bölgede varlığı bilinmiştir. İnsanlar ilk çağlarda avcılıkla geçimlerini temin ettiklerinden dolayı avladıkları hayvanın deri ve postlarını giyim malzemesi olarak kullanmaktaydılar (Bkz. Şekil 3.2.).

Şekil 3. 2. İlk İnsanlar.

Kaynak: http://4.bp.blogspot.com/_M4vFqVpDfcc/TMRPgy2SRaI/AAAAAAAAOyg/DfQ-0Db6tAw/s1600/yiyecek.jpg (15.05.2012).

Bu hayvan derileri daha sonraki devirlerde ise bir takım işlemlerden geçirilerek daha düzgün bir hale sokulmuş ve daha yaygın bir kullanım alanı elde edilmiştir¹⁴.

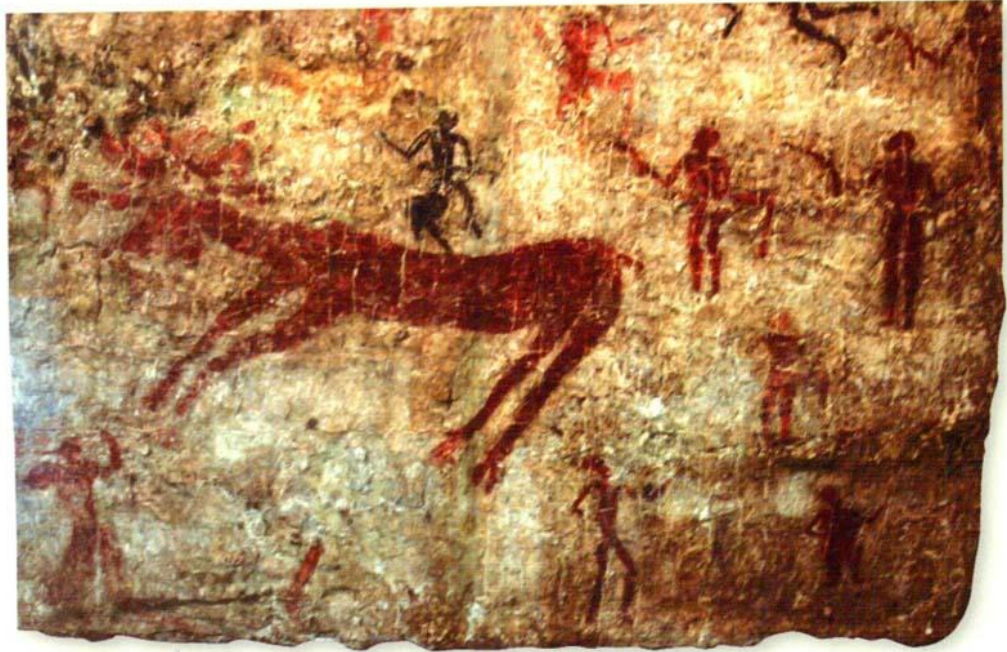
Ateş üzerinde postları kurutmaya çalışırken, dumanın konserve edici etkisini öğrenmişlerdir. Postun dış tesirlere karşı dayanıklı olmasının yanı sıra, gövdeye de iyice uyması ve bunun için de elastiki olması gerekmektedir. Postlar tütsülenmiş ise, az ömürlü ve birazda sert olmaktadır. İlk insan, avladığı hayvanı el ile parçalamış, hayvan yağının elleri yumuşattığını görmüş, daha sonra bu usulü, soymuş olduğu postta uygulamıştır. Post, bu şekilde dış etkilere karşı dayanıklı olmakla birlikte, elastikiyet ve yumuşaklık da kazanmıştır. Yağ ile sepilemenin ilk hali böylece

¹³ <http://www.kobifinans.com.tr/tr/sector/010402/13385> (06.03.20129)

¹⁴ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul’unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 1

meydana çıkmış olmaktadır¹⁵. Deri ilkel çağlarda örtünme amacıyla kullanılırken daha sonra ise savaşlarda üzenge, sadak ve kın olarak stratejik açıdan önemli bir malzeme haline gelmiştir¹⁶. Derinin insanoğlunun yaşadığı her bölgede varlığı bilinmiştir.

Anadolu'da deri parçalarının az bulunması, derinin organik yapısından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı eski devirlere ait deri bulgulara çok az rastlanmıştır Mısır, Sibiry ve orta Asya da deri parçalarının çürümeden ve bozulmadan kalabilmesi mümkün olmuştur. En eski deri örnekleri; Kabartmalarda, heykelerde ve mağara duvarındaki resimlerde görülmüştür¹⁷ (Bkz. Şekil 3.3.).

Şekil 3. 3. Geyik avı betimlemeli duvar resmi (Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 26.

Eski Mısır'da da Mezopotamya'da olduğu gibi deri kullanımının uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Günümüze gelen deri eşyalar ya da bunlara ilişkin parçalar Ülkenin kuru iklimi sayesinde. Bu kullanımı arkeolojik tasvirler de kanıtlamaktadır. İÖ. IV. Bin yılından kalma deri eşya kalıntıları Mısır'ın Badavi Bölgesinde bulunan gömütlerde bulunmuştur¹⁸.

¹⁵ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 95

¹⁶ <http://www.erpakademi.com/2010/06/01/dericiligin-tarihcesi/> (06.03.2012)

¹⁷ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 17

¹⁸ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayın hizmetleri, İstanbul s. 16

Bu bize deri kullanan ilk insanları göstermektedir. Mısır, Mezopotamya, Anadolu, orta Asya, Avrupa ve Çin, deri ve dericilik sanatı tarihinin en önemli bölgeleri olarak saptanmaktadır. Çin’de tarih öncesi devirlere ait deri kalıntıları, odun kömürü ve kireçleşmiş kemik bulunmuştur. Fransa’da mağara tabanında bulunan arkeolojik katmandan, mağara sırtlanı, rengeyiği, dağ keçisi, v.b. hayvanların kemikleriyle yontulmuş kazıcıyılar ve çakmak taşları çıkması o dönemde de insanlığın oldukça ilerlemiş bir hayvan kültürünün varlığını göstermektedir. İnsanların göçebelikten yerleşim düzenine geçmesi, deri işlemeciliği ve işlenmiş derinin günlük yaşamda birçok alanda kullanılması kendi eşyalarını üretmek istemesiyle başlamıştır. Deriyi faydalı şekilde ve daha uzun kullanabilmek için yöntemler geliştirilmiş ve ilk sepilme yöntemine ulaşılmıştır.

Dericilik tarihi için belge nitelikli bulgulara güçlük ulaşılması ve yetersizliği vurgulanması gereken bir husustur. Mısır gibi çok sıcak ve kurak, Orta Asya bozkırlarında ve birde Sibiryaya gibi soğuk bölgelerde deri parçaları çürümeden kalabilmiştir¹⁹.

İÖ. 3000 yıllarından itibaren Mezopotamya, deriyi işlemeye başlamış ve bu konuda gelişme göstermiştir. Sümer, Babil, Akad, Asur dönemlerinde dericilik faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Tabaklanmış ya da salt kurutulmuş derilerden çeşitli eşyalar, Saray, ordu ve sivil halk için yapılmıştır.

“İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkan el sanatları, bulunduğu toplumun yaşayış özelliklerine ve doğa koşullarına uygun gelişmeler göstererek belirli bir kültürün özelliklerini yansıtır hale gelmiştir” (DAĞTAŞ Lütfü, 2007:s.16).

Mısır’da yetişen bitkisel maddelerin yanı sıra, Anadolu ve diğer yerlerden getirilen bazı bitkilerden de yararlanılmıştır. Şap gibi eski bir kullanıma sahip olan akasya Mısır’da yetişmektedir.

Deriler, akasya tohumları ve yaprakları kaynatılmış suya karıştırılır özellikle keçi ve koyun derileri için, konulmaktaydı. Nar, bitkisel tabaklama maddelerinden biri olup aynı zaman da “deri elması” olarak bilinir ve tanen içeren acı kabuğundan yararlanılmaktadır. Mazı ve sumak bitkilerde aynı amaçla kullanılmaktaydı. Hayvansal maddeler boyama işlemlerinde de kullanılmıştır. Deriyi pişirmeye yarayan maddeye Mazı adı verilir. Özellikle keçi derilerini kırmızı renge boyamak için kermes

¹⁹ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 17

böceği kullanılmaktaydı. Demir sülfat içeren siyah boyalar siyah deri elde etmek için kullanılmaktaydı. Fakat deriler hangi madde ile boyanırsa boyansın sabitleştirici olarak ürin, şap, sirke ve bazı bitki enfüzyonlarından yararlanılmaktaydı. Tabaklamadan derilerin önce hazırlıklarının yapılması ve tabaklanması gerekmektedir. Çeşitli eşyaların yapılabilmesi için derinin biçimlendirilmesi, cilalanması, kesilmesi gibi işlemler, bazen derinin bir tezgâh üzerine gerilmesini gerektirmekteydi²⁰.

Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve diğer Akdeniz havzası uygarlık bölgelerindeki her bölgede derinin; gündelik yaşamdan giyim kuşama, savaşlara, spora, müziğe, devlet işlerinden, denizciliğe kısacası kültürlerin her aşamasında doğrudan ve dolaylı katkı sağlamıştır²¹.

Günümüzde kırsal bölgelerde avlanan veya kesilen tilki, ayı, kurt, tiftik keçisi, dağ keçisi, kuzu ve dana gibi hayvanların kürk, post ve derileri, en eski zamanlardan itibaren uygulanan yöntemlerle tuzlanıp duvara gerilerek kurutulmaktadır. Sonrasında iç yüzeyi bıçakla kazınıp paçaları tokmakla dövülür, post ya da kürk, suda ovulduktan sonra şaplanmaktadır. İnsanlar avladıkları ve evcilleştirdikleri hayvanların derilerini, çürümesini kuruyarak kemikleşmesini önlemek, yumuşaklığını ve esnekliğini koruyacak biçimde terbiye edip vücuda uygun giysiye dönüştürmüştür. Başa külah, çocuk için hamak, sırtta bağlanacak heybe torba, yaralı için sargı, yapmak amacıyla işlemlerden geçirilir. İlk insanların, doğal her olanaktan; suların temizleme, güneşin kurutucu, taşın törpüleme ve dövme gücünden, ateşten, dumandan yararlanmışlardır. Parçaladıkları hayvanların yüzdükleri derilerini, sulara yıkamış, ağaç dallarına asarak yahut kazıklar arasına gererek kurutmuşlardır. Yaktıkları ateşin dumanıyla tütsülemiş, toprağı, tuzu, şapı da ilkel sepilme yöntemlerinde kullanmışlardır²².

“ Tarih boyunca çok zengin bir kültüre sahip olan Türkiye’de el sanatlarının ön plana çıkmış, ün kazanmış birçok dalları bulunmaktadır. Dericilik de Türk el sanatları içerisinde yerini alan ve yüzyıllardır sürdürülen bir sanat dalıdır” (DAĞTAŞ Lütfü, 2007:s.21).

²⁰ ALKAŞI Ayten, İnsanlık Tarihi Kadar Eski bir Kullanım Eşyası, Makale, Tombak Dergisi Sayı:30 s. 66–74

²¹ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 41

²² SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 12–13

İstanbul'daki Topkapı, Türk İslam Eserleri, Yıldız Sarayı, Askeri ve Deniz Müzesi'ndeki deri ürünler başta olmak üzere müzelerimizdeki varlık diğer pek çok ülkedeki benzer müzeyi geri bırakacak düzeyde bulunmaktadır²³.

Türk dericiliği Hun Türkleriyle başlamış, kökenini ise Orta Asya'ya dayandığı bilinmektedir. Organik bir kimyasal yapıya sahip olan deri, zamana karşı büyük bir dayanıklılık gösteremez, dağılmaya ve bozulmaya mahkûmdur. Mısır dışında genelde milattan önceki devrelere ait tabii deri mamullerle karşılaşılmamıştır. İ.Ö. 1500'lü yıllara tarihlere ait deri (kösele) sandaletler Mısırda bulunmuştur. Kahire müzesinde bu sandaletleri görmek mümkündür.

Türk dericiliği için en önemli belge Osmanlılar döneminde Fatih Sultan Mehmet'in Kazlı çeşmede kurulmasını önerdiği Tabakhanelere ait fermanıdır.

Arabaların koşum takımları Askerlerin ayakkabıları, tamamen deriden yapılmaktaydı. O yıllarda mamul deri, kösele en önemli harp malzemelerinden sayılmaktaydı.

Dünya pazarlarında Türk dericiliğinin günümüzde kazandığı itibarda pek çok faktörlerden söz edilebilmektedir. Tabii ki bunun başında dericilik alanındaki tarihsel alt yapının etkisi bulunmaktadır.

Türk derisi, Selçuklular dönemi öncesinde ve sonrasında, Osmanlılar döneminde saygın bir yere sahiptir. Türk milletinin deri ve dericiliğe karşı tarihsel bir yatkınlığı bulunmakta ve ezelden beri deriyi sevip bolca kullanmaktadır. Bu etkinliği günümüzde de devam ettirmektedir²⁴.

Tabaklanabilen deriler, artık hayatın birçok alanında görülmeye başlanmaktadır. İnsanlar iktisadi ve sosyal üstünlüklerini, deri mamulü eşyalar kullanarak gösterir hale gelmiştir²⁵.

²³ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayım hizmetleri, İstanbul s. 21–87

²⁴ YELMEN Hasan, Derinin Altındaki Tarih, Hedef Dergisi Sayı:24, Kasım 1995, s. 59–61

²⁵ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul'unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 1

4. MAMULDERİ ELDE EDİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

- **Salamura**
- **Kireçlik**
- **Islatma**
- **Kıl giderme**
- **Etleme**
- **Yarma işlemi**
- **İkinci Kireçlik**
- **Sepileme (Tabaklama)**
- **Bitkisel Tabaklama (Sepileme)**
- **Boyama**

4.1. Salamura

“salamurderi” hayvanın sırtından yeni çıkarılmış yaş deriye denir. Yeni hayvandan çıkarılan derinin tuzlanması ile salamur deri elde edilir²⁶.

4.2. Kireçlik

Islatılan derilerin üzerindeki yün ve kılların temizlenerek, tabaklanmaya hazır hale getirilmesi işlemidir²⁷.

Deri kalitesi üzerinde kireçlik hassas ve etkili bir işlem olmaktadır. Deride telafi edilemez noktalara uygun olmayan kireçlik neden olmaktadır. Salamura yapılmış deriler kireçlik işlemlerine başlamadan önce ıslatılmaktadır. Kireçlik işlemine ıslatma

²⁶ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 264

²⁷ ÖZEL Sultan, Deri-Deri Mamulleri Sanayi Ham-Deri-Mamul Deri ve Deri Konfeksiyon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul, s. 37

işlemi tamamlanan derilerde geçilmektedir (Bkz. Şekil 4.1.).

Şekil 4.1. Kireç havuzu.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 75.

Kireçliğin amacı; deriye yumuşak bir tutum kazandırmak, deri yağlarını sabunlaştırarak deriden uzaklaşmasını sağlamak, epitel yapıya kimyasal olarak etki ederek deride homojen bir şişme sağlamaktadır. Üst deri (epidermis) gevşetilir ve kıllar kolayca uzaklaştırılır. Alt deri dokusu ve burada bulunan et ve yağ artıkları uzaklaştırılır. Deri oluşumuna katılmayan proteinler yani şekilsiz proteinler uzaklaştırılır, Doğal yağlar deriden uzaklaştırılır. Yumuşatmada elde edilmiş olan şişmeden başka deri malzemesinin az veya çok şişkin duruma ulaşması sağlanır. Kireçlikte şişme olması iyi kalitede bir deri elde edildiğini göstermektedir²⁸.

Bu işlemde, deri imaline gereken ve kollagen hücrelerden müteşekkil olan ham derinin öz deri kısmından, gereksiz olan üstderi, altderi kısımları ve üst kısmında yer alan kıllar (yünler) ayrılmaktadır²⁹.

²⁸ KOPAN Demet, Anadolu'da Deri Giyim Tarihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 5

²⁹ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 113

Kireçleme esnasında, ilaçların etkisi ile hücreler kabarıp, tabii yağlar da bağlanarak, sabun halini alır, altderi ile birlikte uzaklaştırılır. Deriler, ıslatılarak ve sızdırılarak kireçlemeye hazırlanan kireç kuyularına atılmaktadır. Kireç, üzerine su dökülerek eritilmekte ve teknelerde bulamaç haline getirilmektedir. Burada kirecin sönmesi ve hararetinin geçmesi beklenmektedir.

Kireç kuyularına atılan deriler bir süre sonra kancalarla çıkarılmakta ve kuyu karıştırılıp deriler kuyuya tekrar konmaktadır. Aralıklarla taze kireç eriği ilave edilmekte ve deriler aralıklarla tekrar çıkarılarak eriyik karıştırılmaktadır. Bu uygulama derinin şişmesi ve kıllarının dökülme kıvamına kadar devam etmektedir. Köselelik deriler kireç kuyusundan her gün çıkarılıp tekrar konulmak şartı ile altı gün kadar kireçte bekletilmektedir. Deriler kireçten çıkarıldıktan sonra, fazla kireci alınmak üzere suya atılmaktadır. Sudan çıkarıldıktan sonra üzerine kül serpilir ve özel bıçaklarla kılları temizlenir. Deriler daha sonra tekrar yıkanıp, “kavelata” zamanına kadar su içerisinde kalmaktaydı³⁰.

Derilerin üzerindeki gübre ve kan gibi pislikler temizlenir, ıslatılır, kıllarının dökülmesi ve yumuşaması için sopalarla dövülmektedir. Islatmak ve yıkamak üzere suya atılır. Düzgün taşlar veya tahtalar üzerine gerilerek iç yüzündeki yağ, et, beze, damar, sinir kalıntıları dış yüzündeki kıl veya yapaklar kör bıçaklarla kazınarak temizlenmektedir. Daha sonra ağaçlara asılarak ya da yamaçlara serilerek tüy, yün ve kılların kolay temizlenmesi için bir süre çürümeye bırakılır³¹.

4.3. Islatma

Kurutulmuş ham derilerin tekrar hayvandan soyulduğu andaki yumuşaklığına kavuşabilmesi için suda ıslatma işlemidir³² (Bkz. Şekil 4.2. s.18).

Farklı şekilde salamura edilen ham derilere ıslatma yapılmaktadır. Islatmanın amacı salamura edilmiş ise suyun deriye işlenmesi ve deri taze ise kan ve kirden arındırılmasını sağlamaktır. Kurutulmuş ya da konserve edilmiş ham deriden deri imal edilebilmesi için, onu suda ıslatmak yani yumuşatmak hayvandan soyulduğu andaki haline getirmek gerekmektedir.

³⁰ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul’unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 61-62

³¹ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 43

³² ÖZEL Sultan, Deri-Deri Mamulleri Sanayi Ham-Deri-Mamul Deri ve Deri Konfeksiyon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul, s. 37

Şekil 4.2. Derilerin havuz içinde su ile yumuşatılması.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 74.

Ham derinin Islatma işlemi sırasında, yumuşatılmasıyla beraber, konservesi yapılırken, kullanılmış olan tuzdan, yağ parçaları, et, kan, sair ve çakıldak pislikten temizlenmektedir (Bkz. Şekil 4.3.).

Şekil 4. 3. Kimyasal işlemden geçirilen derilerin sudan çıkarılması.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 74.

Derinin tahrip olmaması için, yumuşatma sırasında, mikroorganizmalar unutulmamalı konserve edilmelidir. Konserve edilen ham derinin üzerinde bile bol miktarda çeşitli mikroorganizmalar bulunmakta ve tahrip edici faaliyete geçmek için fırsat beklemektedir. Bu fırsat ham derinin yumuşatılması sırasında onlara verilmektedir. Ham deriyi koruyan tuzlar yıkandıkça, mikroorganizmaların harekete geçmelerini kolaylaştırmaktadır. Kan ve pisliklerin ham deri de bulunması bu tehlikeyi arttırmaktadır. Deri imal edenler, bundan dolayı yumuşatma işleminin başlangıcında, yumuşatma sularını özellikle yazın sıcak günlerinde tazelemektedirler. Bu nedenlerden dolayı, yumuşatma müddeti oldukça kısa tutmalıdır. Mevsime ve ham derinin işlemine göre, 8 ile 36 saat arasında yumuşatma tamamlanmaktadır³³.

Kireçten çıkarılan deriler, içlerindeki kirecin derinin şişkinliğinin ve sertliğinin giderilmesi için bitkisel ve hayvansal artıklardan elde edilen sıvılar kullanılmaktadır. Deriler bu sıvılara yatırılarak, esnek ve yumuşak hale getirilmektedir. Kullanılan bu sıvıların adına sama denir. Bitkisel olarak kullanılan samalar; un, incir, saman ve kepek gibi şeylerden elde edilmektedir. Hayvansal samalar ise; güvercin, köpek, tavuk, ördek gibi hayvanların gübrelerinden hazırlanmaktadır. Bunlardan köpek gübresinin etkisi diğerlerinden daha fazladır. Derinin elyafını yapıştıran tutkalı eriterek derinin gevşemesini sağlamak ve kireci de tamamen temizlemektedir³⁴.

Derinin salamurası ıslatma işlemine göre; su sıcaklığı, ıslatma süresi ve mekanik işlemlerinin değişikliğine göre ayarlanmaktadır. Derinin korunması amacıyla deri üzerine ilave edilen tuz ve kan gibi yabancı maddeleri deriden ayırıştırmak, derinin gevşeyerek şişkinliğini sağlamak ve elastikiyetini temin etmek amacıyla deri ıslatılmaktadır. Deri için ıslatma işlemi çok önemlidir. Deri ıslatma işleminde iyi ıslatılmaz ve iyi yumuşatılmaz ise bir daha yumuşatılması imkânsızdır. Derinin ıslatma işleminde tuzunun iyi alınması gerekir aksi halde kireçlik işleminde kireç tuzu yeterince nüfuz edemez ve kılların düşmesi sağlanamaz. Derinin ıslatılma işlemi bu nedenlerden dolayı hassastır. ıslatma doğrudan doğruya deriyi su içine koyarak yapılmaktadır. Ayrıca ıslatma işlemi kuyularda da yapılabilmektedir. Deriler su dolu kuyu veya havuzlara konarak pisliklerinin giderilmesi için bir müddet bekletilmektedir. Deriler kan ve pislikleri giderilmeden kireç kuyularına atıldıklarında çabuk bozulmaktadırlar. Deriler, iyice ıslatılarak tuz, kan ve pislikleri giderilir, tekne,

³³ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 108–110

³⁴ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul’unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 62–63

kuyu ya da havuzdan çıkarılır sehpalara üzerine serilerek sızdırılır. Deriler sızdırılma işleminin tamamlanmasıyla kireç kuyularına atılmaktadır. Derilerin ıslatılmasında dikkat edilmesi gereken nokta, su hararetinin değişmemesidir. Sürekli harareti değişen suyun içindeki derilerin elyafı kırılabilir olup bu derilerden sert bir kösele elde edilmez³⁵.

4.4. Kıl Giderme

Mekanik ve kimyasal etkiye kılların yüzeyde kalan bölümleri dayanıklı olmaktadır. Kıl kökü ise kılı çevreleyen kimyasal etkiye dayanıklı olmaktadır. Kireçlik aşamasında kullanılan kimyasal maddeler kılı çevreleyen kıl kökünü parçalamasına kılların gevşetilmesine neden olmaktadır. Derinin üzerindeki kılların kaldırılması, bıçak ve kazıyıcılar ile derinin kazınması ve yağların deriye içirilmesi, yağın fazlasının alınması, nemli derinin kurutulma işlemleri kesinlikle bir tezgâh üzerinde yapılmasını gerektirmektedir³⁶ (Bkz. Şekil 4.4.).

Şekil 4. 4. Deri üzerindeki maddelerin bıçakla temizlenmesi.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 77.

³⁵ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul’unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 61

³⁶ ALKAŞI Ayten, İnsanlık Tarihi Kadar Eski bir Kullanım Eşyası, Makale, Tombak Dergisi Sayı:30 s. 66-74

Kıllı deriler yünlerinden ayrılır, deriden uzaklaştırılamayan kıl ve kıl kökleri zımparalanarak deriden uzaklaştırılmaktadır (Bkz. Şekil 4.5.).

Şekil 4.5. Derinin kıl kökleri ve üst tabakasının giderilmesi.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 76.

4.5. Etleme

Etleme ile alt deride bulunan yağlar kireçlikten önce uzaklaştırılmaktadır. Yün yolma ve kıl giderme makineleri ile küçükbaş hayvan derilerinin etlenmesinde kullanılan makineler yapı olarak benzerlik göstermektedir.

4.6. Yarma İşlemi

Ham deriler, hayvanın beslenme şartlarına ve ırkına göre değişik kalınlıkta ve kalite olmaktadır. Değişik kalınlıklarda elde edilen pikle deriler, belirli bir kalınlığa ya tıraşlama ya da yarma işlemiyle iki tabaka haline getirilmesidir³⁷.

³⁷ ÖZEL Sultan, Deri-Deri Mamulleri Sanayi Ham-Deri-Mamul Deri ve Deri Konfeksiyon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul, s. 37

4.7. İkinci Kireçlik

İkinci kireçlik yumuşak deri tipleri üretiminde kullanılmaktadır. İkinci kireçlikten önce sığır derileri genellikle yarılmaktadır. Derilerin yarıma mukavemeti ikinci kireçlikten sonra artmaktadır. Üç saatten az yapılan ikinci kireçlik kalite üzerine etki etmemekte sadece mekanik işlemleri kolaylaştırmaktadır.

4.8. Sepileme (Tabaklama)

Sepi, sepilemek ham derinin kendi özgün kültürlerine göre işlenmesine, “sepici” ise tabakçılara denilmekteydi. Türk sepiciler, Deriyi kireç havuzlarında bekleterek kullanılır hale getirerek, bu yöntemi Anadolu’ya da getirmişlerdir. Bazı yörelerde aynı usulle yapılan tabakçılık işlemine “inmek”, kireç havuzuna ise “ısırganlık” denilmiştir. Günümüzde Tabaklık sanatı, eski usullerle yapılan tabaklık ve fabrikasyon haline gelmiş, fenni ve kimyevi usullerle yapılan tabaklık olarak iki kısma ayrılmaktadır³⁸.

Ham derilerin krom bileşikleri ile işlem sonucu kimyasal ve fiziksel özelliği değiştirilir, uygun ph değerine getirilerek tabaklanmış deri haline sokulmasıdır³⁹.

Tabaklama ham derinin teknik süreç ile mamul deriye dönüştürülmesine denir. Çürümeyi önlemek ve tabaklama elemanlarını daha kolay içmesini sağlamak amacıyla, derilerin tabaklanmasından önce, ilk yapılan işlemler ön hazırlık niteliğinde olmaktadır. “Tuzlama” derilerin hemen bozulmasını önlemek amacıyla, günümüzdeki uygulamalardan da bilindiği gibi ilk işlemlerden biri olmaktadır. Hayvanların avlanmasından hemen sonra tuzlama derinin etli kısmı ovularak yapılmaktaydı. Tuzlama postlara da yapılıp sonra kurutulmaktaydı. Tuz serpererek “kuru tuzlama” tuzlu suya batırmak suretiyle ise “ıslak tuzlama” yapılmaktaydı.

Tabaklama maddelerini daha kolaylıkla kabul etmesi için, deri dövülerek esnek hale getirilmekteydi. “Terletme” derilerin ısı ile nemlendirme yöntemidir. Hazırlık ve de tabaklama yöntemleri arasında yağla tabaklama yer almaktadır. Mineral tabaklama, başta tuz ve şap olmak üzere çeşitli mineraller kullanarak yapılmaktadır. Kösele yapmak için de benzer bir uygulama kullanılmaktadır. Özellikle balık yağları, iç yağ

³⁸ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 73–226

³⁹ ÖZEL Sultan, Deri-Deri Mamulleri Sanayi Ham-Deri-Mamul Deri ve Deri Konfeksiyon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul, s. 37

gibi yağlar kullanılarak yağla tabaklama gerçekleştirilmektedir. Bitkiler, mineraller ve yağlar bazen birlikte kullanılmaktadır. Derinin cinsine ve kalitesine, tür, boyut ve kalınlığına göre seçilmiş farklı yöntemler kullanılmaktadır. İyi nitelikli deriler Şap ile elde edilmektedir. Ancak tuz ve şap ile işlem yapmak kürklü deriler için sakıncalıydı. Çünkü tuz ve şap ile tabaklama yapıldıktan sonra derinin, güneşte kurutulması, derinin katı ve sert olmasına neden olmaktadır. Odun külü, tuz ve şapın kullanılmaması gereken zamanlarda kullanılıyor, bazen de şap ve tuza, yumurta sarısı ve un eklenip, elde edilen karışım ise çıplak ayakla çiğnenmekteydi. Derilerin bitkisel maddeler yardımı ile tabaklanmasına bitkisel tabaklama denir.

Bitkisel tabaklamada mazı, meşe mazısı, meşe palamudu, meşe kabuk ve odunu, akçağaç, çam, sumak, nar kabuğu, yabani üzüm kök ve taneleri, köknar, ceviz kabuğu, katırtırnağı, ladin ağacı, akasya tohumları vs. kullanılmaktaydı⁴⁰.

Sepilemenin her aşamasında son derece zahmetli teknikler uygulanmaktadır. Şap, çeşitli tuzlar, zırnık, bakır sülfat, kunduracı siyahı denen kimyasal maddelerle deri işlemlerden geçirilmektedir. Derinin cinsine, kalınlığına, kullanılacağı yere, köselelik ya da kayışlık olması durumuna göre deri tabakalarının aralarına çeşitli bitki tohumları, kimyevi maddeler serpilerek belirli sürelerle havuzlara yatırılmaktadır. Su kuyularına alınan deriler bir süre de kuyuda bekletildikten sonra yoğun tanen şerbeti dökülmekteydi. Derilerin sepilmesi tamamlanarak kösele veya sahtiyan yapılmak üzere, bir takım işlemlerle apre aşamasına geçirilmekteydi. Kök boyalar, meşe, dövülmüş tanenli bitki tohumları, nar kabukları, kızılağaç, mimoza, akçağaç, kebrako odunu, mazı, palamut ve palamut kadehi, debbağ sumacı, sarı kök, kestane yaprağı, çivitotu, kara hurma ile muhtelif yağlar tabakçılarının kullandığı maddeler arasındadır. Bu maddeler deri tabakalarına, sağlamlık, yumuşaklık, parlaklık ve en önemlisi de kırmızı, mavi, pembe, erguvan vb. renkler kazandırılmaktaydı⁴¹.

Sepileme şekillerine ve sepi maddeleri göre deri, kösele gibi bir sert, güderi gibi yumuşak bir kıvam almaktadır. Deri, Sepilenmiş ise su içerisinde kolaylıkla çürümez; hatta uzun süre kaynatılsa bile, tutkala ya dönmez ya da tutkala dönmesi çok güçtür⁴².

Öncelikle suda yumuşatılan deri, yıkanır ve kireç kuyularına atılırdı. Bir müddet kireçli suda, yatırılan deriler buralardan çıkarıldıktan sonra, yıkanır ve köpek pisliği

⁴⁰ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 242-243

⁴¹ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 43-44

⁴² Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 26-27

(sama) ile muameleye tabi tutulurdu. Tabaklar, köpek pisliğini, derileri yumuşatmak için kullanılırdı. Deriler, palamut ve mazi harcı ile kat kat kuyulara gömülür, türüne göre üç aydan bir ya da iki yıla kadar burada bırakılır ve pişirilirdi. Daha sonra deriler kazınarak temizlenir, kuruması için yüksek bir yere asılırdı⁴³.

4.9. Bitkisel Tabaklama (Sepileme)

İlk çağlardan itibaren derinin tabaklanması bilinmektedir. Derinin hazırlanması ve tabaklanması; öncelikle derinin kılları kesilir daha sonra kireç kuyusuna atılır. Deri Kireçte bir miktar kaldıktan sonra ağaçtan bir sehpa üzerine serilir. Daha sonra ise et, yağ ve kan kalıntıları derinin etli yüzeyinden küt ve eğri bıçakla kazınarak temizlenir. Kıllı yüzeyi de kazınarak kılları giderilir ve bol su ile yıkanarak deriler temizlenir. Hazırlanan bitkisel (çam kabuğu, sumak, meşe kabuğu, mazi... gibi) ve hayvansal (köpek, kedi, güvercin dışkısı... gibi) artıklarla hazırlanan tanen ihtiva eden sıvı içine konarak uzun bir süre bekletilmektedir. Yıkanan derilerin sathı sünger taşı ile bastırılarak düzeltilir ve perdahlama işlemine geçilir. Gerdirilerek kurutulmuş derilerin kırılma olmaması için balık yağı veya hayvani iç yağla yağlanır. Bu işlemden sonra çeşitli boya ile boyanan deriler gündelik hayatta kullanılmaya hazır hale gelmektedir. Derinin kullanıma hazırlanması ve tabaklanması usulü hemen her devirde aynı aşamalardan geçmektedir. Farklılık yalnızca kullanılan malzemelerde görülen değişikliktir. Yalnızca Türklerin eski usulde yapmış olduğu debagatta deriler taş bir zemine vurularak terbiye edilmekteydi. En çok dövülen deriler en iyi deriler olmaktadır⁴⁴.

Bitkisel sepi maddesinden çıkarılmış, saf sepileyici madde (mesela tanen), ham deriyi deri haline getirmek amacıyla, kullanılır ise elde edilen deri mukavva gibi olmaktadır. Bu derilerde, birçok deride bulunan ve özel vasıflarından olan, tokluk, ele yatkınlık, elastikiyet görülmemektedir⁴⁵.

Hazırlanan deri, bitkisel, mineral ve yağlı maddeler ile tabaklanmaktaydı. Yarı yarıya şap ve tuz kullanılarak, Mezopotamya'daki gibi, sağlam ve beyaz renkli deriler elde edilmiştir. "Deri elması" ise bitkisel tabaklama maddelerinden bir diğeri nardır. Tanen içeren Nar'ın acı kabuğundan yararlanılmaktadır. Ayrıca mazi, sumak gibi

⁴³ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayım hizmetleri, İstanbul s. 68

⁴⁴ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul'unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 1

⁴⁵ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 63

diğer bitkiler de tabaklama da kullanılmaktaydı. Yağ kabına batırılan deriler yumuşatılıyor, tezgâh üzerine gerilerek yağı emmesi sağlanıyor ve sopa ile dövülüyordu. Deri esneklik kazanarak, suyu geçirmez hale gelmekteydi⁴⁶.

Debagat işlemi derinin bozulmadan, uzun bir müddet korunmasını sağlamak ve kullanılacağı zaman dayanıklılığını ve dış tesirlere karşı mukavemetini arttırmaktadır. Tanen, ağaçların kendisinde, yapraklarda ve bitkilerin kabuk kısmında bulunmaktadır. Kabukta bulunanlar; çam, meşe, kavak, söğüt, akasya gibi ağaçlarda bulunup, meşe, kestane gibi ağaçların kendisinde bulunmaktadır. Sumak gibi bitkilerin ise yapraklarında bulunmaktadır⁴⁷.

Yurdumuzda yetişen ve deri imalinde kullanılan çeşitli bitkisel sepi maddelerinin başlıcaları; palamut, sumak, nar kabuğu, mazı çeşitleri, çam kabukları vb. gibidir. Sepi maddesi olarak şapın çok eski zamanlardan itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Önceden de bilindiği gibi eski Mısırlılar dahi, bitümlü şap kaynağını ölümlerin mumya haline getirilmesi için kullanmışlardır. Günümüzdeki dericilikte şap, hususi deri çeşitler için, çok kullanılan ve aranan bir sepi maddesidir.

Kromla sepilmenin en önemli özelliklerinden biri de, çıplacığın kısa bir zamanda sepilerek, deri haline getirilebilmesidir. Günümüzde kromlu deriler, bitkisel deri maddeleriyle işlenmiş derilerde bulunmayan bazı iyi özellikler taşıdıklarından, şevro bazen, yanlış olarak, kendisine “glase” de denilmektedir. Yalnız krom tuzları ile vidala (boks) gibi önemli üstderiler sepilenmektedir⁴⁸.

4.10. Boyama

İşlenmiş olan deriler, çeşitli maddeler kullanarak boyanmaktadır. Hayvansal ve mineral boyaların yanı sıra bitkisel boyaların da kullanımı çok eskiye dayanmaktadır. Kırmızı renk için manı kullanılmaktaydı. Deri boyacılığında, nar kabuğu safran, sapan ağacı kullanılan bitkisel maddelerdir. Derinin liflerine, boya maddelerinin her çeşidini bağlamak amacıyla sabitleştirici olarak şap kullanılmaktaydı⁴⁹.

⁴⁶ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 20–21

⁴⁷ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul’unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 63

⁴⁸ Dr. ALPAUT Aziz, 1957, Tatbiki Dericilik, İstiklal Matbaası, Ankara s. 157–160

⁴⁹ ALKAŞI Ayten, İnsanlık Tarihi Kadar Eski bir Kullanım Eşyası, Makale, Tombak Dergisi Sayı:30 s. 66–74

Çeşitli maddeler kullanılarak işlenen deriler, boyanmaktaydı. Babil ve Asurların keçi derisinden yapılan kermesle boyanmış kırmızı boyalı süslü ayakkabıları ünlü Babylonia derisinden yapılmaktaydı. ‘Duhsu derisi’ Özenle hazırlanmış parlak deriye denilmekteydi. Bu deri, bakır asetat ile işlenerek elde edilerek tutkalın katılması ile renklendirilip özellikle keçi derileri boyanmaktaydı. Toz ve güneşe karşı dayanıklı olduğundan bu deriden özellikle sal, tulum gibi eşyalar yapılmaktaydı. M.Ö. III. binden itibaren şapla tabaklanmış derilerin kullanılan bu boyaların dışında, doğal olarak beyaz renge sahip oldukları bilinmektedir. Boyalar arasında hayvansal maddeler de bulunmaktaydı. Kermes böceği, Meşe üzerinde yaşamakta, bu ağaçtan toplanmakta ve boya yapımında kullanılarak sonuçta kırmızı renk elde edilmekteydi. Ayakkabıcı siyahı denilen ve bakır sülfat üzerine mazının reaksiyonu ile siyah renk boya elde edilmektedir⁵⁰.

Tabaklama da kullanılan maddeler haricinde özellikle bazı boya maddelerinden de yararlanılmaktaydı. Siyah renk için, demir sülfatlı tanen sonra da bakkam ağacı kullanılmaktaydı. Ayrıca siyaha boyamak için, demir ve bakır tuzları ile karıştırılmış tanen de kullanılan maddeler arasında bulunmaktadır. Deriyi mavi renge boyamak için indigo, sarıya boyamak için nar ve kahverengine boyamak için ise brazilden yararlanılmıştır. Deri çeşitli maddeler ile boyanıp, kenarları düzgün bir biçimde kesiliyor, bazen de tutkalı su ile kaynatılan boya maddeleri ile tekrar renklendirilebiliyordu. Bejden kırmızıya kadar değişen kahverengi tonlarını, bitkisel tabaklama maddeleri ile işlem görmüş olan deriler almaktaydı. Beyaz renge ise şapla tabaklanan deriler sahip olmaktaydı. Kermes böceği, meşe üzerinde yaşar ve bu ağaçtan toplanarak, boya yapımında kullanılır ve kırmızı renk elde edilirdi. Madensel boyalar arasında, siyah deri elde etmek için “ayakkabı siyahı” olarak bilinen demir sülfat ile kullanılmaktadır.

Derilere değişik renkler vermek için bitkisel boyalar kullanılmaktaydı. Ayrıca, genellikle şap ile birlikte sabitleştirici olarak kullanılmaktaydı. Derilerin boyanmasında Akçaağaç veya kızılbaş kabukları da kullanılmaktaydı. Kök boya veya kızkök 1-2m. Uzunluğunda, köşeli gövdeli ve sert dikenli olup, tırmanıcı bir bitkinin kökünden elde ediliyor, derilerin kırmızı renge boyanmasında kullanılıyordu. Şap, tebeşir, sirke, malt, arpa, urin, kireç solüsyonu ve tartar tuzları, sodyum veya potasyum karbonat, boyama maddelerini sabitleştirmek için kullanılmaktaydı. Bazen

⁵⁰ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 21–22

de renkler birbirine, sabitleştiriciler yardımı ile katılarak değişik renk tonları elde edilebilmekteydi⁵¹.

Dericilikte, Anadolu usulü kesilen ve yüzülen hayvanların kokmaması için tuzlanan derilerin tabakhaneye girdikten sonra geçirdiği hazırlama, sepileme (debagat) ve apre (finisaj) aşamalarında tabi tutulduğu bir dizi işlem bulunmaktaydı⁵².

Büyükbaş veya küçükbaş hayvan ham derileri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ham deri işlem aşamalarında ve kullanılan kimyasal madde, cins ve miktarlarında farklılıklar olduğu gibi bazı işlemlerin iki veya üç aşamada uygulanması gibi durumlarda gerektirmektedir. İmal edilen suni deriler, büro, sandalye, oto döşemesi ve koltuk döşemesinin yanı sıra, saraciye ve deri konfeksiyon üretimi ile terlik ve ayakkabı vb. yapımında kullanılmaktadır. Genellikle sayası (ayakkabının üstü) deri, tabanı hakiki köseleden deri ayakkabı olarak tanımlanmaktadır.

Napa (zig) denilen derilerden yapılan giysiler; her iki taraftan inceltelen ve iç yüzü hafif gözenekli, dış yüzü ise boyanmış parlak renktedir. Napa türlü giyim eşyaları daha ince ve hafif bir yapıda olup, sonbahar, kış ve ilkbahar mevsimlerinde giyilebilmektedir. Bu nedenle piyasası yıl içinde uzun süreli olmaktadır. Kürk ve süet türü giysiler, etli kısımları zımparalanarak kadife görünümü kazandırılır. Yapaklı kısım ise terbiyeden geçirilerek iç astar vazifesi görecektir şekilde hazırlanmış derilerden yapılmaktadır. Moda ve yeniliklere son derece duyarlı olan deri hazır giyim piyasasının en önemli özelliğidir. Bunun yanı sıra bu alandaki moda ve yeniliklerin sürekli olarak değişmesi çok prensipli bir üretim ve satış politikasını gerektirir⁵³.

⁵¹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 262-269

⁵² SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 43

⁵³ ÖZEL Sultan, Deri-Deri Mamulleri Sanayi Ham-Deri-Mamul Deri ve Deri Konfeksiyon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul, s. 38-48-62-75-105

5. DERİNİN KORUNMASI

Organik bir madde olan deri, kesimden sonra gerekli önlemler hemen alınmazsa, bozulmaya başlamaktadır. Deri sanayi için değerli bir hammadde, hayvan derisinin ölümün gerçekleşmesinden hemen sonra yüzülmesi ve aynı zamanda gerekli koruma altına alınması ile kazandırılmış olur. Fakat kendi haline terk edilen yüzülen deriler, çevredeki mikroorganizmalar için çok elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Organik yapısının kısa zamanda bozulması, kokuşması ve sonuçta dericilik için önemini kaybetmesinin yanında çevreyi kirletmektedir. Bu şekilde zararlı mikroplar saçan ve kötü kokular meydana getiren bir kaynak haline dönüşmektedir. Derinin bozulmaması için uygun teknolojik önlemler kesimden hemen sonra alınmaktadır.

Derinin hayvan sırtından yüzülmesinden itibaren mikroorganizma ve ısıların etkisiyle kokmasının ve bozulmasının engellenmesi amacıyla tuzlanmaktadır. İstif ve ayrımı kullanılacağı alana göre yapılmaktadır.

Derilerin üretim yerine getirilmesine kadar geçen sürede korunabilmesi için açıklanan 3 yöntemden biri uygulanmaktadır.

- **Tuzlu-Yaş (Salamura) Derileri:** Konserve amacıyla taze küçükbaş hayvan derilerinin teknik özellikte sodyum klorür (tuz) kullanılarak korunmaktadır. Deride bulunan suyun bir kısmının yerine tuzun geçmesi ve diğer kısmının da tuzlu su olarak istifin yaptığı baskı ile kenarlardan akıp gitmesi tuzlama yönteminin esasıdır. Ayrıca mikroorganizmaların etkisi tuzun antiseptik özelliği sayesinde bir ölçüde önlenmiş olmaktadır.

- **Tuzlu-Kuru Deriler:** Taze derilerin teknik özelliklerine sodyum klorür veya farklı herhangi bir koruyucu madde kullanılarak sundurma altında ve açıkta normal hava sıcaklığında kurutulmasıyla elde edilmektedir.

- **Hava Kurusu Deriler:** Konserve amacı ile taze derilerin üzerine herhangi bir işlem uygulanmadan, yağı alındıktan sonra gölge bir yerde, doğrudan hava ceryanı

ile kurutulularak elde edilmektedir. Gün kurusu veya rüzgâr kurusu olarak bu deriler adlandırılmaktadır. En hassas konserve sistemi olan hava kurusu 2–3 günlük süre içinde en iyi şekilde ve yapılmaktadır. Özellikle kırılması, saklanması ve taşınmasında çok dikkatli olunması gerekmektedir. Ham derilerin konserve edilmesi bundan farklı dondurma yöntemi ile de yapılmaktadır. Ancak soğuk iklim bölgelerinde bu yöntem geniş ölçüde uygulanmaktadır⁵⁴.

⁵⁴ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 71–72

6. DERİ ÜRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ GEREÇLER

Deri ürünlerin yapımında kullanılan araçlar, kullanılacak yere göre; kesim ve tıraşlama, oyma ve delme, birleştirme ve diğer araçlar olarak incelenir. Deri ürün yapımında kullanılan gereçler ise, temel gereçler, alt yapı gereçleri ve süsleme gereçleri olarak üç grupta toplanmaktadır.

6.1. Deri Üretiminde Kullanılan Araçlar

Kesim ve tıraşlama, oyma ve delme, birleştirme ve diğer araçlar olmak üzere dericilikte kullanılan araçlar 4 grup altında incelenmektedir.

6.1.1. Kesim ve Tıraşlama Araçları

- **Deri Kesim Bıçağı:** Kösele üzerindeki derileri belirginleştirmede ve deri kesiminde kullanılmaktadır. İskelet kısmı ve ortasında bıçağı bulunmakta ve iki parçadan oluşmaktadır. Bıçak sapının arka kısmı sivri olduğundan köşeleri yuvarlaklaştırma ve nokta koyma işlemlerinde bu kısım kullanılmaktadır⁵⁵.

- **Deri Makinesi:** Belirlenen ölçülerde, monte edilmiş bıçaklar ile deriyi kesen araçlardır.

- **Kazıyıcı:** Ağaç tezgâh üzerine gerilen derinin et kalıntıları ve kıllarının temizlenmesi için, kazıyıcı kullanılmaktaydı. Tabaklanmış deri, yapılacak eşyaya göre biçim verilmesi amacıyla deri, bıçaklar ile kesilmekteydi. Taş, derilerin etli kısmını kaldırmak için özellikle kullanılıp, kaygan yüzeyde iyi tutulabildiği için tercih edilirdi⁵⁶.

- **Makas:** Deri, bez, kâğıt ve benzeri şeyleri kesmek için kullanılır. Bir birine ortadan çapraz bir şekilde eklenen iki bıçaktan oluşturulmaktadır. Kullanılacak yerlere

⁵⁵ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 85

⁵⁶ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 278–279

göre farklı çeşitleri bulunmaktadır.

- **Bıçak:** İki parçadan oluşmaktadır. Sap ve çelik bölümden oluşan bir araçtır. Açma ve deri kesimi işlemlerinde kullanılır (Bkz. Şekil 6.1.).

Şekil 6. 1. Makas, falçata, deri kesim bıçağı.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 85.

- **Maket Bıçağı:** Günümüzde yaygın olarak kullanılan deri, kâğıt ve benzeri malzemelerin kesiminde kullanılmaktadır. Keskin kısmı köreldikçe ucu kırılarak yenilenen, çeşitli boyutları bulunan bir araçtır.

- **Falçata:** İnce ve uzun bir tür bıçak olup, derinin tıraşlanmasında ve köselede özellikle büyük parçaların kesiminde kullanılmaktadır. Kalınlık ve uzunlukta değişik tipleri mevcuttur.

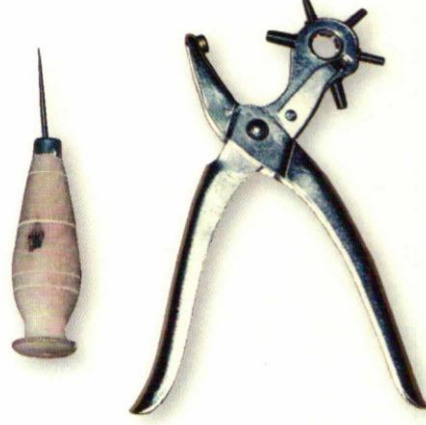
- **Deri Tıraş Makinesi:** Derinin tıraşlanmasında kullanılan makinelerdir.

6.1.2. Oyma ve Delme Araçları

- **Çarklı Zimba:** Çeşitli çap büyüklükleri olan, delik açmada kullanılan el zımbasıdır. Deri yüzey süslemelerinde ve deride özellikle kenar birleştirmede kullanılır⁵⁷.

⁵⁷ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 85–86

• **Biz:** Deriyi yakma ve delme işlemlerinde kullanılmaktadır. Ucu iğneli tahtadan sapı olan bir araçtır. Günümüzde saraçların kullandığı bizlere benzeyen aletlerle deri parçaları delinip, daha sonra buralardan geçirilen iplerle dikilmekteydi. İlk zamanlar bizler genellikle kemikten yapılmaktaydı⁵⁸ (Bkz. Şekil 6.2.).

Şekil 6.2. Biz, Çarklı zımba.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 86.

• **Linol Bıçağı:** Tahta sap ve metal uçtan oluşan iki parça bir araçtır. Deseni kazımak suretiyle deri yüzey süslemelerinde kullanılmaktadır. Özellikle geniş hatlar meydana getirmede ve desenin kontur kısımlarında kullanılır. Uygulanacak desenin özelliğine göre linol bıçağının çeşitli uçları bulunmaktadır (Bkz. Şekil 6.3.).

Şekil 6.3. Bıçak, Linol bıçağı.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 86.

⁵⁸ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 283

• **Çelik Kalem:** Uç kısmında çeşitli kabartma desenleri bulunan metal çubuk olup, deri yüzey süslemelerinde kullanılmaktadır⁵⁹ (Bkz. Şekil 6.4.).

Şekil 6.4. Çeşitli kabartma desenlerle süslenmiş çelik kalemler.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 87.

• **Delgi Zımba:** Deri, tıraş, tahta ve benzeri şeylerde delik açmaya yarar. Çelik bir alet olup çekiç ile vurularak kullanılmaktadır. Farklı şekil ve büyüklükte uçları bulunmaktadır (Bkz. Şekil 6.5.).

Şekil 6.5. Delgi zımba çeşitleri.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 87.

⁵⁹ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 86–87

6.1.3. Birleştirme Araçları

• **Açık-Kapalı Zimba ve Fermajup Basma El Araçları:** Fermajup'un deriye geçmesini sağlamak amacıyla ya da belirli bir düzende dizilen zımbaları sıkıştırmak suretiyle basan bir çeşit baskıdır. Bu araçların ucuna uzun, silindir biçimli, ağız kısmı delik ve yuvarlak olan çelik uçlar zimba basmak için geçirilir.

• **Basabas:** Fermuar ve klips sıkıştırmak amacıyla kullanılır.

• **Fermuar Açacağı:** Klipslerin ağız kısımlarını açmak amacı ile kullanılır (Bkz. Şekil.6.6.).

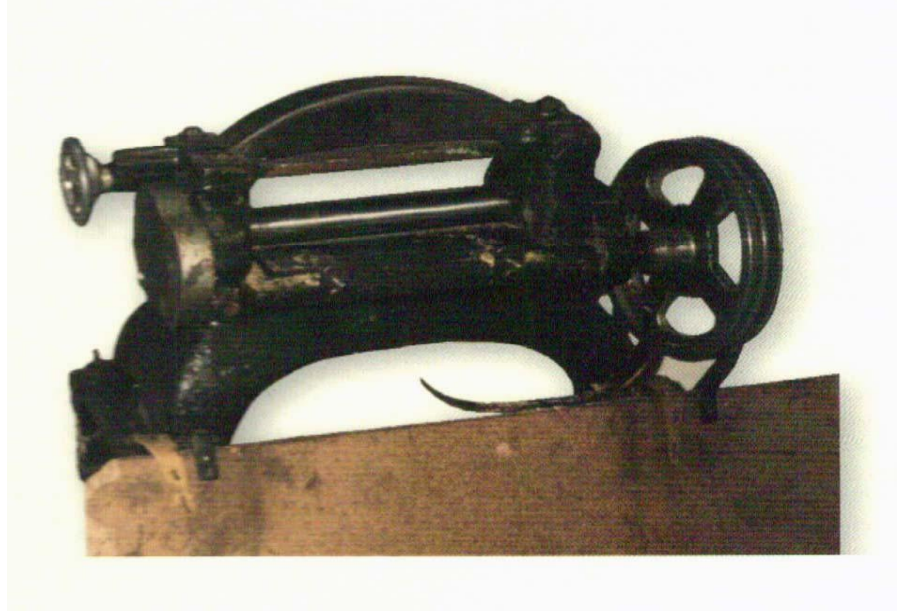
Şekil 6.6. Fermuar açacağı, Basabas.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 88.

• **Deri İğneleri:** Çeşitli büyüklükteki metalden yapılan bir ucu delikli diğer ucu sivri olup baş, gövde ve uç olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Deride yüzey süsleme tekniklerinde ve elde birleştirme tekniklerinde kullanılır.

• **Deri Makinesi:** Astarlama, kenar birleştirme işlemlerinde ve bazen de yüzey süsleme işlemlerinde kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra genellikle sanayiye yönelik deri işlerinde çeşitli tip ve boyutlarda makineler bulunmaktadır. Kemer pembe makinesi, deri biye makinesi, kıvrıma makinesi, şerit kesim makinesi, yarma

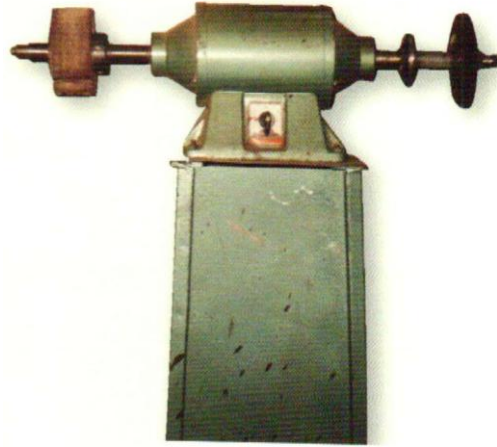
makinesi, ütü makinesi, deri sıcak ve soğuk baskı makinesi ve çizgileme makinesi gibi çeşitli makinelerdir⁶⁰ (Bkz. Şekil 6.7.).

Şekil 6.7. Şerit kesme makinesi.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 89.

• **Freze Makinesi:** Köselenin kenar düzgünlüğünü sağlamak amacı ile köşeleri yuvarlaklaştırma işlemlerinde kullanılır (Bkz. Şekil 6.8.).

Şekil 6.8. Freze makinesi.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 88.

⁶⁰ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 88

- **Amblem Basma Makinesi:** Çeşitli metal sembollerin deri ürünlerin üzerine basılmasını da kullanılmaktadır⁶¹ (Bkz. Şekil 6.9.).

Şekil 6.9. Çizgileme, Deri amblem makinesi.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 89.

6.1.4. Diğer Ürünler

- **Bileği Taşı:** İnce taneli çok sert bir taş olup kesici araçları bilemeye yaramaktadır. Çeşitli şekilleri bulunmaktadır.
- **Çekiç:** Dövecek maden kısmı ile ahşap uzun saptan oluşan bir el aracıdır. Derinin vurarak yapıştırma işleminde kullanılmaktadır.
- **Çelik Cetvel:** Derinin kuruponlanmasını da kullanılmaktadır. Bu cetvel deri yüzeylerinden parça ve desen çıkartılmasında kullanılmaktadır⁶².
- **Sopa:** Sopa, derilerin işlenmesi sırasında, onların dövülmesi için kullanılmaktaydı. Sopalara ile dövülen, nemlendirilmiş ham deri, derinin tabaklama maddesini daha iyi emebilmesini kolaylaştırmaktaydı.

⁶¹ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 88

⁶² ÖZDEMİR, KAYABAŞI, A.g.e., s. 90

• **Germe Araçları:** Deriden çeşitli eşyaların yapımı için, biçim verilmesi, kesilmesi, cilalanması gibi her aşamada yapılan işlemler, derinin bir tezgâh üzerinde gerilmesini gerektirmekteydi. Özellikle derinin üzerindeki epidermis tabakası ile onun üzerindeki kılların kaldırılması, kazıyıcılar ve bıçaklar ile derinin kazınması tezgâh üzerinde yapılmaktaydı.

Ayrıca yağların deriye içirilmesi, yağın fazlasının alınması, nemli derinin kurutulması vb. işlemler de bir tezgâh üzerinde yapılmaktaydı⁶³.

• **Dana Eli:** İnce uçlu kerpetene benzeyen bir araçtır.

• **Eğe (limaki):** Üç yüzeyli bıçakların ağzını açmak amacı ile kullanılan bir alettir.

• **Fırça:** Derilerin yüzeyine boya ve yapıştırıcı sürmede ayrıca parlatmada kullanılmaktadır. Ayakkabı boyası, sulu boya, yağlı boya gibi çeşitleri bulunmaktadır.

• **Kauçuk:** Plaka halindeki deri ve kösele kesiminin yapıldığı yardımcı araçtır. Asya ve Afrika'nın değişik ağaçlarından özellikle lastik ağacından elde edilen esnek ve dayanıklı bir maddedir.

• **Karga burun:** Uçları karga gagası şeklinde, tel kıvrırma ve bükme işlemlerinde kullanılan bir alettir.

• **Keski:** Deri, metal, taş, ağaç ve benzeri şeylerin üzerinde çeşitli delikler açmaya ve kesmeye yarayan, keskin uçlu çelikten yapılmış, üzerine çekiç vurularak yürütülen bir araçtır.

• **Kerpeten:** Deriyi bir yere takarken çekmek için kullanılmaktadır. İki parçadan oluşur. Demirden yapılmış yarım ay şeklinde tutma için kolları olan bir araçtır.

• **Mahat:** Deriye istenilen yerde oyuntular yapılmasını sağlayan ve tahtadan oyuntuları olan bir araçtır.

• **Masat:** Demirden yuvarlak hatlı bir alet olup, deri bıçaklarının bilenmesinde kullanılmaktadır.

• **Mermer:** Derinin kıvrılmasında, kesilmesinde, yapıştırılmasında ve özellikle tıraşlanma işleminde kullanılmakta olan yardımcı bir araçtır.

• **Muşta:** Yapıştırıcı sürülen derilerin dövme ve kıvrırma işlemlerinde kullanılır. Sarı veya beyaz metalden yapılmış kenarları içe doğru kavisli ve küre biçiminde saplı

⁶³ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 276-277

bir alettir⁶⁴ (Bkz. Şekil 6.10.).

Şekil 6.10. Muşta.

Kaynak: <http://www.itusozluk.com/gorseller/mu%FEta/88699> (25.05.2012).

• **Mantar aleti:** Debbağlar deriye desen vermekte kullanır. Ele geçirmek için kayışı ve tahta kulpu bulunur, bunların alt kısmında ise asıl desenleme işlemini yapacak olan mantar bulunmaktadır. Mantar kısmı ovaldir, derinin ters yüzünden ikiye katlanarak desenleme işlemi yapılmaktaydı. Bu işlem düz bir satıh üzerinde yapılmaktaydı⁶⁵.

• **Pense:** Küçük vida ve somunları sıkıştırmaya, çıkartmaya, telleri kıvırmaya yarayan farklı biçim ve büyüklükte kıskaçtır.

• **Pergel:** Birer ucunda birbirine eklenmiş iki metal çubuktan oluşmaktadır. Çember ve yay çizmek ve ölçmek için kullanılan çizim aracıdır.

• **Rulet:** Saplı, dişli, döndürüldüğünde sıralı izler bırakan küçük demir çarktır.

• **Tel Kesme Pensi:** Metalden yapılan çubuk ve levhaları kesme işleminde kullanılır. İnce ve kalın telleri kesen farklı boyları bulunmaktadır.

• **Tokmak:** Başları lastikli ya da lastiksizdir. Ağaçtan yapılmaktadır. Çekiç ile vurduğunda kırılabilir, bozulabilir ince ve zarif maddeleri vurmaya yarar. Deri yüzey süslenmesinde kalem uçlarına ve zımbalara vurmaya yarayan bir araçtır.

⁶⁴ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik”, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 90–91

⁶⁵ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul’unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 8

• **Tornavida:** Çelik uçludur. Vidaları döndürmek ve yüzeye açılmış deliklere yerleştirmek amacı ile kullanılır. Uç kısmı yassı ve düz olan bu alet vidaları çıkartmak ve tutturmak amacı ile de kullanılır⁶⁶.

• **Paydemiri:** Palamut harcı veya et kazımaya mahsus, iki saplı bıçak türüne paydemiri adı verilir⁶⁷.

• **Paytahtası:** Üzerine deri serilmeye mahsus yassı, gürgenden yapılmış ağaca paytahtası adı verilir.

• **Koltuk İskefesi:** Debbagların kullandıkları bir diğer el aleti olup; derileri yumuşatmak ve damarlarını kırmak için kullanılmaktaydı⁶⁸.

6.2. Deri Üretiminde Kullanılan Gereçler

- **Temel Gereçler**
- **Alt Yapı Gereçleri**
- **Süsleme Gereçleri**

6.2.1. Temel Gereçler

• **Açık Ve Kapalı Zımbalar:** Parçaların birleştirilmesi amacı ile açılan deliklere geçirilen metal zımbalardır. Beyaz ve sarı renkte olanları mevcuttur.

• **Boyalarda:** Sıvı ya da katı bir taşıyıcı maddeden oluşan, kullanılan malzemenin rengini değiştiren renkli maddelerdir. Kimyasal yapılanma ve boyama özelliklerine göre boyalar sınıflandırılmaktadır. Dericilikte genellikle anilin boya kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra der, kumaş, çiçek boya ile guaj mont boya da kullanılır.

• **Çeşitli Boncuklar:** Plastik, tahta, sedef, taş, cam gibi maddelerden elde edilen ortası delik, genellikle yuvarlak ve renkli maddedir.

• **Çeşitli Metaller:** Birleştirme işlemlerinde kullanılmakta olan teller ve süsleme unsuru olan rozet ve tokalar ile ürünlerin tutacak kısımlarını meydana getiren saplardan oluşan, elde kolay şekil alan ince plaka halindeki bakır-pirinç levhalarıdır⁶⁹.

⁶⁶ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 91-92

⁶⁷ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayım hizmetleri, İstanbul s. 67

⁶⁸ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul'unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 8

⁶⁹ ÖZDEMİR, KAYABAŞI, A.g.e., s. 92

• **Çeşitli İplikler:** Çeşitli kalınlıkta pamuk, floş, naylon iplikler makinede ya da elde birleştirmede kullanılmaktadır. Eski Mısır'da özellikle derilerden kesilerek yapılan çeşitli ip, sıırım ve kayışlar bağlayıcı olarak kullanılmıştır. Deriden kesilmiş deri şeritler, deri parçalarını, çeşitli dekoratif şekilleri tutmaya yaramaktaydı. Sinirler ile dikilerek Bu bağlantı yerlerinden sırt oluşturulmaktaydı. Arka kısımlarına beyaz ve diğer renklerde uzun deri parçalar, ekleme kısımlarını belirsizleştirmek için getiriliyor, aynı zamanda sağlamlaştırılmış oluyordu⁷⁰.

• **Makine Kayışı:** Çanta birleştirme ve yüzey süslemelerinde kullanılan, kalın köseleden yuvarlatılmış deri şeritlerdir.

• **Değişik Özellikteki Deriler:** Deri çeşitleri suni deriler, fantezi deriler, vaketa, maroken, rujan, süet, glasedir. Bu deriler ev, giyim ve aksesuar yapımında ya da süslemelerinde kullanılır.

• **Fermajup:** Parçaların birbirine bağlanmasına yarayan bir tür kapsüldür. Beyaz ve sarı renkte olanları bulunmaktadır⁷¹ (Bkz. Şekil 6.11.).

Şekil 6.11. Fermajup.

Kaynak: <http://citcit.nedir.com/> (25.05.2012).

⁷⁰ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 19

⁷¹ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 92-93

• **Parlatıcılar:** Derilerin etli kısmının temizlenir, tabaklanır, biçimlendirilir ve derinin yüzeyi pürüzsüz hale getirilir.“spongizein” düzleştirme ve cilalama işlemine denmektedir. Bu işlemlerde en çok kullanılanı sünger taşı olup, derinin yüzeyine sürmek suretiyle, deri ovulurdu⁷².

• **Sırım:** Deri ürünlerinde kenar temizleme, yüzey süsleme ve birleştirmelerinde kullanılır.

• **Yapıştırıcılar:** İki yüzeyi birbirine yapıştırmaya yarayan katı ya da sıvı haldeki maddedir. Deri birleştirmede kullanılır. Genellikle deri ürünlerinde bally ve derby kullanılmaktadır.

6.2.2. Alt Yapı Gereçleri

Tepsi, çerçeve, abajur yağı, kül tablası, bardak ve benzeri dekoratif ürünlerin yapımında toprak, ahşap, cam gibi malzemeler alt yapı gereci olarak kullanılır. Bunun yanı sıra mukavva, sünger, karton, astar (suni deri, kumaş), tela gibi malzemeler alt yapı gereci olarak kullanılmaktadır.

6.2.3. Süsleme Gereçleri

Metal zımbalar, borular, boncuklar, sicim, plastik saplar, tüy, kurdele vb. gereçlerden oluşmaktadır⁷³.

⁷² YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 285

⁷³ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 93

7. DERİ ÇEŞİT VE KALİTELERİ

Deri kullanılacağı ve kalitesine göre; son sepileme, yağ giderme, ağartma, cilalama, boyama ve yağlama gibi birçok işlemten geçtikten sonra finisaj aşamasında videla, süet, nubuk veya güderi adını almaktadır. Yapılacak olan ürünün özelliğine, incelik ve sertliğine göre deri çeşitleri seçilmektedir. Deri görünüşüne ve hazırlanışına göre özel isimler almaktadır. En ince derilere, süet, glase, kalın olanlarına vidala, parlak olanlara ise rugan denilmektedir.

7.1. Antilop

Büyük baş hayvan derilerinden elde edilir. İşlenmiş hali süetten daha uzun tüylü bir deri çeşididir. Çanta ve manto yapımında da kullanılır. Kılları serttir. Boğa antilobu, boz antilobu, Amerikan antilobu, bozkır antilobu gibi türleri vardır.

7.2. Ak Deri

Koyun, ceylan ve keçi derilerinden yapılan bir nevi ince ve beyaz parşömendir. Üzerine yazı yazılabilecek şekilde ponza taşı ile perdahlanmaktadır. Genellikle resim yapmak ve yazı yazmak için kullanılmaktadır.

7.3. Astarlık

Ham keçi ve koyun derilerinin birçok yöntemle sepilenmesiyle elde edilir. Boyanmış ince veya tabi renkte, yumuşak, elastik ve ince deridir⁷⁴.

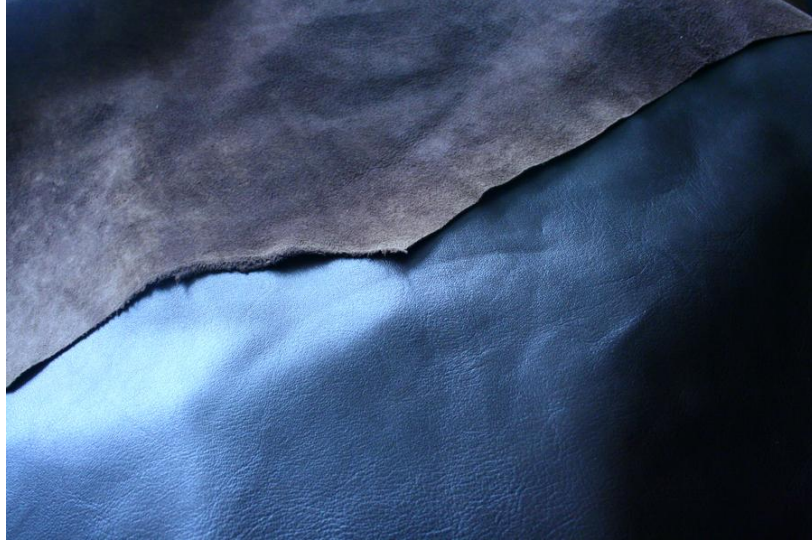
⁷⁴ <http://ismek.ibb.gov.tr/ism/branslar.asp?branscode=34&bransgrupcode=34> (19.05.2012)

7.4. Davul Derisi

Sert ve kalitesiz derilerdir. Kollarından ve yağlarından temizlenerek arındırılan domuz, dana ve eşek derileri, tebeşir tozu ve sünger taşı ile ovulur ve gerilerek havada kurutulur. Şeffaf ve sert bir hale gelen deriler dekoratif ve müzik aletlerinde kullanılır⁷⁵.

7.5. Astarlık Glase

Ham keçi derilerinin krom tuzuyla sepileneip sırça tarafı perdahlı, boyanmış ince veya tabi renkte, elastik, yumuşak astarlık deridir⁷⁶ (Bkz. Şekil 7.1.).

Şekil 7.1. Astarlık Glase, ön ve arka yüzü.

Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

7.6. Fantezi Derileri

Genellikle yabani av hayvan derilerinin yağla sepileneşi ile elde edilir. Kumaşta olduğu gibi kolagen lifleri homojen örülmüştür. Bundan dolayı uzama

⁷⁵ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 79

⁷⁶ ÖZDEMİR, KAYABAŞI, A.g.e., s. 79

yetenekleri azdır. Dayanıklı bir yapıya sahiptir. Bu derinin kullanım alanları sınırlı olduğundan pahalıdır⁷⁷.

7.7. Domuz Derisi

Kendinden desenli, sağlam ve dayanıklı bir deridir. Çanta, ayakkabı, bavul, elbiselik ve süet yapımında kullanılır⁷⁸ (Bkz. Şekil 7.2.).

Şekil 7.2. Domuz derisi, ön ve arka yüzü.
Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

7.8. Güderi

Genellikle geyik, kuzu, koyun veya keçi temizlenip yumuşatıldıktan sonra kurutulmadan morina ya da başka balık yağlarıyla sepileneceğiyle elde edilmektedir. Görünümü yumuşak, mat ve esnektir. Cam silmek için kullanılan güderi eldiven ve giysi yapımında da kullanılmaktadır⁷⁹.

⁷⁷ <http://www.meslekidersler.com/ders-notlari/ayakkabi-saraciye-ders-notlari/deri-cesitleri-ozellikleri.html> (06.03.2012)

⁷⁸ BAYRAK Burcu, İzmir İli Deri Giyim ve Aksesuarlarının incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011 Ankara, s. 16

⁷⁹ <http://www.msxllabs.org/forum/x-sozluk/82870-guderi-guderi-nedir-guderi-hakkinda.html> (06.03.2012)

7.9. Glase

Kuzu ve oğlak derisinden elde edilmektedir. Yumuşak tutumlu ince ve zarif derilerdir. Yüzlük deri olarak da bilinen glase krom tuzları ile sepilenmektedir. Kadın ayakkabıları ve eldiven yapımında kullanılmaktadır⁸⁰.

7.10. Keçi Derisi

Keçi derileri koyun ve kuzu derilerine göre deri üretimine daha elverişlidir. Astarlık ve ayakkabılık deridir⁸¹.

7.11. Kösele

Ufak ve büyük baş hayvan derilerinin sepilenmesiyle elde edilen bir tür malzemedir. Oldukça sert ve dayanıklı bir yapıya sahiptir⁸². Kösele olacak sığır derilerinin mağ tarafına, alefi sürülürdü⁸³.

7.12. Kayışlı Kösele

Sıkı tutumlu ve tabi renktedir. Sepilenen büyük baş hayvan derileri özel surette yağlanmasıyla elde edilen krupon halinde bir köseledir.

7.13. Kromlu Kösele

Beyaza yakın renkte, bükülebilir bir köseledir. Krom tuzları ile sepilenen büyük baş hayvan derileri yağlı veya yağsız olarak yapılmaktadır.

⁸⁰ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 79

⁸¹ ÖZDEMİR, KAYABAŞI, A.g.e., s. 79

⁸² <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6sele> (06.03.2012)

⁸³ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayım hizmetleri, İstanbul s. 68

7.14. Sabunlu Kösele

Büyükbaş hayvan derileri önce sepilenir daha sonra belirli bir oranda yağlanmakta ve yüz kısmı perdahlanmaktadır. Yumuşak tutumlu, tabii renkte, elastiki bir köseledir⁸⁴.

7.15. Suni Kösele

Krom deri parçaları ile kösele kırpıntıları ve krom talaşı gibi doğal maddelerden yapılmış bir yardımcı maddedir. Kullanım yeri ayakkabı sanayi olan suni kösele, fort, taban astarı gibi yerlerde kullanılır.

7.16. Krokodil

Timsah (büyük kertenkele) derilerinden elde edilmektedir. Kadın giyim eşyası, çanta, kemer ve cüzdan yapımında kullanılan pahalı bir deri çeşididir⁸⁵ (Bkz. Şekil 7.3.).

Şekil 7.3. Krokodil.

Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

⁸⁴ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 80

⁸⁵ ÖZDEMİR, KAYABAŞI, A.g.e., s. 80

7.17. Maroken

Krom veya tanen sepisi yapılarak elde edilen keçi dersidir. İstenilen renge boyanabilen marokenin yüzeyindeki girinti çıkıntıları baskı ile yapılmaktadır. En önemli özelliği yüzeyinin taneli görünmesidir. Çanta ve ayakkabı yapımında kullanılmaktadır.

7.18. Parşömen Derisi

Domuz, dana, eşek derilerinden elde edilir. Temizlenen deri sünger taşıyla ovulmaktadır. Aynı zamanda davul derisi de denmektedir. Havada gerilip kurutulur ve sertleşmesi sağlanır. Davul ve müzik aletlerinin yapımında kullanılır⁸⁶.

7.19. Vaketa

Büyükbaş hayvan derilerinden elde edilir. Sepileme işleminden sonra yağlanır ve fırça tarafı perdahlanarak elde edilir. Tabii renkte ya da sıırçadan boyanmış yumuşak tutumlu derilerdir. Hayvan koşumları, kürklük ve postal yapımında kullanılan bir deri çeşididir⁸⁷.

7.20. Meşin

İşlenmiş kalın koyun derisidir. İnce, yumuşak, boyanmış ya da doğal renkli derilerdir.

7.21. Napa

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan derilerinin krom tuzlarıyla sepilenmesiyle elde edilir. Çeşitli renklerde, esnek, mukavemetli, ince, yumuşak olan derilerdir⁸⁸.

⁸⁶ <http://ismek.ibb.gov.tr/ism/branslar.asp?branscode=34&bransgrupcode=34> (19.05.2012)

⁸⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Vaketa> (06.03.2012)

⁸⁸ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 80

7.22. Sahtiyan

Bitkisel tanenler kullanılarak keçi derilerinin, türlü usullerle sepilenmesinden elde edilen tabii renkli ve boyanmış, yumuşak mamul derilerdir. Çizme ve ayakkabı yapımında kullanılır⁸⁹.

7.23. Nubuk

Sığır derilerinin kromla sepilenmesiyle elde edilen derilerdir. Özelliği hafif zımparalanmış ince ve yumuşaktır⁹⁰ (Bkz. Şekil 7.4.).

Şekil 7.4. Nubuk, ön ve arka yüzü.

Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

⁸⁹ <http://ismek.ibb.gov.tr/ism/branslar.asp?branscode=34&bransgrupcode=34> (19.05.2012)

⁹⁰ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 80

7.24. Rugan

Deve, at, dana, sığır, oğlak, koyun ve keçi derilerinin türlü yöntemlerle sepilmesinden sonra cila ile finisaj yapılan çok parlak yumuşak bir deridir. Çizme, kemer, ayakkabı yapımında kullanılır⁹¹ (Bkz. Şekil 7.5.).

Şekil 7.5. Rugan, ön ve arka yüzü.
Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

7.25. Şeffaf Deriler

Deriler önce kurutulur daha sonra ince bir miktar asit borik ilave edilir ve gliserine yatırılır. Doymuş hale geldiğinde kurutulur. Suya karşı dayanıksızdır.

7.26. Süet

Dana, malak, sığır, oğlak, kuzu, keçi ve koyun derilerinin kromlu tuzlarla sepilmesiyle elde edilir. İstenilen renge boyanabilir ve derilerin tersi özel

⁹¹ <http://www.anlambilim.net/rugan-nedir-42108.htm> (06.03.2012)

makinelerle fırçalanarak tüylendirilebilir. Derinin iç kısmı zımparalanarak hazırlanır⁹²
(Bkz. Şekil 7.6., 7.7.).

Şekil 7. 6. Süet, ön ve arka yüzü.
Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

Şekil 7. 7. Süet.
Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

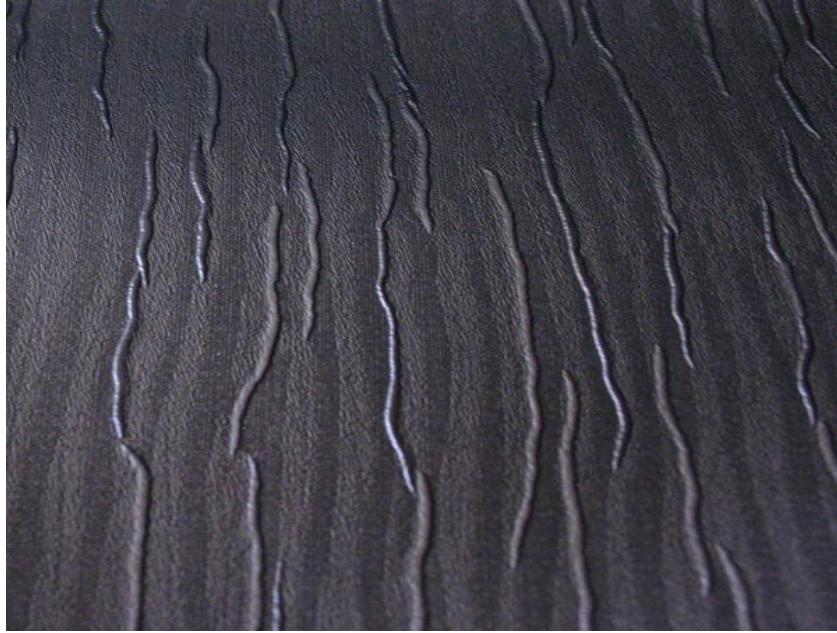
⁹² ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 81

7.27. Vidala

Büyükbaş hayvan derilerinin krom tuzları ile sepilenmesiyle elde edilir. Renkli ve yumuşak derilerdir. Ayakkabı, kemer ve çanta yapımında kullanılır.

7.28. Yapay (suni) Deriler

Dış görünüşü tabii deriye benzemektedir. Bitkisel lifler, pamuklu kumaşlar, deri imalatından artan deri taşları ile kauçuk selüloz asetatı ve Hint yağı gibi kimyasal maddelerle yoğurulmaktadır. Daha sonra sıkıştırılarak sıcak pres'le düzleştirilerek deri desenleri verilmektedir. Ayakkabı, çanta ve mobilyacılıkta kullanılmaktadır⁹³ (Bkz. Şekil 7.8.).

Şekil 7.8. Suni deri.

Kaynak: KALAFAT Elifcan, (28.05.2012).

⁹³ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 81

8. DERİNİN SÜSLENMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Deri, doğal bir malzeme olması ve modern eşyalarla uyum sağlaması nedeniyle birçok eşya ve aksesuar yapımında kullanılmaktadır.

Deri ile ilgili geçmişten günümüze kadar farklı malzemelerden yararlanılarak farklı teknikler geliştirilmiştir. Deri ürün yapımında öncelikle model seçimi daha sonra sırasıyla kalıp hazırlama, kalıp uygulama, kesme, süsleme ve birleştirme tekniği uygulanmaktadır. Farklı deri teknikleri ürün birleştirme ve yüzey süsleme teknikleri olmak üzere iki bölüm halinde açıklanmaktadır.

8.1.Yüzey Süsleme Teknikleri

Deri yüzey süsleme tekniğinde 11 farklı teknik bulunmaktadır.

8.1.1. Aplikasyon Tekniği

Derinin üzerine aynı ya da farklı bir malzemeyi dikerek, yapıştırarak, keserek ya da farklı şekilde ilave ederek yapılan süsleme tekniğidir⁹⁴

(Bkz. Şekil 8.1., 8.2. s.53).

⁹⁴ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 99–100

Şekil 8.1. Aplike tekniği ile yapılmış deri yastık.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 103.

Şekil 8.2. Deri üzerine farklı renkte Rumi motifleri aplike edilmiş II. Selim'in çizmesi (Topkapı Saray Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 101.

8.1.2. Kabartma Tekniği

Düz yüzey üzerindeki çıkıntıya kabartma denir. Mukavva istenilen ölçülerde kesilir süslenecek yerleri oyulmuş ikinci mukavva diğerinin üzerine yapıştırılır. Daha sonra deri ile kaplanır. Oyulmuş kısımlara kalıplar basılarak motif oluşturulur. Böylece deri üzerinde kabartma oluşturulmaktadır⁹⁵ (Bkz. Şekil 8.3. - 8.6.).

Şekil 8.3. Kabartma ve baskı tekniği ile yapılmış eyer (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 109.

⁹⁵ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 106

Şekil 8.4. Kabartma tekniği ile yapılmış deri cilt örneği (Süleymaniye Kütüphanesi)
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 106

Şekil 8.5. Kabartma (rölyef) tekniği kullanılmış bir pano.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 110.

Şekil 8.6. Kabartma (rölyef) tekniği kullanılmış bir pano.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 111.

8.1.3. Oyma Tekniği

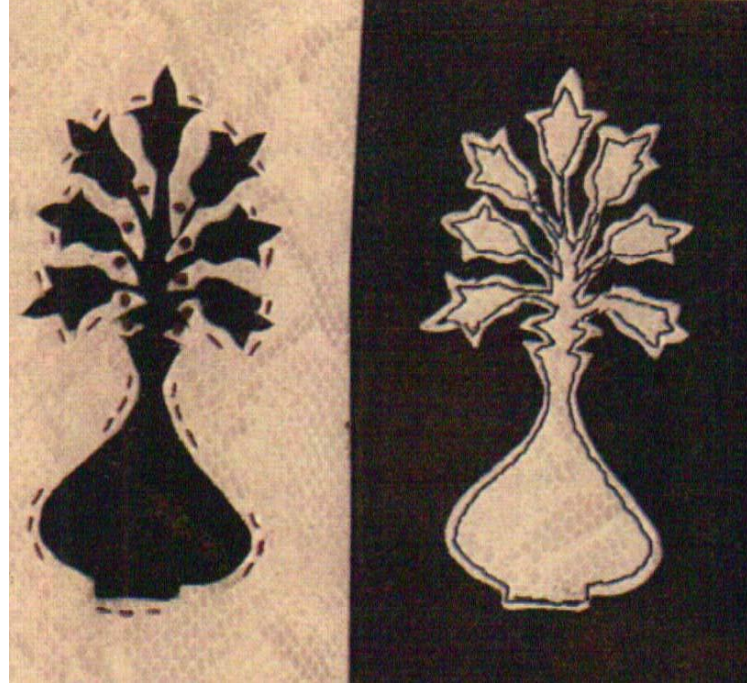
Deri, parşömen, ağaç, karton, kâğıt, taş, mermer ve metal gibi maddelerin üzerine çizilen bir desenin kesici aletlerle biçimlendirilmesidir⁹⁶ (Bkz. Şekil 8.7. – 8.11.).

Şekil 8.7. Oyma tekniği ile yapılmış sayfa.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 113.

⁹⁶ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 112

Şekil 8.8. Deri üzerine yapılmış dişi ve erkek oyma desenleri.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 113.

Şekil 8.9. Oyma tekniği ile yapılmış deri yastık.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 114.

Şekil 8.10. Oyma tekniği ile yapılmış deri cilt (Süleymaniye kütüphanesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 115.

Şekil 8.11. Ahşap üzerine deri ile oyma tekniği ile yapılmış şemsiyelik.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 115.

8.1.4. Kakma (Gömmе) Tekniği

Düz bir yüzey üzerinde açılan oyuklara maden, taş, cam gibi çeşitli materyallerin sıkıştırılmasına kakma (gömmе) tekniği denir⁹⁷ (Bkz. Şekil 8.12. – 8.14.).

Şekil 8.12. Kaşığı (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

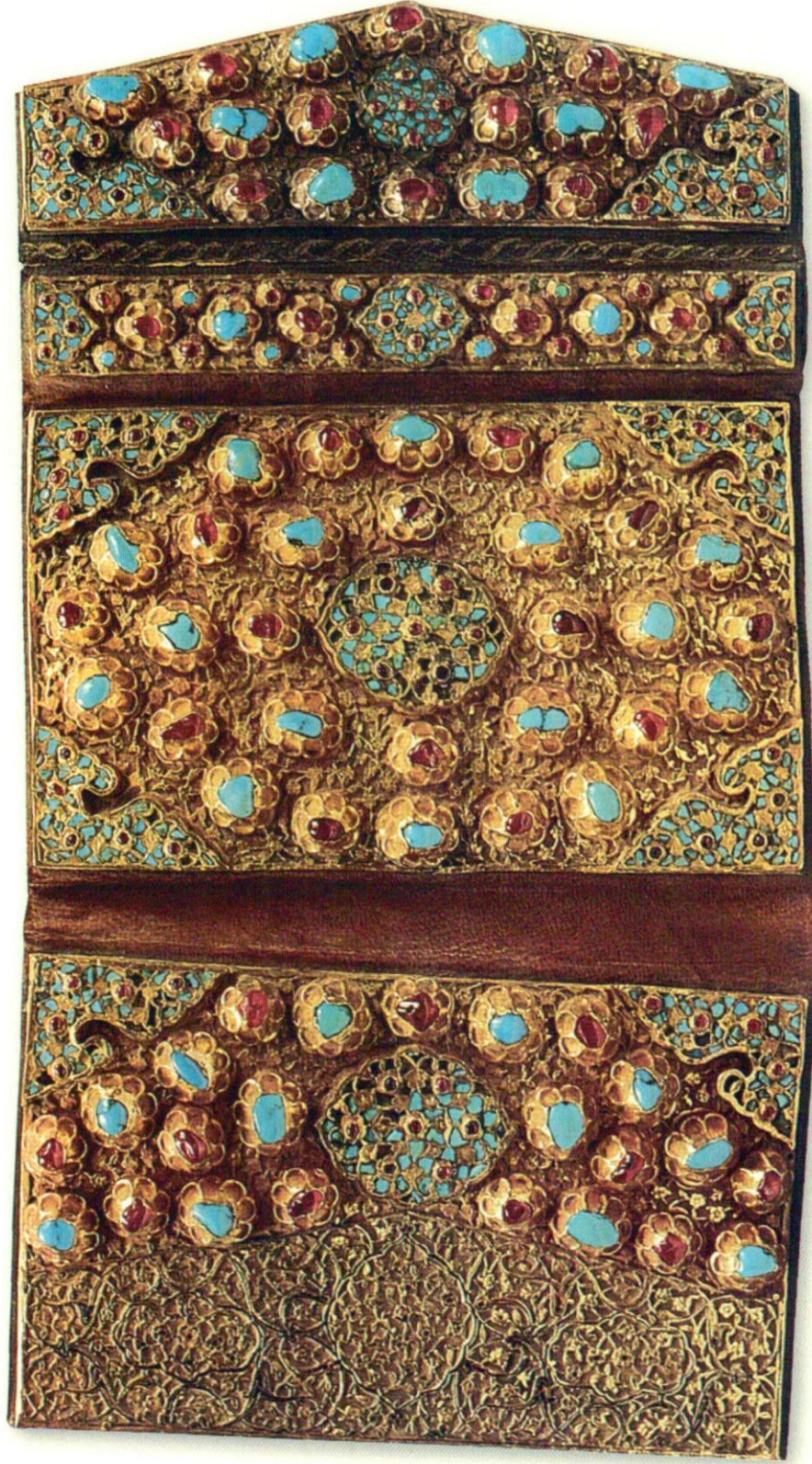
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 117.

Şekil 8.13. Deri üzerine metal kakma ile yapılmış eyer (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 120.

⁹⁷ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 116

Şekil 8.14. Kakma tekniği ile yapılmış deri Kur'an mahfazası (Topkapı Sarayı Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s. 118.

8.1.5. İşleme Tekniği

Deri, dokuma ve keçe gibi malzemeler üzerine yn, keten, ipek, pamuk, metal gibi iplikler kullanılarak yapılan motiflere işleme denir⁹⁸ (Bkz. Şekil 8.15. – 8.19.).

Şekil 8.15. Sırma işlemeli deri terlik (Sabiha Tansuğ Koleksiyonu).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 126.

Şekil 8.16. İşlemeli deri kütüklük (İstanbul Harbiye Askeri Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 122.

⁹⁸ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 122

Şekil 8.17. Siyah deri kaplama üzerine gümüş sıрма işlemeli deri tirkeş ve detayı (Askeri Müze Koleksiyonları).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 124.

Şekil 8.18. İşlemeli deri yastık.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 126.

Şekil 8.19. İşlemeli deri takunyalar (Sabiha Tansuğ Koleksiyonu).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 127.

8.1.6. Dikiş Tekniği

Farklı dikiş teknikleri kullanılarak yapılan deri yüzey süslemesidir. Değişik sırım, iplik, sicim ve çeşitli malzemeler kullanılmaktadır.

Makine büzgü, lastik büzgü, fitil büzgü, pili, biye, nervür gibi farklı dikiş

teknikleri ile süslemeler yapılmaktadır⁹⁹ (Bkz. Şekil 8.20., 8.21.).

Şekil 8.20. Osmanlı Döneminde deriden dikiş tekniği ile yapılmış sofraltığı.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 128.

Şekil 8.21. Dikiş tekniği ile yapılmış, çuval deri karışımı yastık.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 131.

⁹⁹ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 128

8.1.7. Yakma (Dağlama) Tekniği

Kızgın demir uçların elektrikli yakma aletleri ile deri üzerinde meydana getirdiği şekillerden oluşur. Yüzeyde istenilen etki çeşitli boyda ve biçimde uçlarla verilmektedir¹⁰⁰ (Bkz. Şekil 8.22., 8.23.).

Şekil 8.22. Yakma tekniği ile yapılmış deri çömlek.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 132.

Şekil 8.23. Dekoratif deri kaplı çömlek.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 133.

¹⁰⁰ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 132

8.1.8. Baskı Tekniği

İşlem; taş, tahta, metal gibi dayanıklı maddeler üzerine desenin hazırlanması ile başlamaktadır. Baskıyı oluşturacak kalıp ve basılacak düz bir yüzeye ihtiyaç vardır. Kalıp yüzeyin niteliğine göre seçilmektedir¹⁰¹ (Bkz. Şekil 8.24., 8.25.).

Şekil 8.24. Sultan IV. Muradın sarı sahtiyan üzerine baskı desenli mest pabucu.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 134.

Şekil 8.25. Yıldız Sarayı Müzesinde bulunan Sultan Abdülhamit'in baskı desenli eyeri.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 135.

¹⁰¹ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 134

8.1.9. Boyama Tekniği

Deri, akrilik, analin, kumaş, iek boyları kullanılmaktadır. Guaj boya ve spreylere boylarla renklendirilen ürünlerde bulunmaktadır. Boyama tekniğinde batik sanatı da kullanılmaktadır¹⁰² (Bkz. Şekil 8.26.–8.29.).

Şekil 8.26. Deri kaplı ferman kutusu (Ankara Etnografya Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 191.

Şekil 8.27. Boyama tekniği ile yapılmış deri sehpa ayrıntısı.
Kaynak: (Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 142.

¹⁰² ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 140

Şekil 8.28. Boyama tekniği ile yapılmış deri tablo.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 142.

Şekil 8.29. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri tabak.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 143.

8.1.10. Keserek İşleme Ve Linol İşleme Tekniği

Deri yüzeyinde oluşturulan desenin grift kısımlarından kesilerek oluşturulmasıdır. Öncelikle desen deriye çizilir ve çizilen desenin üzerinden hafifçe kesilmektedir.

Linol işleme tekniğinde ise öncelikle yüzey nemlendirilmektedir. Daha sonra desenin özelliğine göre oyma ucu seçilmektedir. Desen kazıyarak oluşturulmaktadır. Çanta, kemer, tablo, takı, deri giyim ve deri ev aksesuar yapımında kullanılmaktadır¹⁰³ (Bkz. Şekil 8.30.–8.34.).

Şekil 8.30. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri tepsi.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 144.

¹⁰³ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 144

Şekil 8.31. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri tablo.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 144.

Şekil 8.32. Keserek işleme tekniği ile yapılmış kösele çantalar.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 146.

Şekil 8.33. Keserek işleme ve boyama tekniği ile yapılmış deri sehpa üstü.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 145.

8.1.11. Islatarak şekil verme Tekniği

Su içerisinde derinin elle istenilen şekle sokulması ile oluşturulan tekniktir. Çanta, sigaralık, kemer, saat, mask ve rölyef çalışmaları bu teknikle yapılmaktadır. Derinin kolay şekil alabilmesi ve dayanıklılığı nedeni ile plastik sanatlarda da çok tercih edilen bir malzeme olmaktadır¹⁰⁴ (Bkz. Şekil 8.34. – 8.41.).

Şekil 8.34. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış sürahi.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 148.

¹⁰⁴ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları, Ankara, s. 148

Şekil 8.35. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri vazo.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 148.

Şekil 8.36. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri masklar.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 149.

Şekil 8.37. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri saat.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 150.

Şekil 8.38. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 149.

Şekil 8.39. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 151.

Şekil 8.40. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 226.

Şekil 8.41. Islatılarak şekil verme tekniği ile yapılmış deri mask.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 207.

8.2. Birleştirme Tekniği

Birleştirme tekniği; elde dikerek, yapıştırarak zımba ile birleştirerek, makinede dikilerek 4 farklı şekilde uygulanmaktadır. Keten, pamuk, flaş, makine kayışı, sıırım gibi iplik ve çeşitli gereerle örgü ve dikiş teknikleri elde dikerek birleştirme tekniğinde kullanılmaktadır¹⁰⁵ (Bkz. şekil 8.42., 8.43.).

şekil 8.42. Birleştirme tekniği kullanılarak yapılmış deri kutular.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 152.

şekil 8.43. Birleştirme tekniği kullanılarak yapılmış sandık.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 152.

¹⁰⁵ ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, s. 152

9. DERİNİN KULLANILDIĞI ALANLAR

Mezopotamya Uygarlığı döneminde, Sümer askerlerinin giydiği sandaletler, post giysiler, çizmeler, Sümerlerin giydiği etek ve deri giysiler, Asur döneminde giyilen geniş, kolsuz paltolar, kaplar, savaş araçları, mobilya kaplaması deriler, müzik aletleri (davul, tef), ganimet listelerinin yazıldığı yazı malzemeleri, tarım ve ulaşım araçları var olan deri ürünlerdir¹⁰⁶.

Gündelik yaşamda deri eşyanın her alanda kullanıldığı bilinmektedir. Bizans, Selçuklu Anadolu'su ve Ortaçağ Avrupa'sında ayakkabılar, eyer ve koşum takımları, muhtelif giysiler, yatak ve taht örtüleri, araba tenteleri, savaş araç gereçleri, işlemeli kapı ve pencere perdeleri, mobilyalar, su sıvı ve yağ kapları, içki tulumları, yem, yiyecek torbaları, hurçlar, çantalar, para keseleri kullanılmaktaydı. Osmanlı kültüründe ise bir takım farklılıklarla isim, kısmen de şekil değiştirerek yer almaktadırlar. Deri vurmali çalgıların yapımında, kimi spor ve cezalandırma araçlarında da kullanılmaktaydı. Deriden, kılıf, torba, erzak kabı, heybe, tulum, çanta ve keselerin yanı sıra davul, körük, trampet gibi müzik aletleri, de kullanılmaktaydı. Deri ve kürk, Miğferler, kemer, kalkan, at ve araba koşumları için kullanılmaktaydı¹⁰⁷.

Deri ürünler kullanım alanlarına göre 5 grup altında toplanarak şöyle sıralanmıştır;

9. 1. Giyim ve Aksesuarları

Yaşayış biçimi ve sert iklim koşulları, Türklerin giysi, giyim aksesuarları ve diğer alanlardaki kullanım eşyalarında deriyi malzeme olarak seçmelerine neden olmuştur. Derinin kullanımı Anadolu'da genişleyerek ve gelişerek sürmüştür. Orta Asya Türkleri üst giyimde deri ya da kürkten yapılmış kaftan, pelerin, manto gibi giysiler kullanmışlardır. Osmanlı döneminde de giysi malzemesi olarak deri ve kürk

¹⁰⁶ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayın hizmetleri, İstanbul s. 16

¹⁰⁷ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 35-38-39

kullanılmaya devam etmiştir. Osmanlı saray yaşamında kürk bir statü simgesi olmuştur. Padişahlar, sadrazamlar, vezirler, yüksek rütbeli görevliler, bir tür üniforma niteliği kazanmış kürk giysiler giymişlerdir. Sahibinin rütbe ve görevini, kürkün cinsi yansıtırı¹⁰⁸.

9. 2. Ev Eşyaları ve Aksesuarları

Türklerin yaşamında derinin, oldukça geniş bir kullanımı olmuştur. Çadır, ev ve saraylarda, Orta Asya'dan başlayarak deriden yapılmış çeşitli eşyalar kullanılmıştır. Ev eşyası olarak su kapları ve kımız, çanak, sepet, torba, yiyecek kaplarını koydukları mahfazalar, battaniye, yatak örtüsü, yastık ve seramik kapların kılıfların yapım ve süsleme tekniklerinde deriden faydalanmışlardır. Deri kap kacak genellikle göçebe kültürlerde kullanılmıştır (Bkz. Şekil 9.1.).

Şekil 9.1. İşlemeli deri su kırbaşı.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 166.

¹⁰⁸ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 32-35

Türk evlerinde deri, kap kacak dışında beşik, sandık, sofrta altlıkları (nihale) ve kaşıklık, mumluk altlıkları, seccade, örtü, perde gibi çok çeşitli eşyanın yapımında kullanılmıştır. Deri Osmanlı çadır süslemelerinde çeşitli malzemelerle birlikte kullanılmıştır¹⁰⁹ (Bkz. Şekil 9.2.).

Şekil 9.2. İşlemeli deri sofrta altlığı 19.yy (Topkapı Sarayı Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 167.

Mezopotamya toplulukları İşlenmiş, koyun, öküz, ceylan ve yabancı hayvan derilerini, kapı, tahtirevan, sedir-taht kaplamalarında, araba-taht, saray ve tapınak dekorasyonlarında, da kullanmışlardır. Aynı zamanda su, pekmez, yağ, tahıl kabı olmak üzere, “tulum”, “kırba”, “debbe” formlarında taşıma ve saklama araçları da yapmışlardır. Deri malzemeyi esnekliği, hafifliği, taşıma kolaylığı, kırılmama gibi özelliklerinden dolayı, pahalı ve ağır bakıra ve kırılğan seramiğe tercih etmişlerdir. Mezopotamyalılar, yağ, bal, pekmez, içki, su gibi sıvı maddelerin taşınmasında koyun ve keçi derilerinden son derece kullanışlı, ağzına boynuzdan tıkaç yapılan tulumların tabanına metal ya da tahta yerleştirilerek tulumlar yapmaktaydılar.

¹⁰⁹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 84

Taneli ve katı yiyecekler için de tulum veya uygun biçimde dikilmiş deri kaplar yapmışlardır¹¹⁰ (Bkz. Şekil 9.3.).

Şekil 9.3. Körük (Bursa Şehir Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 168.

Farklı türde eşyaları koymak için, değişik adlar taşıyan torba ve çuvallar bulunmaktadır. Kumaş ve keçi kılı gibi malzemelerden yapılanların yanı sıra, deriden yapılmış olanları da bulunmaktadır. “Korykos”, içini çeşitli kum veya unla doldurarak, boksörlerin yumruklarını güçlendirmek amacıyla, çalıştıkları deri torba olarak bilinmektedir. Vuruldukça hareket etmesi için ağaç gibi bir yere asılmaktaydı. Göğüslük olarak ise daha küçük olanları kullanılmaktaydı. “Korukos” diğer torbalar gibi, aletlerin elbise ve erzaklarının ve diğer spor malzemelerinin konulduğu bir torba olarak da yararlanılmaktaydı.

Teke derisinden yapılan tulumların, ölen hayvanın derisinin üfleyerek şişirilmesi ile günümüzde olduğu gibi yapıldığı bilinmektedir. Dikişsiz tulumlar boyun kısmından açılıp kapanarak içindeki sıvı dökülmekteydi. Dikişli olanlarında dayanıklı olmaları ve esnekliğinin sağlanması amacıyla, uzun süre yıkama ve kurutma işlemleri yapılarak, ayrıca ziftle sıvanılmaktaydı.

¹¹⁰ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 20

Tulumlar, keçi, teke gibi hayvan derilerinden yapılmış kaplar, özellikle sıvıları koymak ve onları bir yerden bir diğer yere taşımak için kullanılıyordu. Ancak yeniden şarap koyabilmek için, tulumun yapıldığı derinin gevşemesinden dolayı iyice temizlenmesi gerekmekteydi. Su tulumlarına oranla şarap tulumları alkolden zarar gördüğü için daha çabuk eskimekteydi. Hayvan derilerinden yapılan tulumlara, şarap dışında yağlarda konulmakta, bu yağ tulumlarına roma döneminde “uterolearius” denilmekteydi.

Avcıların ve balıkçıların torbası olarak bilinen “pera”, asker ve avcıların sırt çantası veya avadanlık torbası olarak da kullanılmıştır. Bu torba, deriden yapılıp, gene deriden kayışlar ile omuza asılmaktaydı. Genellikle deriden yapılan “mantica” ve “manticula”, bir gözü öne diğeri arkaya atılarak omuzda taşınan heybe çeşididir. Yük ve erzak taşımaya yaramaktadır¹¹¹.

Zengin süslemeleriyle Sarayda kullanılan ev eşyası niteliğindeki deri ürünler dikkat çekmektedir. Sandıklar, tas, kaşıklık, nihaleler, kupa, su kapları, yorgan, sahan kapakları gibi deri eşyalar, Topkapı sarayı müzesindeki örnekler arasında bulunmaktadır. Bu eşyaların süslenmelerinde aplike, sırma işleme, metal kabara ile süsleme gibi tekniklerde, çiçek ve eski Türkçe yazılar, bitki motifleri, tuğralar, v.b. süslemelerle her biri bir sanat eserine dönüşmüştür¹¹².

Günlük hayatta sıklıkla kullanılan kaplar, deriden yararlanılarak yapılan diğer ev eşyaları arasında gelmektedir. Tüylü veya tüysüz derilerin işlenmesi ile çanta, tulum, torba, çuval, kese ve gibi değişik kaplar yapılmaktaydı. Gezgin ve haberciler ile köleler, bu kapların içerisinde, yağ, su, şarap ve süt gibi sıvıları hem de tahıl, tuz gibi katı maddeleri ve ayrıca yağ ile bal gibi katı aynı zamanda sıvı olan maddeleri taşımaktaydılar (Bkz. Şekil 9.4. s.82).

¹¹¹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 77-80-84-175

¹¹² GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 84

Şekil 9.4. Çoban azık torbası (Sepiciler Koleksiyonu).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 169.

Deriye ıslak kum üzerinde biçimlendirilerek, şekil verilebilmekteydi. Islakken biçim alan deri, aldığı biçimi serleştiği için koruyabilmekteydi. Derilerin kılı kısmı su konulan kaplar da dışa, şarap konulanlarda ise bu kısım içe gelmekteydi. Para çantası olarak “crumena” kullanılmıştır. Bu çanta, bir kayış yardımı ile boyna asılıp, vücudun arka kısmında kalmaktaydı. Samur derisinden yapılmış meşin kese “melina” gezi sırasında kullanılmaktaydı. Deriden yapılan ve küçük bir torba olan “Marşupium” üst kısmına geçirilen bir ipe büzülerek, erzak torbası olarak kullanılmaktaydı¹¹³.

Askeri Müze’deki kale kapılarının büyük hacimdeki anahtarlarını koymaya yarayan kırmızı keçi sahtiyânından yapılmış, kenarları altın kitabeli, ortası işlemeli, uzunluğu 57cm, 15.yüzyıl’a tarihlenen büyük mahfazalar, davul ve trampet kılıfları, çeşitli hayvan derilerinden, 12.yüzyıl’a, Selçuklular dönemine değin tarihlenen sığır, timsah, manda, deve derisinden kalkanlar, sırt çantaları, zembiller (Yeniçeri ocağında yemek çavuşları tarafından sırtta taşınmakta olan bu zembiller siyah renkte sığır

¹¹³ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 77-172-173

derisinden yapılmıştır. Zembilin sırtta gelen tarafında hiçbir süsü yoktur¹¹⁴ (Bkz. Şekil 9.5.).

Şekil 9.5. Zembil (Sepiciler Koleksiyonu).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 168.

Deri aynı zamanda camii, ev, türbe gibi yapıların tavan kaplamalarında ve kapı perdelerinde de kullanılmıştır¹¹⁵.

Camilerde açılan ağaç kapı kanatlarının boşluğunu örtmek amacıyla kullanılmaktadır. Genellikle deri ya da halı, kilim vb. gibi başka gereçler kullanarak hazırlanan perdeler deri alanında bir grup oluşturmaktadır. Bu perdelerin iki türü bulunmaktadır. Tek parça perde ve yanaklı perde olarak isimlendirilmektedir. Genişliği 180 cm. uzunluğu 330 cm. olan perdeler tek parça; genişliği 2.60 cm. uzunluğu 330 cm. olanı ise yanaklı perdelerdir. Perdeler kapının boyutlarına göre hazırlanmaktadır. Deri ile yapılan perdeler işlemler konusunda bilgi verirken giderek azaldığı görülmektedir. Günümüzde gerçek derinin yerine yapay derilerin kullanılması işlemlerinde makine ile yapıldığı gözlenmektedir.

¹¹⁴ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayın hizmetleri, İstanbul s. 87

¹¹⁵ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 85

Sığır derisinden yapılan köşe, omuzluk ve göbek gibi isimlendirilen ünitelerine elde bıçkı ile kesilen 8mm. genişliğindeki deri iplerle ikileme, tek dikiş, çapraz, çift sıırım vb. gibi isimlerle bilinen sırımlar çekilerek perdelerin süslenmektedir¹¹⁶.

Eski Yunanlılar ilk zamanlar hasır ve yün örtülerin yanı sıra postları gerek, özellikle kırsal yerlerde, ev ve ev dışında, istenildiği zaman yere serilip kaldırılabilen örtüler olarak kullanmaktaydılar. Ayrıca kanepeler, koltuklar, iskemle vs. gibi çeşitli eşyaların üzerine sererek örtü olarak da kullanmışlardır. Deriden, Anadolu'da her dönemde ev eşyaları için yararlanılmaktaydı. Deri, şişe ve benzeri kaplar ile küçük küpler için kılıf ve örtü olarak kullanılmaktaydı. Hava girmemesi için, ham deriden veya pek az işlenmiş derilerden, İçine meyve ve diğer yiyeceklerin konulduğu kaplar yapılmaktaydı¹¹⁷.

Tahtirevan diyebileceğimiz, Romalıların kullandıkları portatif, istenilen yere taşınabilen eşyalardan biridir. Bunların üzerine bazı durumlarda yatılır ve kollarından taşınırdı. Genellikle yaralıları, hastaları, ölüleri bunlarda götürülmekteydi. Tahtirevan daha çok bir oturma yeri olduğundan ve sedye olarak ikinci derecede kullanıldığından, oturlan eşyalar arasında sınıflandırılmaktadır¹¹⁸.

9. 3. Askeri Eşya ve Aksesuarları

Orta Asya'dan başlayarak, Türkler; avcı-atçı yaşamda ve savaşlarda kullandıkları bazı araç gereçlerin yapımında, malzeme olarak deri kullanmışlardır.

Derilerden, askerlerin ok ve yayları için sadak, zırh ve külah (miğfer), savaş ve yolculuk çadırları, kılıçlarına kın yaptıkları, kalkanlarını kalın derilerle kapladıkları; koşum ve araba takımlarında da deri malzemedен yararlanılmıştır¹¹⁹.

Deniz Müzesi'nde bulunan ok atma eğitimlerinde hedef olarak kullanılan nişangâhlar ve Manisa Müzesi'nde bulunan işlemeli deri çay tepsisi, sahtiyan çizme, gergedan derisinden kalkan başlı başına deri müzesini dolduracak niteliktedir¹²⁰.

¹¹⁶ BARIŞTA H. Örcün, "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.160–165

¹¹⁷ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 71–179

¹¹⁸ YILDIZ, A.g.e, s.169–170

¹¹⁹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s.73

¹²⁰ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayın hizmetleri, İstanbul s.89

9.3.1. Atçılık ile ilgili Eşya ve Aksesuarlar

At aksesuarları; koşum (binit) takımı, eyer, eyer altı örtüleri, yular ve üzengi gibi parçaları içermektedir. Koşum takımı, atın çekme gücünü çektiği araçlara iletilmesini sağlayan gem, dizgin, kuskun, v.b parçaların tamamıdır. Eyer ise, ata binmek için hayvanın sırtına uyacak şekilde yapılmış oturmaktır. Yular atın çekilip götürülmesine yarayan parça, üzengi, eyerin sağ ve sol yanlarında bulunup, binicinin ayağını bastığı eyer parçasıdır¹²¹ (Bkz. Şekil 9.6.).

Şekil 9.6. Eyer (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 175.

Özellikle atın başlık kısmı, gem kayışları, dizgin, alınlık, boyunduruktaki parçalar, yuları çeken kısımlar ve kamçı deriden yapılmaktaydı. Deriden altlıklar (astarlar), cilde zarar verilmemesi için madeni parçalar ile onların bağlantılarında kullanılmaktaydı. Mezopotamyalılar da at koşumlarında eğer, gem gibi kısımları

¹²¹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 66

birbirine bağlayan kayışlar ile yular, at gözlüğü gibi koşum takım parçaları ve kamçılar deriden yapılmaktaydı¹²² (Bkz. Şekil 9.7.).

Şekil 9.7. Kamçı, (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 173.

Hayvanı kontrol altında tutabilmek için ağzına takılan paldım olarak isimlendirilen demir araç çekmek ve yanından geçirerek arabanın okuna bağlamak için dar ve uzun kösele parçası olan çeki hazırlanır. Hayvanın başlığına, yan, ok kayışları ve tasmaına bağlanan deri şeritler gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yönetmeye yaramaktadır. Dizginden oluşan kayış olarak tanımlanan koşumculuk takımları deriden elde edilmektedir¹²³.

Atın başına geçirilen at başlığı, atın ağzında bulunan gem ile onun parçası olan alınlık, ağızlık, tasma, yular, burunluk ve suluk zinciri gibi parçalar da deri kullanılmaktadır. Suluk zinciri (hupohalinidia), genellikle metalden atın gemine takılan bir zincir olmakla beraber, deriden yapılmış bir kayış da olabilmekteydi. At başlıkları deriden kayışlardan oluşmakta, metal, fildişi ve değerli taşlarla

¹²² YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 6-102

¹²³ BARIŞTA H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.170

süslenmekteydi. Süvari ve arabacıların kullandıkları dizginlerin dayanıklı olması, elden kaymayacak bir malzemedan ve eşit uzunlukta olması, özellikle deriden yapılması gerektiğini belirtmektedir. Derinin, at koşumları dışında, at ve katır gibi çekim hayvanlarının arabalara bağlanma işleminde kullanılmıştır. Deri kayışların özellikle boyunduruk kısmında kullanıldığı söylenebilmektedir¹²⁴ (Bkz. Şekil 9.8.).

Şekil 9.8. Eyer kayışı (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi)
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 174

Hun kurganlarından çıkartılmış olan koşum takımları; deri ya da ahşaptan yapılmıştır. Deri veya keçe eyer ve eyer altı örtülerinde kullanılmıştır. Deri boyamada Hunlar son derece ustaydılar. Deri parçalarını değişik renklerde boyayıp bir arada kullanarak armoni yaratmışlardır. Deri parçaları geometrik ya da hayvan figürleri biçiminde kesip deri ya da keçe yüzeye dikerek ya da yapıştırarak applike yapmışlardır. Deri üzerine maden parçalarıyla süsleme yöntemini koşum takımlarında da kullanmışlardır. Deriden, ajurlama yöntemi ile motiflerin içini oyup sonra yüzeye yapıştırarak eyer kayışı süslemeleri yapılmıştır. Deriden küçük hayvan figürleri koşum süslemelerinde de kullanılmıştır Saray için hazırlanmış olan at aksesuarları, süsleme ve işçilik yönünden tasarımları zengindir. Ay yıldız, tuğra, bitkisel motifler,

¹²⁴ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 103-106-107-108

bordür ve yazılarla süslemeler ile mücevher kullanımı, bunların birer sanat eserine dönüşmesine sağlamıştır¹²⁵ (Bkz. Şekil 9.9., 9.10.).

Şekil 9.9. Eyer takımı 19.yy (Topkapı Sarayı Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 174.

Deriden kamçı ve kırbaçlar da yapılır; sap kısmı hayvan vücudu ve at başı biçimindedir. Deriden yapılmış yular da bulunmaktadır. Deriden üzerleri hayvan figürleriyle süslenmiş keçeden yapılan başlıklar da bulunmaktadır.

At, öküz ve diğer koşum hayvanlarını yönlendirmek, harekete geçirmek amacı ile Eski Yunanlılar çeşitli kamçılar kullanmaktaydılar. Kamçı, uzun bir sap ile onun ucuna takılmış, ince deriden bir kayış olup, Günümüzde arabacıların atları için kullandıkları kamçılara benzemektedir. Genellikle öküz derisinden yapılır, kamçı çeşitleri arasında özellikle tercih edilmekteydi¹²⁶.

Eyerler koşum takımının en önemli parçası olup, sahtiyanın ağaç malzeme üzerine döşenmesiyle elde edilir. Farklı malzeme ve biçim özellikleri olan Mağribi ve Çerkez tipi eyerler hazinedeki eyer örnekleri arasında bulunmaktadır. Mağrip ve Çerkez eyerlerinde arka kaş yüksek, Türk eyerinde ise, yüksek ve ön kaş sivri, ördek,

¹²⁵ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 68–70

¹²⁶ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 109–110–84–175

kazık tipli kaşlara sahip ve daha hafiftir. Koşum takımının parçaları; başlık, kayışları burunsalık, yanak, tepelik gibi bölümlerden oluşarak, gem halkalarına takılmıştır¹²⁷.

Şekil 9.10. Eyer (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 175.

9.3.2. Silah Aksesuarlar

Deriyi Orta Asya'dan başlayarak, Türkler bazı silah aksesuarlarının yapımında kullanmışlardır. Aksesuarlar üzerine dönemin sanat zevkine uygun süslemeler yapılmıştır. Dönemin diğer sanat dallarındaki motiflerle paralel süslemeler Osmanlı deri silah aksesuarlarında görülmektedir. Deri üzerine, dival işi, klabdan işleme gibi tekniklerle bitkisel motifler, Rumi, palmet, şemse gibi Osmanlı motifleri kullanılmıştır. Altın, gümüş ve değerli taşlarla da farklı süslemeler yapılmıştır¹²⁸.

Deri eski Yunanlıların gerek giyim ve gerekse aletlerin bazı kısımlarında, savaş araçlarında kullanılmaktaydı. İlk zamanlarda madenlerin çok fazla kullanılmadığı dönemlerde deriden ayakkabılar, zırhlar, miğferler, silah kılıfları, kalkanlar vs. yapılmaktaydı. Bunlar arasında zırh, miğferler ve kalkanların bazı parçaları ile arabalar ve at koşumları, ok ve hançer kılıfları belirtilebilmektedir (Bkz. Şekil 9.11.).

¹²⁷ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 70–71

¹²⁸ GARGI, A.g.e., s. 73

Şekil 9.11. Kasatura (kını) ile birlikte (Beşiktaş Deniz Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 178.

Ordu için araç gereçler deriden yapılıyor ve yapılan eşyaların bazıları, avcılıkta da kullanılıyordu “pharetra” Eski Yunanlıların, oklarını koymak için yapılan, ok kılıflarıdır. Ağaçtan, metalden veya deriden yapılan bu kılıflar, taşınması kolay ve hafiftir. Yuvarlak ya da kare şekle sahip olmaktadır¹²⁹.

Kalkanlar, tabaklanmış vahşi hayvanların derilerinin, ağaç bir kafese üzerine gerilmesi ile yapılmaktaydı. Ayrıca deriden yapılmış kılıfların içerisine mızrak, ok, hançer ve benzeri silahlar konulmaktaydı.

Sadak ve Tirkeş, ok ve yayın korunduğu kılıflardır. Tirkeş, kandil, okluk veya kubur okların konuldukları kılıflara verilmiş adlardır. Sadak adı verilen kılıflarda yaylar, torba ve oklarla birlikte korunmuştur¹³⁰.

Orta Asya’da avcılıkta ve askeri yaşamda kullanılan, oklar ve ok torbası Tirkeş’e konulmaktaydı. Tirkeşler deriden yapılarak, 80 veya 90 ok almaktaydı. Okluklar ise kemere asılı şekilde kullanılmaktaydı (Bkz. Şekil 9.12.).

¹²⁹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 17-85

¹³⁰ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 73

Şekil 9.12. Deri tirkeş (İstanbul Harbiye Askeri Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 177.

Osmanlı ordusuna ait kalkanların yapımında, su kaplumbağası kabuğu, kaplumbağa kabuğu, fil derisi, timsah derisi, manda derisi kullanılmıştır¹³¹. Koruyucu bir savaş aracı olarak kalkan, piyade ve süvariler tarafından kullanılmaktaydı. Savaşta ağır bir kalkanın taşınması zor olduğundan, madeni levhalar çekiçle iyice dövülerek inceltilmekteydi. Öküz derisi, madeni levhaların üzerine gerilir ve bu birkaç katlı olurdu. Kalkanların bazıları iki kat, bazılarının ise yedi kat deri gerilerek yapılmaktaydı. Deriler, dikiş ve çivilerle birbirine tutturulmaktaydı¹³².

Kalkan; Eski Türklerde kullanılan bir savunma aracıdır. Deri kalkanlar Orta Asya'da da kullanılmaktaydı. Genellikle kalkanlar küçük boyda olup, ağaç çatı

¹³¹ GARGI Zeynep, "Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı Ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 76

¹³² YILDIZ Nuray, "Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi", Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 86-87

üzerine deri ile kaplanarak elde edilmiştir. Bu kalkanların üzerlerinde süslemelere rastlanmıştır¹³³ (Bkz. Şekil 9.13.).

Şekil 9.13. Kalkan (Topkapı Saray Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 181.

Derinin koruyuculuğu niteliği ve sağlamlığı eskiden itibaren bilinmektedir. Bu sebeple derinin kalkan olarak kullanılması da doğaldır. Ancak Anadolu'nun bulunduğu bölge itibariyle kalkanlarda deri olarak manda dışında herhangi bir hayvan derisi kalkan yapımında kullanılmamıştır. Diğer hayvan derilerinden yapılmış kalkanların Mısır, Afrika ve Hindistan yoluyla, seferler sonucu gelmiş olması mümkündür.

Günümüzde Askeri Müze'de deri kalkan olarak yararlanılan birçok örnek bulunmaktadır. Su kaplumbağası kabuğu, kaplumbağa kabuğu, timsah derisi, fil derisi, manda derisi kalkanlar arasında bulunmaktadır¹³⁴ (Bkz. Şekil 9.14. s.93.).

¹³³ YILDIZ Nuray, "Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi", Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 86-87

¹³⁴ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayın hizmetleri, İstanbul s. 52-53

Şekil 9.14. Deri kalkan, Osmanlı Dönemi (Topkapı Saray Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 43.

Zırh; savaşlarda bedenin korunmasını sağlayan aksesuarlardandır. Maden veya deriden yapılmış Türk zırhları, küçük levhaların dik şekilde yerleştirilmesinden oluşmaktadır. Deri miğferler Orta Asya'da zırhla birlikte kullanılmıştır¹³⁵. Zırh vücudu korumak amacıyla kullanılan Savaş araçlarından en önemlilerinden biri idi. İlk zırh örneklerine Bronz çağ ile beraber Ege yöresinde rastlanmaktadır. Zırhların dışında, vücudun üst kısmını koruyan, kurt ve diğer hayvanların derilerinden yapılmış, beli kemerli, dizlere kadar inen ceketler de kullanılmaktaydı. Zırhlar metal ve deri karışımıyla yapıлып, önden ve omuzlardan agraflarla kapatılmaktaydı. Zırhlara deri kayışlar geçirilerek, esnek bir şekilde hareket etmesi sağlanmıştır¹³⁶.

Kılıç ve bıçakların korunduğu kılıflara Kın adı verilir. Ahşap kınların dış yüzeyleri deri ile kaplanarak hava ve neme dayanıklı olabilmesi sağlanmıştır¹³⁷ (Bkz. Şekil 9.15. s.94.).

¹³⁵ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s.77

¹³⁶ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 92-97

¹³⁷ GARGI, A.g.e, s. 77

Şekil 9.15. Kanuni Sultan Süleyman Kılıcı.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 120.

• **Fişeklik:** Bele takılan bir çeşit kemer olup, üzerinde fişek yuvaları bulunmaktadır.

• **Barutluk:** Tabanca ve tüfek gibi ateşli silahların çalışmasını sağlayan barutun konduğu kaptır. Deri, maden, kemik, ahşap gibi farklı malzemelerden de yapılabilen barutluk, üzerinde çeşitli süslemeler görülmektedir (Bkz. Şekil 9.16., 9.17.).

Şekil 9.16. Barutluk, 19.yüzyıl. (İstanbul Harbiye Askeri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 43.

Şekil 9.17. Deri Barutluk, Osmanlı Dönemi.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 43.

Kılıf Muhafazalar, sancak ve davul kılıfları kale kapılarının anahtarlarını koymaya yarayan büyük kılıflardır. Orta Asya'dan başlayarak askerin en önemli gereksinimlerinden birisi su kapları olmuş, deri de yapım malzemesi olarak kullanılmıştır.

●**Silahlık:** bele takılıp tabanca koymaya yarayan ve bir çeşit çantadır. Bir örneği Harbiye Askeri Müzesinde bulunup, kırmızı deri üzerine sırma işlemelidir. Kapağı Bitkisel motiflerle bezeli ve ortasında baklava biçiminde bir şekil, ortasında ise bir hilal bulunmaktadır¹³⁸ (Bkz. Şekil 9.18., 9.19.).

Şekil 9.18. Silah kılıfı ve kemeri (Beşiktaş Deniz Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 178.

¹³⁸ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 77-80

Şekil 9.19. Harbiye Askeri Müzesinde bulunan silahlık, 19.yüzyıl.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 182.

• **Kütüklük:** arka kısmında bulunan kemer köprüleri sayesinde kemere takılarak içine fişek konulmaktadır. Deri, maden ya da kumaştan yapılabilen muhafazadır¹³⁹ (Bkz. Şekil 9.20.).

Şekil 9.20. Harbiye Askeri Müzesinde bulunan kütüklük, 18–19.yüzyıl.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 183.

¹³⁹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 79

• **Kuburluk (Tabanca Kuburu):** Osmanlı'da, atların yan taraflarına takılarak içine tabanca koymaya yarayan kılıflardır.

9.3.3. Mehter Aksesuarları

Deri, Eski Yunanlılar da müzik aletlerinde, aletin önemli bir parçasını oluşturacak şekilde veya bazı yerlerinde ya da kılıflarında kullanılmaktaydılar. Dairesel bir kafes üzerine gerilen deriler, çiviler ile sağlamlaştırılmaktaydı. Özellikle ut, davul, tef ve diğer bazı sazlar gibi müzik aletleri, kaplumbağa kabuğundan yapılmış gövdeleri ceylan derisi veya ham deriler ile kaplanmaktaydı. Eski Yunanlılar, davul, tef, darbuka gibi müzik aletlerinde bir ağaç veya bir bronz çemberin üst kısmı veya iki tarafı deriyle kaplanmaktaydı. Bu davullar (barudoupa, barubroma) Öküz veya boğa derisinden yapılıp, elle veya tokmakla vurularak çalınmaktaydı. Davulun çemberine geçirilen deriden bir kayış sayesinde omuza taşınabiliyor, küçük bir kayış da avuçtan geçiyordu¹⁴⁰. Yapımında deri kullanılan mehter enstrümanları;

• **Kös:** bakır ya da ağaçtan yapılır, gövdesi yarım küre biçiminde olup, üzerine deve derisi gerilmiştir. Bir diğer adı ise “kus” tur.

• **Davul:** keçi derisinden oluşup ahşap bir kasnağın iki tarafına gerilerek elde edilen bir enstrümandır. Bir de çalmaya yarayan tokmağı bulunmaktadır (Bkz. Şekil 9.21.).

Şekil 9.21. Davul, (İstanbul Harbiye Askeri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 172.

¹⁴⁰ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 117–119–120

Def; küçük bir çemberden oluşup, tek tarafına deri gerilmiş enstrümandır.

Nakkare-Kudüm; birbirine bağlı iki küçük kösten elde edilen enstrümandır. Bu enstrümanın bir diğer adı ise “çifte nağra” dır¹⁴¹ (Bkz. Şekil 9.22.).

Şekil 9.22. Nakkare, (İstanbul Harbiye Askeri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 172.

9. 4. Ulaşım

Eskiçağ ulaşımında küçük nehirleri geçmek için şişirilmiş deri tulumlar kullanılırken, denizlerde ise ağaç çatılı gemiler kullanılmaktaydı. Deri, bu tulumlar ile desteklenen sallarin yapımında ve gemilerin bazı yerlerinde kullanılmaktaydı. Ayrıca şişirilmiş tulumlar ile dubalı köprüler de yapılmaktaydı¹⁴².

9. 5. Kitap Sanatları

Cilt sanatı, yazı zemini olarak deri ve yazıcı aksesuarları, kitap sanatları başlığı altında incelemek mümkündür.

¹⁴¹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 81

¹⁴² YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 204

9. 5. 1. Cilt Sanatı

Türkçeye Arapçadan geçen cilt sözcüğü, deri demektir. Genellikle deriden yapılan, koruma amaçlı kitap sanatları, genel olarak cilt adıyla anılmıştır. Önceleri el yazması kitapların korunması amacıyla ortaya çıkan ciltçilik, İslam dininin yaygınlaşmasıyla, tüm İslam dünyasının ortak bir nesnesi durumuna gelmiştir¹⁴³.

“Keçi derisinden yapılan cilde sahtiyan, koyun derisinden yapılabana meşin tabi olunur. Deri ciltlerde; kırmızı, vişne, yeşil, mavi, mor, siyah, kahverengi en çok kullanılan renklendir” (DAĞTAŞ Lütfü, 2007:s.60) (Bkz. Şekil 9.23., 9.24.).

Şekil 9.23. Deri cilt (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 193.

¹⁴³ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 92

Şekil 9.24. Deri cilt (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 195.

Klasik bir cilt; üst ve alt kapak, dip-sırt (kitabın arkasını örter), Sertap (miklebin kapağa bağlandığı kısım), miklep (kitabın ön tarafını örter, sol kapak üzerinde ve ucu kitabın arasına giren bölüm) olarak dört bölümden oluşmaktadır.

Anadolu'da, Selçuklular ve Beylikler döneminde Türk ciltlerinin ilk örnekleri yapılmıştır. Selçuklular döneminde ciltler genellikle deriden ve kahverengi tonlarında

yapılmaktaydı. Süslemelerinde geometrik motifler ya da yuvarlak şemse içinde Rumi kullanılmıştır¹⁴⁴ (Bkz. Şekil 9.25., 9.26.).

“Deri cilt için kullanılan deri türleri koyun derisi (meşin), keçi derisi (sahtiyan) ve ceylan derisi (rak)’dır. Hayvanın baş tarafına gelen deriye kafa, baştan kuyruğa değin olan bölüme sırt ve kenara gelen bölüme ise ebek denir” (DAĞTAŞ Lütfü, 2007:s.60).

Deri ciltlerin yapımında keçi ve dana derilerinin yanı sıra sağlam olmaları bakımından daha değerli ceylan ve domuz derileri de kullanılmaktaydı¹⁴⁵.

Şekil 9.25. Deri cilt (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 194.

¹⁴⁴ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 94

¹⁴⁵ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 40

Şekil 9.26. Deri cilt (Süleymaniye Kütüphanesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 192.

9. 5. 2. Yazı Zemini Olarak Deri

Matbaanın henüz bulunamadığı dönemlerde, elle yazılarak çoğaltılan yazma eserlerin bir kısmında malzeme olarak deri kullanılmıştır¹⁴⁶. Sığır ve beyaz kuzu vb. hayvanların derilerinden, M.Ö.1. bin yıl boyunca yazı malzemesi olarak yararlanılmıştır. Parşömen, hayvan derilerinden yapılan yazı aracı olup, ana vatani Mısırdır. Özellikle dinsel metinler, ticari sözleşmeler ve günlük yazışmalar için kullanılmaktaydı¹⁴⁷.

Papirüs, M.Ö. yazı malzemesi olarak kullanılmış ancak Mısır'dan ihracının yasaklanması üzerine Bergamalılar, deriden yazı malzemesi hazırlama yolunu araştırmalar yapmışlardır. Papirüse göre daha dayanıklı ve güzel bir madde olan

¹⁴⁶ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 95

¹⁴⁷ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara Üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 20

parşömeni keşfetmişlerdi. Bergamalılar parşömeni hazırlayıp yalnızca temizlenen yüzeyini sünger taşı ile temizler ve sonrasında ince elekten geçirilen tebeşir tozu serpilirdi. Derinin bu aşamada çizilmemesine dikkat edilir, hazırlanan parşömen kurutularak kullanıma elverişli hale getirilirdi. Parşömenin en iyisi genç dana derisinden, kalitesizleri ise koyun ve keçi derisinden yapılırdı¹⁴⁸.

Üst kısmına yazı yazılabilen derilere Tirşe denir. Yapımında dana, ceylan, keçi ve koyun derileri kullanılmaktadır. Kalitesi iyi olanları dana ve ceylan derileridir. Tirşelerin, sarı, kırmızımsı ve beyaz olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır.

Rak ise kitap ya da risale sayfası olup, ceylan derisinden yapılmaktadır. Rak tirşeye göre daha ince olup, üzerine ferman yazılır. Rak düz olarak, tirşe ise rulo olarak saklanmaktadır¹⁴⁹.

Papirüs kâğıdının daha yaygın olarak kullanıldığı Mısır'da, keçi ve kuzu derilerinin işlenerek inceltip ağartılarak bir tür kâğıda dönüştürülmüştür. Önemli belge ve kitapların yazılmasında, papirüse oranla değerli ve pahalı olan deri kâğıdın, kullanılması Mısır uygarlığının bir buluşudur. Parşömenin Mısır'da icadı, Eski Krallık dönemine (İ.Ö.3 binli yıllara) dayanmaktadır. Mısır üslubu deri kâğıtlar, derilerin kurutulması ve iyice kazınması ile ponza taşıyla tesviye edilmesi ve bir dizi işlemden geçirilmesiyle elde edilerek rulolar halinde kitap veya belgelerin hazırlanışında kullanılmaktaydı. Bitki yapraklarından yapılan Papirüs denilen deri kâğıt da bir Mısır buluşu olup, dayanıklılığından dolayı uzun süre saklanması gereken belge ve kitapların yazımında kullanılmaktaydı¹⁵⁰.

Parşömen, deri üzerine yazı yazılan bir malzeme idi. M.Ö. Mezopotamya'da, yazı malzemesi olarak deri kullanılmaktaydı. Devamlılık gösteren bu kullanım, özellikle Helenistik dönemde yazı malzemesi olan bu deri, pegament adını almış, yazı malzemesi tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Bu nedenle, kâğıda duyulan ihtiyacın artması ile derinin inceltilerek daha özenle işlenmiştir.

Parşömen yani deri üzerine yazma Helenistik Dönemde yaygınlaşmıştır. Deriler, yazı malzemesine duyulan ihtiyaç nedeni ile iyice işlenip, inceltilmiş iki yüzüne de yazılır hale getirilmiştir. Tek yapraklı olarak, not alma vb. işlerde kullanılan parşömen, genel olarak kitap yazımı için de kullanılmakta idi.

¹⁴⁸ TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul'unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul, s. 1

¹⁴⁹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 95

¹⁵⁰ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 24

Günümüze, Parşömen üzerine yazılmış ilk edebi eserlerden bazıları gelebilmiştir. İki yaprak halinde olduğu sanılan, Museum'da bulunan, 1.yüzyıla tarihlenen, Demosthenes'in (M.Ö.384–322) “De Falsa Legatione” adlı eser bunlardan ilkidir. Parşömen kolaylıkla yırtılmadığından, borç senedi olarak da kullanılmaktaydı.

M.Ö. 58'den sonra defter haline getirilmiş parşömen örnekler ortaya çıkmıştır. Diğer işlerde kullanılacak derilere oranla Parşömen yapılacak deri, daha basit olarak işlenmekteydi. İşlenen deriler cilalanıyor, sonra membrana'nın uçları şekillendiriliyor, enine ve boyuna dikdörtgen yapraklar halinde kesilerek düzene sokuluyordu. Parşömenin üzerine yazılan metinler siliniyor yerine yenileri yazılıyordu. Dış etkilere çok dayanıklı olmayan papirüs, deriden yapılan ve boyanmış kılıf ve kutulara konmaktaydı.

Ciltçiliğin başlangıcını, balmumu kaplı tahta tabletlerin deri şeritle bağlanması, bunların deri kutu veya kılıflara konması oluşturmuştur. Böylece kitap şekli değişmiş yani kodeks şekline geçişte bir adım olmuşlardır. Koyun, keçi, buzağı, doğmamış veya ölü doğmuş kuzu, oğlak derileri, parşömen yapmak için özellikle kullanılmaktaydı. Bu deri çeşitlerinin yanı sıra, nadiren fil derilerinden de yazı malzemesi olarak yararlanılmıştır. Domuz, eşek ve kurt derileri kalın olduğundan, sağlam bir deri üzerine yazmak amacıyla kullanılmaktaydı¹⁵¹.

Parşömenin kalitesi, derinin hazırlanması sonucunda elde edilen derinin yapısının homojen oluşuna, derinin mürekkebi alabilme özelliğine ve ayrıca derinin renk ve kalınlığına göre değişim göstermektedir. İyi kalitedeki parşömenlerde, sararma, kırılma görülmez ve dayanıklı olur. Eskiçağda da bu özelliğinden dolayı tercih edilen bir yazı malzemesi haline gelmiştir. Çeşitli maddeler kullanılarak tabaklanan parşömen, deri henüz ıslak iken kenarları dikilmek ve buralara ince mebranalar yapıştırmak suretiyle yırtık ve delikler kapatılmaktaydı. Tabaklanan parşömenin tüylü yüzü sarı ve pürüzlü, etli iç yüzü ise beyaz ve daha düzgündür¹⁵².

İncil, Tevrat, Kuran başta olmak üzere İlk ve Orta Çağlarda, kutsal kitaplar ya da yüksek değerdeki eserler çoğunlukla parşömene yazılmaktaydı. Parşömen de, eşek ve kurt derilerinden, yılan dersine kadar daha pek çok cins deriler kullanılmıştır. Parşömen tabakçılığında da derilerin tabaklanışındaki ön işlemler yapılmaktadır. Daha sonra derilerin iç yüzeyleri iyice kazınarak temizlenir, dış yüzeyleri de idrar, dışkı,

¹⁵¹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 225–236

¹⁵² YILDIZ, A.g.e, s. 92–97–261

kireç, su karışımıyla kıldan tüyden tamamen arındırıldıktan sonra, ıslak derinin pürüzleri sünger taşıyla giderilip bu işlem esnasında un ve tuz da kullanılmaktadır. Gerilen deriler kuruduktan sonra, duruma göre aynı işlem birkaç kez daha yapılır ve derilerin kalın kısımları kazınarak inceltilir sonunda düzgün ve aynı kalınlıkta tabakalar elde edilir. Derinin üzerine kireç veya pudra sürülerek bu tozu emmesi için yine sünger taşıyla perdahlamaya devam edilerek saydam olması istenen deri kâğıtlara ise perdahlama sırasında yağ emdirilmekteydi.

Parşömenler, son işlem olarak da kullanım amacına göre farklı boyutlarda kesilip biçilmekteydi. Bu işlemlerin bitiminde saydamlaşmış veya incelik ağarmış; üzerine yazı yazılabilecek parşömen tabakları elde edilmiş olmaktadır. Bu işlemlerden geçerek hazırlanan, kitap yazımında kullanılan parşömenlerin en eski ve kaliteli örnekleri Vatikan'da bulunmaktadır¹⁵³.

9. 5. 3. Yazıcı Aksesuarları

Deri, hattatların yazı için ihtiyaç duydukları bazı gereçlerin yapımında malzeme olarak kullanılmıştır.

Hattatların yazılarını yazarken dizleri üzerine koydukları desteğin adına altlık denir. Altlık; kâğıtların 4-5cm kalınlık elde edilene kadar üst üste konarak, dört ucundan tıraş edilip, üstüne meşin geçirilmesiyle oluşmaktadır. Renkli kâğıt, kumaş ya da ebru meşin üzerine yapıştırılmaktaydı.

Hattatların kalemlerini koydukları kutuya kalem dan adı verilir. Deri, tahta, pirinç ya da gümüşten yapılmaktadır. Genellikle kalem dan, mukavvanın deri ile kaplanmasıyla oluşturulur.

9. 6. Gölge Oyunu ve Tipleri

Karagöz oyunu, ayna olarak da adlandırılan siperya perdesi içine kurulur. Deriden yapılmış figürlerle, meşala (yıldız, şema) olarak isimlendirilen ışık ile aydınlatılan beyaz bir iç perde de oynatılmaktadır¹⁵⁴.

¹⁵³ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 46

¹⁵⁴ BARIŞTA H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 168

Karagöz geleneksel bir gölge oyunu olup, perdede gördüğümüz figürleri; derilerin özel işleminden geçirilmesiyle yapılmıştır (Bkz. Şekil 9.27.- 9.29.). Böylece deri sanatlarının bir parçası olarak Karagöz kabul edilmiştir. Renkli ve yarı şeffaf figürlerin bir perdeye yansıtılmasıyla Karagöz oyunu, tasvir adı verilen, 35-40cm boyundaki bazı bölümleri hareketli olarak oynatılmaktadır. Genellikle tasvirlerde deve derisi kullanılmaktaydı. Bunun yanı sıra dana, eşek, at derileri de kullanılmıştır. Bir derinin boyun, kol ve karın kısmının çıkarılmasıyla 30-40 tasvir elde edilmektedir. Deride eğilip bükülme, saydamlaştırmaya yatkınlık, sıcağa dayanıklılık gibi özellikler önemlidir¹⁵⁵.

Şekil 9.27. Karagöz ve Hacivat figürleri.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 197.

Derinin birçok işlemlerden geçirilmesiyle işlenmiş hale getirilmektedir. Öncelikle deri kazınır daha sonra figürün parçaları deri üzerine çizilir ve dış hatlarından makasla kesilir. Figürün iç hatları daha sonra deri üzerine geçirilmektedir. Geçirilecek yerler Nevregan adı verilen gereçle açılmaktadır. Bu işlemin bitmesi ile derinin iki tarafı zımparalanarak boyanır ve siyah mürekkeple konturlar çizilir. Eklem yerleri bağlanır, sopanın gireceği yuvalar hazırlanır böylece figür tamamlanır. Derinin

¹⁵⁵ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 168-169

çatlmasını ve renklerin parlamasını önlemek için bütün bu işlemlerden sonra zeytinyağıyla figürün iki tarafı yağlanmaktadır.

Nevregan olarak delme ve biçimlendirme işlemleri bir ıhlamur kütüğü üzerinde yapılmaktadır. Yapılmak istenen biçimin her ünitesinin dış hatları önceden çizilir. Hazırlanmış kalıplar deri üzerine koyulduktan sonra kesilerek elde edilmektedir¹⁵⁶.

Şekil 9. 6. 2. Karagöz figürleri.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 196.

¹⁵⁶ BARIŞTA H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 76

Şekil 9.28. Karagöz figürleri.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 197.

Karagöz oyununun kökeni konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Türk kültürünü yansıtan içeriğiyle 17. yüzyıldan sonra gerçek kimliğini bulmuştur. Deri, önceleri işlevsel amaçlarla kullanılmış daha sonra ilk kez 17. yüzyıldan başlayarak sanatsal amaçlı kullanılmaya başlanmıştır¹⁵⁷.

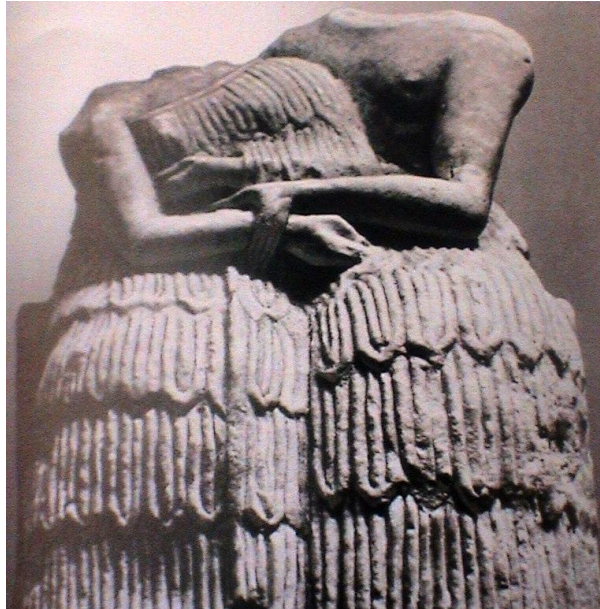
¹⁵⁷ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 97

10. GİYİM VE AKSESUAR OLARAK DERİ KULLANIMI

10. 1. Giyim

Deri elbiselerin yapımı çok eskiye dayanmaktadır. Deriden yapılan elbiseler arasında, Mezopotamya’ da posttan yapılan elbise, Asur döneminde giyilen geniş, kolsuz paltolar ve Sümerler ’in koyun postundan etek ve deri elbiseleri sayılabilmektedir (Bkz. Şekil 10.1., 10.2.).

Sisyra adını vererek Romalıların germenlerden aldıkları manto türüne denir. “Kürk elbise” anlamında kullanılmaktaydı. “Sisyra” genellikle keçi derisinden yapıldığından belki de sadece şeklini aldıkları düşünülebilmektedir. Tüylerle veya pek çok derinin birlikte dikilmesi ile bu manto süslenmekteydi. Bu elbiseler post şeklinde olup, iç kısımları tüylü olan, ilkel elbiselerdi¹⁵⁸.

Şekil 10.1. Koyun postu giymiş Sümerli çift heykeli.

Kaynak: YELMEN Hasan, s 50.

¹⁵⁸ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 25–155

Şekil 10.2. Koyun postundan olduğu düşünülen giysisiyle bir Sümer kadını.

Kaynak: YELMEN Hasan, s 51.

Deri giysiler eski Mısır'da daha çok dinsel törenlerde din görevlilerince ve askeri üniformalarda kullanılmıştır. Bu giysiler deri ve astarlanmış şeritler halinde kullanılan keten üst giysiden oluşmaktadır. Genellikle deriler seyrek biçimde yerleştirilmiş dairesel veya küçük kare formda delinerek kullanılmıştır¹⁵⁹.

Eski çağlarda sepileme işlemi, henüz iyi düzeyde olmadığından dolayı deri giysilerin, vücutla temasından kaynaklanan koku yüzünden zengin ve soylu zümrelerin “pis kokulu” derileri, aşağı sınıflara layık görmüşlerdir.

İ.Ö.3. Yüzyıl Mısır yaşamında, soylu ve zengin kadınlar üstünlüklerini vurgulamak amacıyla özenle işlenerek boyanan parlatılmış ceylan, kuzu, keçi, pars derilerinden dikilen dar ve zarif giysiler giymişlerdir. Bu giysilerin yaka, kol ağzı ve etekleri, boncuklar ve bezeklerle, sırma işlemeli deri şerit ve saçaklarla süslenmiştir. Tören ve tapınaklardaki ayinlere soylu kadınlar simden motiflerle işlenmiş deri etekler

¹⁵⁹ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 20

giymiş, omuzlarına da yine deriden ve bezekli atkılar atıp, bellerine üzeri Mısır üslubunda desenli kemerler bağlayarak katılmaktaydılar. Bunları Mısır ve Avrupa müzelerindeki Firavunlar Devri betimlemelerinde görmek mümkündür. Yunanlı savaşçılar da Pers askerleri gibi, keçi derisinden veya yabancı hayvan postlarından zırh yerine ok işlemeyen, kılıç darbelerini etkisiz bırakan tunikler giymekteydiler. İşlenip parlatılmış deri tunikler, askeri üniformalarda bedeni saran ikinci bir ten gibi önem kazanmaktaydı. Romalı generaller ve askerler tarafından kalın deriden yapılmış zırhların yanı sıra eteği deri saçaklı ayı kürkünden gömleğin üzerine giyilen, figürlü metal plaka ve armalarla bezeli göğüslük biçimindeki zırhlar da kullanılmaktaydı¹⁶⁰ (Bkz. Şekil 10.3.).

Şekil 10.3. Roma imparatoru Hadrian'ın deri giysisi.

Kaynak: KOPAN Demet, 2008, s. 63.

¹⁶⁰ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 23–32

Tarih öncesi dönemde ilk insan yakaladığı hayvanın derisini yüzmüş, bitkisel maddelerle tabaklamış ve örtünme gereksinimini karşılayarak giysiye dönüştürmüştür. Bulgular bize ilk olarak derinin post ve kürk biçiminde kullanıldığını göstermektedir. Yazının bulunmasıyla bu konuyla ilgili birçok bilgiye ulaşmaktadır. Derinin üst giyim ve ayak giyimine, kap kacak ve müzik aletlerine kadar birçok alanda kullanımını ve tasarımlarının varlığını göstermektedir.

Orta Asya'nın kültür tarihinde deri giysi yapımı önemli olmakta ve günlük giyimde kullanılmaktadır. Deri pantolon, çizme, kürk hun topluluklarının vazgeçilmez giysileri olmuştur. Orta Asya Türkleri Osmanlı giysilerinde kullandıkları deri giysileri son derece güzel bir biçimde applike süslemelerle işlendiğini göstermektedir (Bkz. Şekil 10.4., 10.5.).

Şekil 10.4. III. Murat'a ait deri kaftan.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 163.

Şekil 10.5. Dışı figürlerle donatılmış deriden bir padişah kaftanı.
Kaynak: KOPAN Demet, 2008, s 135.

Selçuklular döneminde de derinin kullanıldığı ve ipekli kumaşlar kadar önemli olduğu bilinmektedir. Bu dönemde deri ve kürk giyimi toplumsal katmanlara göre farklılıklar göstermektedir. Samur kürk yalnızca devlet ileri gelenleri tarafından kullanılmaktadır. Topkapı sarayı başta olmak üzere; Avrupa ülkelerindeki müzelerde Osmanlı Döneminde insanlar, hayvanları evcilleştirmesiyle kürk, post ve deriler, elbise olarak kullanılmaya başlanmıştır (Bkz. Şekil 10.6.).

Şekil 10.6. Topkapı Sarayı Müzesi'nden dantel kısımları dâhil boyalı deriden yapılmış kaftan.
Kaynak: KOPAN Demet, 2008, s 134.

Macaristan Milli Müzesinde sergilenmekte olan deri kaftan Osmanlı deri sanatının en güzel örneklerindedir. Alması adlı Macar ailesi tarafından 1969 yılında Budapeşte'deki Macar Milli Müzesine armağan edilmiştir. Kaftan bir Türk sipahisine ait olup, Mohaç Meydan Savaşında (1526) Macarlıların eline geçmiştir. Bu kaftanın üzerindeki süsleme ve işçilik, kaftanı sanat eseri kılmıştır¹⁶¹ (Bkz. Şekil 10.7.).

Şekil 10.7. Budapeşte, Macar Milli Müzesi'nde sergilenmekte olan 16. yüzyıla ait Türk deri kaftanı.

Kaynak: KULA Mustafa, 2006, s 11.

• **Eteklilik:** Türk boylarında deriden, kürkten veya kumaştan giysilerin eteğine kürkten eteklik dikilmekteydi.

¹⁶¹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 38

• **Yaka:** Kumaş giysilerin dik veya yatık yakaları deriden veya kürkten yapılıp, Kürkün cinsine, biçimine, enine göre de onursal anlamları bulunmaktaydı ¹⁶² (Bkz. Şekil 10.8.).

Şekil 10.8. Ahmed Bahaeddin Efendiye Ait Vaşak kürk (Bursa Kent Müzesi).
Kaynak: KOPAN Demet, 2008, s 132.

Tabaklanmış koyun, keçi ve ceylan derileri kadın etekliklerinde kullanılmaktaydı. Bu etekler belden aşağıya doğru genişleyen, belinde kemeri olan deri şeritlerden yapılmış, üst ve alt kısımlara ince iplikler ile dikilmekteydi. Kahverengi, düğmeli omuz üzerine atılan deri elbiseler de yapılmaktaydı. Tabaklanarak dikilen deri elbiseler, ince kesilmiş saçaklar, mavi ve beyaz boncuklar ile süslenip ayrıca bir kemerle tutturulmaktaydı. Eski Mısır rahiplerinin giydiği ceylan derisinden elbiseler ile leopar derisinden yapılmış, omuzdaki bir ilmikten geçen iple

¹⁶² SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 69

uzatılıp kısalabilen elbiseler bilinen giyim eşyaları arasında bulunmaktadır¹⁶³. Deri, tekstile oranla daha mukavemetli olup daha uzun süre kullanılabilirliğinden dolayı günlük yaşamın tüm alanlarına yayılmıştır. Din görevlileri bir omuzdan geçen atkı türünde giysiler kullanmışlardır. Törenlerde resmi üniforma haline gelen leopar postu, günlük giysilerin üzerine giyilmiştir. Bir kol altından geçirildikten sonra karşıt omuz üzerinde tutturulacak şekilde vücuda dolanarak kullanılmıştır. Ordu mensupları Ortaçağ'da üzerine metal yerleştirilmiş deri üniformalarla korunmuşlardır. Yerli Amerikan geleneğinde erkekler avlanma işlemini yapılırken, postları ve derileri hazırlamak ise kadınların görevi olmuştur. Ağır ve kalın postlar, daha çok kadınlar tarafından dikilmiş, erkekler tarafından ise boyanarak battaniye haline getirilmiştir. Çarık tabanı, koruyucu hırka ve kalkanlar kalın derilerden yapılmıştır. Savaş gömleği ve elbise gibi ürünlerde geyik postlarının çeşitli türleri kullanılmıştır. Kuzey Amerika'da kadınlar geyik ya da keçi derisinden yapılan uzun elbiseler giymişlerdir. Yerliler, bayramlar ve önemli kabile olayları için çok renkli deri kostümler, uzun tüylü başlıklar takmışlardır. Deri püsküller, renkli boncuklar, doğada buldukları çeşitli doğal lifler, hayvanlardan elde ettikleri uzun tüylü postlar amerikan yerlilerinin giysilerini süslemek için kullandıkları temel malzemelerdir¹⁶⁴ (Bkz. Şekil 10.9.).

Şekil 10.9. Yere çakılmış deriyi tüylerinden arındırma işlemi.
Kaynak: KOPAN Demet, 2008, s 22.

¹⁶³ ALKAŞI Ayten, İnsanlık Tarihi Kadar Eski bir Kullanım Eşyası, Makale, Tombak Dergisi Sayı:30 s. 66-74

¹⁶⁴ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 19-13-22

Deri giysilerin öneminin artması I. Dünya Savaşı'nda savaş uçağı pilotlarının deri mont kullanmalarının önemi büyüktür. Deri pilot montları, İngiltere ordusunun öncülük etmesiyle birçok ülke ordusunca uzun yıllar kullanılmıştır (Bkz. Şekil 10.10.).

Şekil 10.10. 1938 yılında Victor Fleming tarafından yönetilen “Test Pilot” isimli sinema filminden bir kare.

Kaynak: KULA Mustafa, 2006, s.32.

Deri ceketleri Osmanlı Uçak Pilotları I. Cihan Harbi'nde kullanılmaktaydı. Ülkemizde ilk deri ceket kullanan hanımlar, İlk kadın askeri pilotumuz Sabiha Gökçen hanım ve İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe hanımdır (Bkz. Şekil 10.11.).

Şekil 10.11. İlk bayan askeri pilotumuz Sabiha Gökçen (solda).

Kaynak: Necdet SAKAOGLU, Nuri AKBAYAR, s 295.

Büyük önder Atatürk giyim ve kuşama özen gösteren bir büyüğümüzdür. İngiltere’den siviller için getirilen ilk süet deri ceketini giyen Atatürk olmuştur. Bu süet ceket Ankara Anıtkabir’deki müzede bulunmaktadır¹⁶⁵ (Bkz. Şekil 10.12.).

Şekil 10.12. İlk bayan askeri pilotumuz Sabiha Gökçen.
Kaynak: Hasan Yelmen, 2005, s 287.

Deri, cumhuriyetin ilk yıllarında bekçiler, demiryolu işçileri ve emniyet görevlileri tarafından soğuk hava koşullarından korunmak amacıyla gocuk olarak giyilmektedir. Deri günümüzde birçok işlemden geçirilerek giyim amaçlı kullanılmaktadır. Türk dericiliği kaliteli işlenmesinin yanı sıra tasarımlarla dünya pazarında bir moda kimliği elde etmektedir. Her yıl düzenlenmekte olan yurtiçi ve yurtdışı deri fuarlarında modacılar deri tasarımları ile deri kullanımını geliştirmekte ve özendirilmektedir. Günümüzde işlenmekte olan deriler yurtiçi ve yurtdışındaki fabrikalarda günümüzün moda anlayışına uygun bir biçimde ceket, pantolon, pardösü, mont, kaban, süet, yelek ve gömlek gibi birçok hazır giyim ürününe dönüşmektedir.¹⁶⁶

¹⁶⁵ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 23

¹⁶⁶ http://www.idesbas.com/tr/deri_giyimm.htm (25.05.2012)

Motosiklet ilk olarak kullanılmaya başladığında bunu insanlar takım elbise giyerek kullanmışlardır. Rüzgâr ve soğuktan korunmak amacıyla daha sonra deri ceket kullanmaya başlamışlardır. Bu kullanılan deri ceketler, at derisinden ve kahverenginden yapılmıştır. Uzun ve beli kemerli paltolar, uzun eldivenlerle birlikte kullanılmıştır. Pilotların kullanmış olduğu kulakları örten ve çenenin altından bağlanan, yumuşak deriden yapılmış başlıkları daha sonra motorcular kullanmışlardır¹⁶⁷ (Bkz. Şekil 10.13.).

Şekil 10.13. Motor kullanıcıları için deri aksesuarlar.
Kaynak: KULA Mustafa, 2006, s 34.

¹⁶⁷ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 32–33

20. yüzyılda “Schott Perfecto” İsmi verilen binici ceketleri, Rus asıllı Schott kardeşler tarafından yapılmıştır. At derisinden ve farklı detayları olan, “perfecto” isimli ceket, büyük ilgi görmüştür. Perfecto isimli bu deri ceketin modeli, birçok deri üreticisi tarafından esin kaynağı olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda Perfecto ceketler “fermuarlı” ilk ceket olma özelliğini de taşımaktadır¹⁶⁸ (Bkz. Şekil 10.14.).

Şekil 10.14. “Perfecto” isimli deri ceket.
Kaynak: KULA Mustafa, 2006, s 38.

Ülkemize gelen ve deri ceket alan turistler Türk deri giyim endüstrisini etkileyen ve gelişimine sebep olan faktörlerin başındadır. Çünkü düşük fiyatlarla edindikleri deri ürünler ülkelerinde ilgi toplamıştır. Hatta bazı firmalar teknik

¹⁶⁸ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 37

elemanlarını ve istedikleri modelleri göndererek dikiş teknikleri konusunda yenilikler gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Hippi modasının 1970'li yıllarda Avrupa'da gündeme gelmesi, içi yapraklı derilerden oluşan kürklerin kullanımını arttırmış ve Türk firmaları büyük ihracatlar gerçekleştirmişlerdir.

Türk derilerinin bu kadar ilgi görmesi kısa zamanda küçük atölyelerin seri üretime geçmişlerini sağlamıştır. Bu nedenle İstanbul Zeytinburnu bölgesi, deri dikim merkezi ve pazarlama mağazalarının yoğun bir şekilde bulunduğu, dünya pazarlarına hitabeden bir merkez haline gelmiştir¹⁶⁹.

10. 2. Giyim Aksesuarları

Orta Asya'daki iklim ve hayvancılığa dayalı yaşam ekonomisi, deri giyim kuşam aksesuarlarında önceleri işlevselliği ön planda tutmuştur. Zamanla fetihlerin artışıyla birlikte Asya'daki yarı-göçebe yaşam, yeni kültürlerin etkileşimine girmiştir. Söz konusu etkileşim insanların tüketim yapılarını arttırmış, doğal olarak estetik kaygılarında bir artış gözlenmiştir. Estetik kaygılar öncelikle hükümdarlardan başlayarak sarayda ve çevresinde yaşayan insanlarda görülmüştür.

Orta Asya'daki işlevsel ve simgesel yanı yüksek deri giyim kuşam aksesuarlarının Osmanlı'ya yeni kültürel katkılarla geçtiğini söylemek mümkündür. Osmanlı'ya göç ve fetihlerle deri ve dericilik sanatı Anadolu'nun bin yıllarca değişik kültürlerden geliştirdiği deri ve aksesuarlarıyla karşılaşmaktadır.

10. 2. 1. Ayakkabı

Orta Asya'da giyilen ayakkabı türleri; çizme, yarım çizme, çarık ve başmaktır. Selçuklularla birlikte bu ayakkabılar Anadolu'ya taşınmıştır. Bilinen ayakkabı çeşitlerine ek olarak yenileri Osmanlı Döneminde eklenmiştir.

Zaman içerisinde belli meslekten olanların giydikleri ve saraya ait olanlarla, askerin, kadının, halkın, erkeğin, çocuğun giydiği ayakkabılarla, tarımsal çeşitliliğe ulaşmıştır¹⁷⁰ (Bkz. Şekil 10.15. - 10.21. s.122.).

¹⁶⁹ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 16

¹⁷⁰ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 39-40

Şekil 10.15. Deri ayakkabı, 17.yüzyıl (Topkapı Sarayı Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 41.

Şekil 10.16. Deri pabuç, Osmanlı Dönemi (Topkapı Sarayı Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 39.

Şekil 10.17. Deri çocuk ayakkabısı (Sabiha Tansuğ Koleksiyonu).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 121.

Şekil 10.18. Kaloşlu bir çift kadın ayakkabısı (Beykoz Fabrika Koleksiyonu).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 56.

Şekil 10.19. Deri ayakkabı (Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 161.

Şekil 10.20. Galoşlu deri ayakkabı (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 161.

Şekil 10.21. İşlemeli pabuç (Topkapı Sarayı Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 40.

Deri ayakkabılar kayış kısmının gittikçe gelişmesi sonunda, ayakkabının geçirdiği evrim ile günümüze kadar gelmiştir. “Monodermon”, Prehistorik dönemden itibaren giyilen bir ayakkabı türüdür. Torba gibi ayağa geçirilen, tek parça deriden yapılmış ve üzerindeki deliklerden şeritler geçirilerek ayak bileğinde bağlanan ayakkabıdır. Bu ayakkabı başlangıçta özellikle fakirler tarafından giyilmekteydi. Bu ilkel ayakkabının geliştirilmesi ve soğuk iklimlerde giyilme zorunluluğuyla, üst kısmının tamamen kapanması ve çizme şeklinde dönüşmesine neden olmuştur. Ayakkabı taban, üst kısım ve bağlantı kayışlarından oluşmaktaydı. Ancak üst kısmı bulunmayan ayakkabılar da tabana bağlanan kayışlar, onun görevini üstlenmekteydi.

Ayakkabının sağlam olması için, derilerin çekiçle dövüldüğü bilinmektedir. Bu iş için deri biraz nemlendirilip, sonra da kurutulmaktadır. Deri, bu şekilde işlendiğinde, sağlamlık ve esneklik kazanmış olmaktadır. İstenen biçim metal kalıplar sayesinde verilmekteydi. Ayakkabı yapılacak deri cilalanır, bunun için bir tahta parçasının ortasına oturtulmuş siyah-mavi renkli bir taş kullanılırdı. Tahta iki elle tutulur, deriye bastırılarak sürtülür böylece deri cilalanmış olurdu. Daha sonra baskı ve gravür işlemleri yapılmaktadır. Derinin yüzüne geometrik desenler, tomurcuk, yaprak, palmye vs. gibi şekiller dikişler aracılığı ile verilmekteydi. Özellikle Helenistik devirde bu deri ağı biçimindeki özel dikiş tekniği (aplike), çok

kullanılmaktaydı. Deri hazırlandıktan sonra, ayakkabının çeşitli kısımlarının birbirine dikilmesi ve çivilenmesi gerekmekteydi. Zaman içinde çivi zarif ayakkabılar da sadece ayak tabanının altında süs olarak kullanılmağa başlanmıştır. Ayakkabının üst kısmı, kapalı ayakkabılarda deri parçasından, açık olanlarda ise kayışlardan oluşuyordu. Üst kısım için kullanılan yekpare hayvan derisi, özellikle renklendirilmiş keçi derilerinden olmaktadır. Eskiçağda derinin tabaklanıp boyanmasından, kesilip biçimlendirilmesi ve daha ayrıntılı işlemlerin yapılmasına kadar, emekle elde edilen bu ayakkabıların birçok çeşidi bulunmaktaydı. Sandalet (sandalon, sandalion, sambalon), hem ayakkabıların en basit biçimli örneklerinden biri hem de en eski ayakkabı örneklerindedir. Kayış sisteminin geliştirilmesi sonucunda kapalı ayakkabıya geçilmiştir. Eski yunan sandaletleri taban ve onu ayağa tutturan bağlardan oluşmaktaydı¹⁷¹. Saraylı, asker ve halk, tarafından giyilmiş Orta Asya'dan Osmanlı'ya kadar, başlıca ayakkabı biçimleri;

Çizme; Orta Asya'dan başlayarak Türk kültür tarihinde, yaygın bir kullanımı olan ayakkabı türüdür. Bacakla beraber ayağı örten, koncu diz kapağına kadar ya da diz üstüne çıkan türleri bulunmaktadır. İşlevselliği nedeniyle soğuk iklim koşulları ve atlı bozkır yaşantısında yaygın bir şekilde kullanılmıştır¹⁷² (Bkz. Şekil 10.22.-10.24.).

Şekil 10.22. Deri bot.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 215.

¹⁷¹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 31-35

¹⁷² GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 42-43

Şekil 10.23. İşlemeli deri çocuk çizmesi (Topkapı Sarayı Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 160.

Şekil 10.24. İşlemeli deri çizme 16.yy. sonu (Topkapı Saray Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 38.

Çizme formları Orta Asya'da çeşitli olup kısa ya da uzun konçlu çizmeler yapılmıştır. Çizmelerin konçları düz ya da yuvarlak dizlik biçiminde yapılmıştır. Çizmelerde desenler görülmektedir. Bez, keçe ve kumaş kullanılan, gümüş ile süslenen bu çizmeler, kayışlarla açılıp kapanıyordu. İç kısımlar astarlanmış taban derisinin kenarı beyaza boyanmıştır. Her çeşit ayakkabı için deri, ana malzeme olmuş yanında keten, keçe ve madeni parçalarda kullanılmıştır. Anadolu'dan alınan bir ayakkabı türü olan çizme, Mezopotamya'da sandaletten sonra giyilmeye başlanmıştır¹⁷³. Ayakkabı çeşitleri arasında bulunan çizme, diğer kapalı ayakkabılar gibi, özellikle nemli ve soğuk iklimi olan ülkelerde giyilmekteydi. Değişik çizme tipleri yerel ve toplumsal farklılıklara göre ortaya çıkmıştır. "Embas" veya "embades" iyi bilinen çizme çeşitlerindedir. Bu çizme sağlam ve kaba bir deriden yapılmaktaydı. Koncun üst kenarı zigzag şeklinde kesilmiş ve katlanmış olup, bir dil gibi yukardan aşağıya uzanmış kürkle donatılmıştır. Basit ve kaba olan bu ayakkabı kolayca giyilerek, ayağın üzerinde bağlanmaktaydı. "Endromis" avda giyilen, ayrıca süvarilerin de giydiği bir çizme çeşidi idi. Endromis, önde bağlanan ve deriden yapılan yarım bir çizme şeklindedir. Baldırın alt ya da ortasına kadar gelen çeşitleri bulunup, dize kadar çıkan veya dizi örten yüksek endromisler de bulunmaktadır.

● **Sandalet:** Sümerler, sandalet dediğimiz ayakkabının mucididirler. Köseleden, parmak arası ve ayak bileği kayışlarından ibaret, ökçesiz bir taban ile buna halkalarla bağlanmış basit fakat insan ayağının doğallığına en uygun ayakkabıdır¹⁷⁴ (Bkz. Şekil 10.25.).

Şekil 10.25. M.Ö. Üç binli yıllardan kalma sandalet örneği.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 24.

¹⁷³ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 44

¹⁷⁴ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 19

Mezopotamya’da tabaklanmış ve boyanmış keçi, sığır ve koyun derilerinden, üst kısımları kayışlarla açılıp kapanabilen, sade ve süslü, sağlam tabanlı, topuklu veya topuksuz sandaletler yapılmış, hamile kadınlar için rahat deri sandalet üretimi gibi farklı boyutlara yönelmiştir¹⁷⁵.

Sandalet Ön Asya kaynaklarında farklı adlar ile tanıyabildiğimiz ayakkabı türleri içerisinde en yaygındır. Deri sandalet, en eski ayakkabı olup, ayakkabı tabanına oturtulmuş kayışlardan oluşmaktaydı. Taban, sağlam öküz derisinden yapılıp, kral sandaletlerinde birkaç katlı olmaktaydı. Çivi kullanılmaz, bu katlar biz ile delinir, hayvan kırışleri ile dikilirdi. Ayağı tabana bağlayan kayışlar, topuk derisindeki kancalardan geçerek, ayak boyunca devam eder ve arkadaki kancada sonlanmaktaydı.

Sandaletin orta kısmındaki kayışı, birleşen bu kayışlar oluşturmaktaydı. Açılıp kapanabilen bu kayışlar, bazen de düğümlü iplerden oluşmakta, aynı zamanda ipler değerli taşlar ile süslenebilmekteydi. Halkaların yerine zamanla, tabana açılan delikler ile sandalet dikilmiş, topuk ve arka topuk derileri yükseltilmiştir. İnek kırışleri ile dikilerek, tüylü inek derileri, sandaletler ve özellikle sağlam tabanlar için tercih edilmekteydi. Teke ve koyun derileri, kayış, ilmik, burun gibi daha az sağlam olabilen kısımlar için yeterli olmaktaydı. Beyaz teke derisi kadın, siyahı erkek ayakkabıları için kullanılmıştır. Bir keçi derisinden ise üç sandalet, öküz derisinden on dört çift ayakkabı çıkartılmaktaydı. Yumuşak bir deri elde etmek için, bu deriler duşu taşı ile parlak yeşilimsi ve sarı renge boyanmaktaydı. Ayrıca, ayakkabı derisine yumuşaklık ve esneklik, sumak, şap ve duşu taşı ile işlenmesi ve yağa doyurulması sayesinde verilmiştir. Deri sandalet Akdeniz çevresinde hızla yayılmıştır. Sandalet, ayaktan ölçü alınarak, tabanı bir veya birden çok katlı sağlam deriden oluşturularak yapılmaktaydı.

Mezopotamya’da tabaklanan ve boyanan koyun, keçi ve sığır derilerinden yapılan, üst kısımları kayışlarla açılıp kapanabilen, sağlam tabanlı, topuklu veya topuksuz, sade ve süslü sandaletler yapılmaktaydı¹⁷⁶.

• **Çarık:** genellikle köyde giyilen, ayağa uygun biçimde dikilerek ham deriden yapılan ayakkabı türüdür. Genellikle yapımında sığır ve manda derisi, az da olsa keçi derisi kullanılmaktadır¹⁷⁷.

¹⁷⁵ DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu’da Dericilik, Dönence Basım ve yayım hizmetleri, İstanbul s. 16

¹⁷⁶ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 2

¹⁷⁷ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 47

Çarıkcılık ayağa giyilen bir tür ayakkabı yapma işi olarak tanımlanmaktadır. 1980’li yıllardan sonra giderek kaybolmuş bir meslek dalıdır. Çarık ham deri parçasından kenarları kıvrılıp iki ucu dikilen bir ayakkabı türüdür. Köylü pabucu olarak tanımlanmaktadır (Bkz. Şekil 10.26., 10.27.).

Şekil 10.26. Çarık (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 40.

Şekil 10.27. El yapımı deri çarıklar.
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 59.

Bir araştırmada Tokat'ta kadın ve erkek giyimini tuz ve şapla terbiye edilerek gölgede kurutulan manda ve öküz derisinden yapılan arıkla tamamlanır. En çok beğenilen çeşidi, mandanın sırt kısmından elde edilen deriden yapıldığı belirtilmektedir. Deri ayakaltından başlayarak, parmak uçlarını örtecek biçimde toplanarak arığa dönüştürülür. Ayağa, yanlarına açılan deliklerden geçirilene ince sırımlarla (ince deri bantlarla) bağlanmaktadır¹⁷⁸.

Biçimine göre arığın, yaygın bir biçimde kullanılmış iki türü bulunmaktadır;

• **Kara arık (sırımlı çarık, kara arık)**: Ayağa göre kesilerek, kenarları kıvrılır ve iple ayak bileğine bağlanılmaktadır.

• **Dede burnu**: Burnu yukarı kalkık olup, yanlarına eşit aralıklarla açılan deliklerden deri şerit geçirilerek bağlanmaktadır¹⁷⁹ (Bkz. şekil 10.28., 10.29.).

şekil 10.28. Kırmızı sahtiyandan yapılmış yeniçeri çarığı (Beykoz Fabrika Koleksiyonu).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 57.

¹⁷⁸ BARIŞTA H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 166–167

¹⁷⁹ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 48

Şekil 10.29. El yapımı çöl potini (Beykoz Fabrika Koleksiyonu).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 57.

Ayrıca çarık Anadolu’da, derinin işleniş şekline göre; perdahlanmadan tüyleri üzerinde bırakılan deriden yapılmışsa tüylü çarık, şapla sepilenmiş ise şaplı çarık olarak adlandırılmıştır.

Edik Orta Asya’da giyilerek, Türklerle birlikte Anadolu’ya gelmiştir. Sahtiyandan yapılarak kadın ve erkeklerin giydiği, kısa ve bol koncu olan ayakkabılardır. İç edik evdeyken giyilip, sokağa çıkıldığında üzerine edik geçirilmekteydi¹⁸⁰.

Hastalıktan ölmüş bir hayvanın derisinden yapılmış bir ayakkabıyı, rahipler cenaze törenlerine katılırken giymezlerdi. Ayakkabı üretimi yapımında izlenen sıra; öncelikle kumaş patron, derinin üzerine çıkartılıp deri kesilir ve suya yatırılır. Daha sonra deri, kalıbın etrafına sarılır, kuruma sırasında deri bandajlar ile kalıbın etrafına tutturulmaktadır. Islak iken gerilerek, yüzey kumaşla düzeltilip sonra kurutulmaktadır.

¹⁸⁰ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 49

Daha sonra ayakkabı dikilir, kalıptan alınır ve ayakkabı bağı olarak kesilen şeritler, önceden hazırlanmış deliklerden geçirilirdi. Bu sivri burunlu ve tek parçalı ayakkabı için ince keçi derisi tercih edilmekteydi.

Sosyal sınıflar arasındaki fark, Roma devri boyunca, ayakkabılar ile ortaya konmaktaydı. Ayakkabı yapımı buna bağlı olarak sanat haline gelmiştir.

Ayakkabı yapımın da kullanılan deriler çeşitli renklere boyanmaktaydı. Kadın ayakkabıların da, yeşil ve erguvani renkli bilinen renkli ayakkabılar arasında sayılabilmektedir. Sağlam sığır derilerinden yapılan taban genellikle birkaç katlı olup, kat sayısı değişebilmekteydi. İki taban katının arasına tek parçadan kesilen üst kısım sokulmaktaydı. Üst katı dikilen tabanın genellikle alt katları çivilenmekteydi. Çeşitli türdeki deri ayakkabıların Roma döneminde üst kısmı, tek parça deriden yapılmaktaydı. Genellikle bu üst kısım kafes biçiminde olup, ortada, uzanmış kayış çıkıntılarında geçen bağlar veya çengeller ile de bağlanabilmekteydi.

“Carbatina” Romalı erkeklerin giydiği bir diğer ayakkabı türüdür. Özellikle çiftçiler bu deri ayakkabıyı giymekteydiler. Bu ayakkabılar ilk zamanlar tek parça deriden ve posttan yapılmış, zamanla özellikle, yaygın olarak keçi derisinden yapılmıştır. Tek parça olan bu deriler, genellikle birbiri üzerine yapıştırılarak yapılmaktaydı¹⁸¹.

• **Başmak:** Orta Asya'dan başlayarak giyilen bir ayakkabı türüdür. Başmak, özellikle kadınların giydiği süslü ayakkabılara denilmektedir. Üstü açık burnu küt ve yuvarlak olup arkası üstüne basılamayacak kadar serttir. Erkek başmağının taban astarı sahtiyandan yapılmaktaydı.

• **Yemeni:** kırmızı, sarı ve siyah sahtiyandan yapılan, kısa konçlu bir tür erkek ayakkabısıdır. Yemeni, asker ve halk tarafından yüzyıllar boyunca giyilmiştir. Üst kısmı açık burnu hafif sivri bir biçimi vardır. Hafif ve tabanı ince bir ayakkabıdır. Tulumbacı yemenileri; rahat koşulması amacı ile çok ince taban kösesi kullanılarak ve en ince sahtiyandan yapılmıştır¹⁸² (Bkz. Şekil 10.30. s.134).

¹⁸¹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 134-135

¹⁸² GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 50

Şekil 10.30. Deri yemeni.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 216.

Kalın köseleden altı tek parçadır, tabanına karıt çamuru sürülüp, üzerine telis yapıştırılmaktadır. Kalıptan çıkınca kabara demiri çakılır, kalıptan çıkmadan tek parça köseleden ökçe çıkarılmaktaydı. Tulumbacı yemenisinin astarı keçi beyazından olup, sayısı iki parça ve ucu sivridir.

Yemeni dikimi; Tabakhaneden alınan ve ıslak olan gönün suyu akıtılarak, fazlalıklar “bıçkı” ile temizlenmektedir. Sırt tarafından ikiye kesilip iki kanata bölünerek, etek tarafının ince yeri astarlık için ayrılmaktadır. Sağ kanat tarafından yemeninin bir tabanı, sol kanattan da yemeninin diğer tabanı muşta ile dövülerek kesilir. Tabanı kesilen yemeni bıçkı ile yeniden kazınarak temizlenmektedir. Küçük keçi beyazı denen deriden taban astarı, taban kenarlarından ise birer santim kesilmektedir. Bu astarın içerisine çamuru sıvanmış, üzerine “palance” denilen telis veya çuval eskisi yapıştırılmaktadır. Bu işlem yerine göre birkaç kez tekrarlanmaktadır. Yemeninin taban astarı ile taban gönü arasında telis ve dolgu yapılmaktadır. Bu çamur yemenicilikte kullanılır, yapışkandır. Kil ve balçık arasında bir görünümü bulunmaktadır. Üç çeşit yemeni bulunup, biri halk tipi küt burunlu,

diğeri Karadeniz biçimi sivri burunlu tabanı burundan yukarı doğru uzanan “çapullu” bir diğeri ise doldurmazdır¹⁸³.

• **Mest:** Astarsız, kısa konçlu ve ayakkabı içine giyilen bir ayak giysisi olup, sayası ve tabanı yumuşak keçi derisinden yapılmaktadır. Çorap gibi ayağa giyilen mest, kadınlar ve erkekler tarafından giyilmiştir. Mest üzerine başka bir ayakkabı geçirilerek kullanılır sokağa çıkarken kullanılmazdı (Bkz. Şekil 10.31.).

Mest yapımcılığı mestçilik olarak isimlendirilmektedir. Günümüzde bu ayak giyimi üretimi sürdürölmektedir. Konya ve Beypazarı en ilgi çeken üretim merkezlerindedir.

Mest Konya’da; keçi ve dana derisinden iye, mest, falçata, danalya, dili, kerpeten ve çekik kullanılarak yapılmaktadır¹⁸⁴.

Şekil 10.31. Mestli-çizme (Sabiha Tansuğ Koleksiyonu).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 130.

¹⁸³ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 250–251–296

¹⁸⁴ BARIŞTA H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 175

• **Potin (fotin)**: Düğmeli, bağcıklı, yandan lastikli ve koncu ayak bileğine değin uzanan bir ayakkabı türüdür. Sivri ya da küt burunlu olarak değişen biçimler bulunmaktadır.

• **Tomak**: Potin tipinde kısa konçlu ayakkabıdır. Kısa ve ağır çizme olarak bazı kaynaklarda da tanımlanmaktadır.

• **Lapçın**: Mest cinsi olup uzun konçludur. Ağız kısmı çizme gibi baldıra kadar çıkararak bir kolon ile baldır üzerinde bağlanmaktadır. İnce deriden yapılarak bacağı bir çorap gibi sarmaktadır. Giyilmesini kolaylaştırmak amacı ile iki tarafa yerleştirilen kulakları bulunmaktadır. Lapçın, evde giyilen bir ayakkabı çeşidi olup sokakta değil giyilmemektedir. Dışarıya çıkarken başka bir ayakkabı ile kullanılmaktadır¹⁸⁵.

• **Çakmak pabuç**: Burnu yukarı doğru kıvrak ve sivridir. Ökçeleri demir nalçalı, tabanları demir kabaralı olup, eskiden İstanbul'da avam tabakasının giydiği ayakkabı biçimidir. Genellikle mestle kadınlar tarafından da giyilmiştir.

• **Çapula**: Sivri uçlu, eskiden giyilmiş kaba deriden, özellikle Karadeniz halkının kullandığı ayakkabı türüdür. Bir dil oluşturacak biçimde arkası yüksektir. Üst kısmı kapalı, burnu hafif yukarı doğru kalkık olup, çok az ökçeli ve altı demir çivi kabaralıdır (Bkz. Şekil 10.32.).

Şekil 10.32. Çapula.

Kaynak: <http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=7329.0> (15.6.2012).

¹⁸⁵ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s.51-52

• **Katır:** “Katır yemeni” ya da “katır kundura” olarak da adlandırılmakta olan bir ayakkabı şeklindedir. Topuğu nalçalı ve tabanı demir çivili olup tahta topukludur. Sert deriden yapılıp dayanıklıdır. Tabanındaki kabarıklar ve topuğundaki nalçadan dolayı yürürken çok ses çıkarmaktadır. Erkek çocuklarına özellikle giydirilmiştir¹⁸⁶.

• **Terlik:** Üst kısmı deri ya da diğer malzemelerden yapılabilen, tabanı köseleden, genellikle ev içinde giyilen ayakkabı çeşididir. Arkası ve yanları açık ya da kapalı türlerde kullanılmaktadır.

Terlikler de Eski Yunanlıların ayak giyiminin bir türünü oluşturmaktaydı. “Blaute” terlik çeşitlerinden en iyi tanınanıdır. Çabuk giyilip çıkartılabilen ve şölenlerde giyilen bir çeşit sandalet olarak gösterilmektedir¹⁸⁷.

“Çarıko” veya “zenne” kadınların yemenisine denilmekte ve genelde üç parçalıydı. İsteğe göre makine ile süs de işlenmekteydi. Kadın yemenilerine üç ya da dört parça kösele topuk, erkek yemenilerine ise yalnızca tulumbacı tipinde tek parça kösele ökçe olarak çakılmaktaydı.

• **Çarıko:** Yüzü vaketa denilen ucuz inek gönünden yapılan yazlık kadın yemenisidir. Yumuşatmak, kokusunu gidermek amacıyla balıkyağı ile yağlanır, yüzü dört parçalı olup makine ile dikilip süs yapılmaktadır.

• **Gelik:** Mest ile yemini arasında bir görünümü olup, 5 ya da 6 yaşına kadar kız ve erkek çocukların giydiği yemenidir. Üzeri mest gibi kulaklı kesilerek bu kulağa açılan ilik yeri diğer yönde bulunan düğmeye düğmelenmekteydi.

• **Çamurluk:** Çorap mest denilen tipte uzun çizme gibi olup, arazide ve tarlada çalışan köylüler bunu çorap gibi giyer, sonra yemeniyi giyerlerdi.

• **Basuk:** Yekpare yüz kesilerek makine ile içine astar dikilirken, yüz derisi kalın olduğu zaman astar dikilmez. Kenarları içe doğru kıvrılarak makine ile dikilmektedir. Kadınların giyeceği basuk zennelere üç tane deri şerit süs olarak dikilip, kalıptan çıkmadan üç ya da dört parça kösele topuk çıkarılmaktaydı¹⁸⁸.

• **Kundura:** Sert, ağır ve kaba görünümlü bir ayakkabı türüdür. Düz ökçeli, üstü bağlı, yumurta topuklu, sivri ya da geniş burunlu vb. türleri bulunmaktadır¹⁸⁹.

¹⁸⁶ GARGI, A.g.e, s. 52–53

¹⁸⁷ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s.41

¹⁸⁸ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu’da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 249–250

¹⁸⁹ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 54

Kunduracılık; Bir tür boğazsız, konçsuz bağsız, ayakkabı olarak tanımlanan kundura işi yapan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ayağa giyilen sert tabanlı deri ile nesne yapma ve onarma işidir¹⁹⁰.

- **Postal:** Konçlu ve kalın tabanlı genellikle askerin giydiği ayakkabı türüdür.

- **Kemerçin:** 19.yüzyıl sonlarında genellikle İstanbul tulumbacıları arasında kullanılan bir ayakkabıdır. İyi kalitede siyah glase (yumuşak deri) deriden yapılarak üzerine siyah kurdeleden bir fiyonk yerleştirilmektedir. Kemerçin, yumurta topuklu bir ayakkabı olup, özellikle arkasına basılarak ve çapraz giyilmektedir.

- **Filar:** Daha sonraları “tulumbacı yemenisi” adı verilen, avam ve asker sınıfının giydiği, burnu hafif sivri, üst kısmı küçük yüzlü ve arka kısmı ayağı hafifçe saran, ince sahtiyandan, tabanı hafif köseleden, bir ayakkabı türüdür.

- **Takunya:** Tabanı tek parça tahtadan yapıлып ayağa geçirilen üst kısmında deri bir tasma bulunan bir ayakkabı türüdür. Özellikle mutfak ve banyo gibi sulu zeminde kullanılmaktadır. Yoksul halk tarafından Osmanlı döneminde sokakta da giyilmiştir (Bkz. Şekil 10.33.).

Şekil 10.33. Takunya.

Kaynak: <http://antikdatca.blogspot.com/2007/03/sedef-kakma.html> (15.06.2012).

¹⁹⁰ BARIŞTA H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 76

- **Nalın:** Hamamda ve sulu zeminde giyilip, takunya ya benzemektedir. Takunya ya göre daha yüksek bir ayakkabı tipidir (Bkz. Şekil 10.34.).

Şekil 10.34. Nalın.

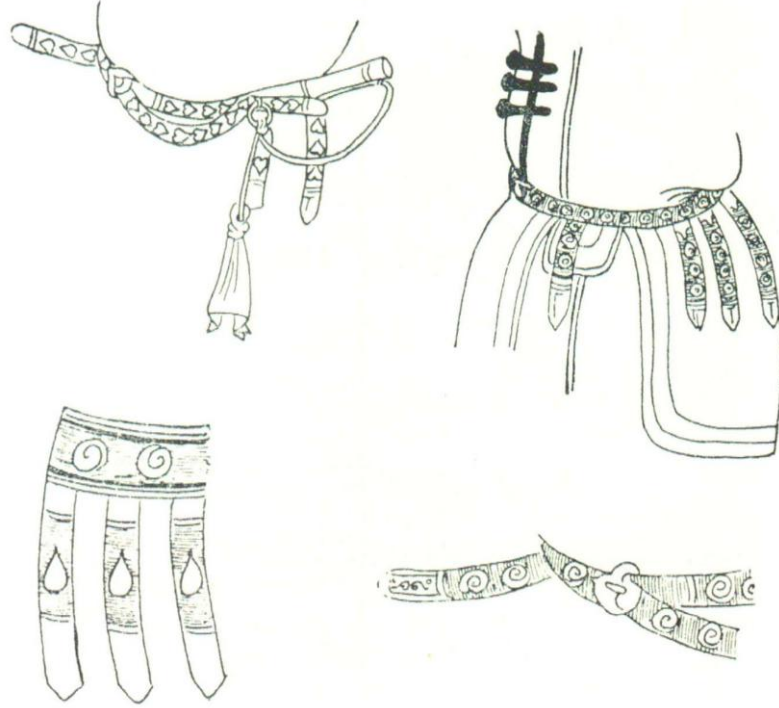
Kaynak: <http://www.yeniensiklopedi.com/wp-content/uploads/2011/11/nalin.jpg> (15.06.2012).

10. 2. 2. Kemer – Kuşak

Kemer, eski dönemlerde giysi aksesuarı olarak kullanılmasının yanı sıra, aynı zamanda hareketli bozkır yaşamında gerekli olan çeşitli eşyaların taşınmasında ve takan kişinin toplum içindeki yerini belirten simgesel nesnelere de sahiptir.

Orta Asya’da yaygın bir şekilde kullanılan deri kemer, belli değişikliklerle günümüze gelebilen sarkıntılı kemer tipidir. İşlevsel bir tasarımı olan bu kemer şeklinin çeşitli boyutlarda sarkıntı parçaları bulunmaktadır. Bu kemer üzerine Türk toplulukları bıçak, çanta, kılıç, okluk gibi eşyalarını asmışlardır¹⁹¹ (Bkz. Şekil 10.35.).

¹⁹¹ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 65–55

Şekil 10.35. Sarkıntılı Uygur deri kemerleri.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 35.

Kemer’i Eski Yunanlılar değişik amaçlar için kullanmaktaydılar. Kemerleri, savaşta bedenlerini sert darbelerden korumak amacıyla ve atletlerin vücut egzersizlerinde kullanmaktaydılar. Aynı zamanda hem kumaş ve hem de deriden yapılmış elbisenin bir parçası olan ve onu tamamlayan kemerler kullanmışlardır. Bu kemerler bele veya göğüs altına takılarak kullanılmış, farklı adlar verilmiştir. Bu kemerler arasında zoster, zone, zinion, zoma, kestosmitra, gibileri sayılabilmektedir.

Bu kemerler arasında savaşçıların kemerleri, geniş ve üst kısmı madeni süsler ile bezenmiş, karın kısmını korumak amacıyla elbisenin altına giyilen kemerlerdir. Kemerler Anadolu’da hemen her devirde deriden veya deriden astarlar kullanılarak yapılmaktaydı. Romalılar kemerleri, maden, kumaş, deri ve diğer malzemelerden yararlanarak yapmaktaydılar. Deriden yapılan kemerleri ise madeni plakalar ile süslemekteydiler. Kemerlerin üzerine çeşitli silahlar asılarak da kullanılmaktaydı¹⁹².

¹⁹² YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 68-165

• **Kuşak, Kemer, Kayış, Yancık:** Türkler kaftan üzerine deriden veya yünden kuşaklar bağlamaktaydılar. Köseleden yapılmış tokalı kemer sof (yün) kuşağın üstüne bağlanmaktaydı¹⁹³ (Bkz. Şekil 10.36. - 10.38.).

Şekil 10.36. Yörük kemeri (Sabiha Tansuğ Koleksiyonları).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 164.

Şekil 10.37. Deri kemerler.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 214.

¹⁹³ SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık, s. 69

Şekil 10.38. Deri kemerler.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 214.

Türklerde simgesel bir anlam içeren kuşak, Orta Asya’da ceket ve kaftanlar önden bir kuşak yardımı ile kapatılmıştır. Bu kuşaklar deri ya da kumaştan yapılmıştır. Deri kuşakların süslenmesinde altın ya da gümüşten plakalar kullanılmıştır. Yalnızca bir süsleme öğesi olmayan bu plakalar Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar’ da kişinin toplum içinde statüsünü belirten semboller bulunmaktadır¹⁹⁴ (Bkz. Şekil 10.39.).

Şekil 10.39. İtfaiyeci kemeri (İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 164.

¹⁹⁴ GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 58

Kuşak Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kullanımı sürmüş olan bir aksesuardır. İç ve dış kuşak olmak üzere erkek kuşakları iki çeşittir. Süslemeler dış kuşak üzerine yapılmaktadır. İçerisinde, pala, tabanca ve yatağan gibi silahların taşınabildiği meşinden yapılmış kat kat kuşak "silahlık" adını alarak 19. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Tek ya da çift kayışla bağlanmış üç, dört ya da yedi katlı olabilen kuşaklardır. Klabdan işlemeyle kuşağın en üst katı süslenmektedir. Tek kayışlı silahlığı efeler takmışlardır¹⁹⁵.

10. 2. 3. Çanta

Türkler, eşyalarını taşımak ve giyim-kuşam aksesuarı amacıyla; kese, çanta, heybe gibi nesnelere kullanmışlardır. Omuza asılan ya da kemere sabitlenmiş çanta modelinin haricinde bel kuşağı içinde taşınan keseleri de çanta amacıyla kullanmışlardır¹⁹⁶ (Bkz. Şekil 10.40. - 10.46.).

Şekil 10.40. 19.yüzyıl'dan kalma kahverengi deriden sırma işlemeli evrak çantası.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 46.

¹⁹⁵ GARGI, A.g.e., s. 58-59

¹⁹⁶ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 59

Şekil 10.41. Deri çanta.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 61.

Çağatay ve Altay Türk çevrelerinde deriden yapılmış derin çantalara kapturga denilip, kemerin sağ yanında taşınan deri çantadır¹⁹⁷.

Şekil 10.42. Postacı çantası (Sepiciler Koleksiyonu).

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 162.

¹⁹⁷ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 60

Şekil 10.43. Deri çanta (Beşiktaş Deniz Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 162.

Şekil 10.44. İşlemeli deri çanta (Manisa Arkeoloji Müzesi).
Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 165.

Şekil 10.45. Deri çanta.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 212.

Anadolu'da büyük boyutlu eşyalar kubur, torba ya da heybelerde küçük boyuttakiler ise keselerde taşınmıştır. Bel kuşağı içine saklanan keseler, bohça içlerinde ya da ceplerde saklanmışlardır. Küçük kabur ve keseler kemerlere asılı durumda olup, yaygın olarak kullanılmıştır. Bir taşıma askısı bulunmayan cüzdanlar kemerlerin ya da bohçaların içinde taşınarak kullanılmıştır. Kadınlar arasında kemere sabitlenerek kullanılan çanta biçimi kullanılmıştır. Çanta ve keseler, Rumi, bitkisel, palmet gibi motifler, tel sarma, dival işi, altın ve gümüş sırma ipliklerle işlenerek süslenmiştir¹⁹⁸.

Şekil 10.46. Deri çanta.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 213.

¹⁹⁸ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 60

“Faskalos” genellikle kemere asılarak taşınan ve içerisine para konulan tulum şeklinde küçük, deriden yapılmış bir kese çeşididir. İçerisine elbise ve diğer eşyaların konulduğu daha büyük boyda olanları da bulunmaktadır¹⁹⁹.

10. 2. 4. Başlık

Deriden üretilmiş başlıkların kullanılmasında Orta Asya'nın iklim koşulları, önemli bir etken olmuştur.

Kalpak; Türklerde kullanılmış diğer bir başlık türüdür. Biçimi tersine çevrilmiş kesik koni gibidir. Kalpak, Orta Asya kökenli olup genellikle hayvan postundan yapılmıştır. Bu kalpaklar fes biçiminde olup, tablası çuhadan yapılarak kenarlarına post geçirilmiştir. Kalpağı giyen subayın rütbesine göre, renkler değişmekteydi. Topçular lacivert, süvariler kül rengi, yayalar yeşil, kurmay sınıftan olanlar ve generaller ise kırmızı kalpak giymekteydi (Bkz. Şekil 10.47.).

Kalpağın değişik türleri; Kemali kalpak (Kurtuluş savaşında Mustafa Kemal'in giydiği kalpak), Çerkez kalpağı (Çerkezlerin giydiği kalpak), Acem kalpağı (Azeri Türklerin giydiği kalpak), Samur kalpak (Samur kürkünden kalpak) dır²⁰⁰.

Şekil 10.47. Deri üzerine sırma işlemeli kadın başlığı.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 42.

¹⁹⁹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 75-76

²⁰⁰ GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 63-64

Eski Yunanlılar farklı biçimde, çeşitli malzemelerden yapılmış başlıklar giymekteydiler. Bu başlıkları avcı, köylü, çoban, balıkçı, savaşan askerler ve kahramanlar ile gezginler kullanmaktaydılar. Çok basit olan ve sadece post ve derilerden yapılan bu başlıklar, gittikçe gelişerek, farklı sınıftan insanların giydiği başlık ve şapkalar veya savaşçıların madeni miğferlerine (cassis) dönüşmüştür. “Kunee”, başlangıçta köpek (kuon) derisinden yapıldığından bu adı almış, Romalılar’da ise “galea” adıyla kullanılmıştır. Savaşlar da kullanılan başlık ve miğferler, sağlam öküz derisinden yapılıp, ancak iç kısımları yumuşak ve sıcak tutan keçe ile astarlanmaktaydı. Romalılar da eski Yunanlılar gibi, farklı biçimde, çeşitli malzemelerden yapılmış başlıklar giymekteydiler. Çeşitli hayvanların derileri ve kürkleri bu başlıkların bazılarının da kullanılmıştır. Tamamı deriden olamayan başlıklar da ise astar veya çeşitli kısımlarda ya da onların kayışlarında gene deriden yararlanılmaktaydı. “Galea”, hem tek başına deri bir başlık olarak ve hem de savaş sırasında miğferin altına giyilerek kullanılmaktaydı²⁰¹.

10. 2. 5. Eldiven

Eldiven deri, yün ya da kumaştan yapılarak hem eli dış etkenlerden korumak hem de giysiyi tamamlamak için kullanılmaktaydı. Orta Asya’daki ilk örnekleri koyun postundan yapılmış olan deri eldivenin, Anadolu’da kullanımı devam etmiş, köylü, kentli geniş bir kesim tarafından giyilmiştir.

Türklerde eldiven biçimlerine göre üç tip kullanılmıştır;

- Kese biçiminde parmak yerleri olmayan, eldivenler.
- Kese biçiminde olup, başparmak için ayrı yeri bulunan eldivenler.
- Ayrı ayrı beş parmak için yeri bulunan eldivenler.

Özellikle ceylan ve deve derileri Osmanlı deri eldivenlerinde kullanılmıştır. Sahibinin görev ve rütbesine göre bu eldivenler, ipek ve altın tel ile işlenerek süslenmekteydi²⁰² (Bkz. Şekil 10.48. s.149.).

²⁰¹ YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul, s. 62-64-160-162

²⁰² GARGI Zeynep, Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s. 65-66

Şekil 10.48. Sultan IV. Murat'a ait av eldiveni.

Kaynak: Melda ÖZDEMİR, Nuran KAYABAŞI, 2007, s 159.

11. DERİ İLE ÇALIŞAN GİYİM TASARIMCILARI VE MARKALAR

Deri giysiler tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde sağlam yapısı, işlevselliği ve sembolik değerlerinden dolayı kullanılmaya başlanmıştır. Deri giysilerin formları, çeşitleri, renkleri ve süslemelerinde daha çok geleneksel çizgilere bağlı kalınmıştır. Deri giysiler estetik kaygılar nedeniyle moda alanında yer edinmesi oldukça uzun bir süre almıştır.

Genellikle malzeme olarak deri, öncelikle ayakkabı, çanta, kemer gibi aksesuar ürünlerinde kullanılmaktaydı. Daha sonra 1960'lı ve 70'li yıllarda İtalyan hazır giyim tasarımcıları, deri üreticilerini giysilik deri üretmeleri konusunda yönlendirmiştir. Giysilerde Deri renk, doku, incelik ve ağırlık bakımından kullanılabilme özelliği kazanmıştır. Moda giyim endüstrisinde özgün tasarımların ortaya çıkmasında etkisi büyüktür. Derinin moda giyim tasarımlarında kullanılmaya başlaması ve gelişmesi günümüzde devam etmesi çok çeşitli örnekler sunmaktadır. Derinin tarihsel gelişimi ve moda giyim endüstrisinde rahatça kullanılabilir olması birçok Tasarımcı markasını harekete geçirmiştir. Hazırladıkları koleksiyonlarda deri tasarımlara büyük ölçüde yer vermişlerdir²⁰³.

Deri ile çalışan yerli ve yabancı bilinen Marka ve tasarımcılar;

• SİMAY BÜLBÜL

1987 İzmir doğumludur. Eğitimini İngiltere de bitirdikten sonra 2000–2001 yılında Türkiye'ye dönmeden önce Hollanda'da Oskar ve Süleyman adlı tasarımcılara asistanlık yapmıştır. Okulu bitirdikten sonra Tekstil ve deri sektöründe birçok yerde çalışmıştır. 2003 yılında düzenlenen “5.derisigner” deri tasarım yarışmasında elde ettiği Türkiye birinciliği ile deri sektörüne ilk adımı atmıştır.

2000 yıllarından beri İngiltere'de dahil olmak üzere çeşitli sanat gruplarına üye olup farklı sanat etkinliklerinde ve projelerinde yer almıştır. 2005 yılı itibari ile deri,

²⁰³ KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 44–45

tekstilden oluşan kişisel koleksiyonlarla Simay markasının çalışmalarını sürdürmektedir. Markasının kimliği sokakların dokusu, yaşanmışlıklar ve spiritüel hattaki mesajları barındırmaktadır²⁰⁴ (Bkz. Şekil 11.1.- 11.3.).

Şekil 11. 1. Avant - garde couturn koleksiyonu.

Kaynak: <http://styleistico.blogspot.com/2010/08/istanbul-fashion-week-gun-2-simay.html> (16.05.2012).

Simay Bülbül yeni kuşak Türk tasarımcılarından biri olup, koleksiyonlarında deriyi kullanarak deri sektörüne yepyeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

İngiltere ve Hollanda’da eğitim almıştır. Tasarım alanında yaptığı çalışmalara dayanan birikimlerini kendi koleksiyonlarında bir araya getirmektedir. Bunun yanı sıra firmalara tasarım ve marka danışmanlığı, eğitim projeleri ve film dizi klip projelerinde de stayling ve kostüm yapmaktadır. Simay bülbül Türkiye’deki çok önemli bir sektör olan deri sektöründeki ilk atölyesini ve markasını kurarak, tasarım dünyasındaki yaptığı çalışmalarla Deri Tanıtım Grubu’nun desteğine hak kazanmıştır. Türk tasarımcı yurt içi ve yurt dışına üretimlerini sürdürmektedir²⁰⁵.

²⁰⁴ <http://www.okimki.com/simay-bulbul/> (05.03.2012)

²⁰⁵ <http://simaybulbul.com/hakkinda> (05.03.2012)

Şekil 11. 2. Simay Bülbül Tasarımı.

Kaynak: <http://www.seckinsunguc.com/?p=361> (09.05.2012).

Şekil 11. 3. Simay Bülbül Tasarımı.

Kaynak: <http://www.modaala.com/simay-bulbul-tasarimlari/> (09.05.2012).

• ATIL KUTOĞLU

Alman Lisesi'ni bitirdikten sonra işletme eğitimi almak için Viyana'ya gitmiştir. Lise eğitimi sırasında Vakko ve Beymen gibi bilinen tekstil firmaları için tasarımlar yapmıştır. 1991 yılında Viyana Üniversitesi'ndeki işletme eğitimini tamamlamıştır. Viyana Belediye Başkanı Dr. Helmut Zilk'in yardımı ile ilk koleksiyonunu sergilemiştir. 1993 yılında Münih Moda Haftası'nda en iyi genç tasarımcı ödülünü kazanmıştır. 1994 yılında DIVA-Woolmark tarafından verilen, Avusturya'nın en iyi moda tasarımcısı ödülünü almıştır²⁰⁶. Atıl Kutoğlu, 2004 ilkbahar-yaz koleksiyonunda metalik etkiler veren crused-buruşuk deriler kullanmıştır. Zümrüt yeşili, taba, inci rengi, dore ve gümüş renkli deriler, bir Türk firması olan Günder Deri tarafından özel olarak üretilmiştir. Giysiye Türk firması olan Silvano Deri tarafından dönüştürülmüştür. Oldukça minimalist olan bu koleksiyon, New York Moda Haftası çerçevesinde sunularak dünya basınında oldukça geniş yer almıştır (Bkz. Şekil 11.4.).

Şekil 11. 4. Atıl Kutoğlu'nun New York Moda Haftası'nda sergilenen 2004 ilkbahar yaz koleksiyonu.

Kaynak: KULA Mustafa, İzmir 2006, s.51.

²⁰⁶ <http://www.biyografi.info/kisi/atil-kutoglu> (25.05.2012)

• ALAİA AZZEDİNE

Tunus, 1940 doğumlu olan tasarımcı, bir çiftçinin oğludur. Tunus'taki Ecole des Beaux-Art'da sanat tarihi ve heykel eğitimi almıştır. 18 yaşında Paris'e giderek, Christian Dior'da, iki sezon Guy Laroche'de ve bir dizi küçük işte çalışmıştır.

1981 yılında "king of cling" lakabıyla anılan Tasarımcı, dünyanın fırfırlı elbiselerinin popüler olduğu bir zamanda vücut bilincini yeniden keşfetmiştir. Tasarımcının temel prensibi, kadınlar vücut kıvrımlarıyla övünmeliydiler. Bu nedenle de deri ve suni ipekli jarse gibi esnek kumaşlara yönelmiştir (Bkz. Şekil 11.5., 11.6.).

1980'lerin başında Thierry Mugler ve Charles Jourdan'ın teşvikiyle ilk koleksiyonunu hazırlamıştır²⁰⁷.

Şekil 11. 5. Azzedine Alaia, koleksiyonundan bir parça.

Kaynak: <http://fashionphilos.blogspot.com/2009/06/2.html> (16.05.2012).

²⁰⁷ WATSON Linda, Modaya Yön Verenler, Güncel Yayıncılık, Aralık-2007, İstanbul

Şekil 11. 6. Azzedine Alaia Spring 2009.

Kaynak: <http://womenmanagement.blogspot.com/2009/01/azzedine-alaia-spring-2009-lookbook.html> (16.05.2012).

• **ANN DEMEULEMASTER**

Ann Demeulemeester 1959 Belçika doğumludur. Ann Demeulemeester 1981 yılında Antwerp'in Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olmuştur²⁰⁸ (Bkz. Şekil 11.7.- 11.9.).

Şekil 11. 7. Ann Demeulemeester, September, 2011.

Kaynak: <http://trendfashiondesign.com/fashion/fashion-trends/> (16.05.2012).

²⁰⁸ <http://www.vogue.com.au/fashion/designers/ann+demeulemeester,211> (09.05.2012)

Şekil 11. 8. Ann Demeulemeester, Spring, 2011.

Kaynak: <http://mystiletos-ginger.blogspot.com/2010/12/contemporary-designers-relevant-for.html> (16.05.2012).

Şekil 11. 9. Ann Demeulemeester, Spring summer, 2011.

Kaynak: <http://www.ablogcuratedby.com/amagazine/ann-demeulemeester-womens-spring-summer-2011/> (16.05.2012).

• CLAUDE MONTANA

1949 yılında Paris'te doğmuştur. Kimya ve hukuk eğitimi almıştır. Kariyerine mücevher tasarımıyla başlamıştır²⁰⁹. Claude montana yetmişli yılların sonunda Paris hazır giyiminin genç tasarımcıları arasında yer almıştır. Mugler'in fütürist çizgilerinden etkilenen Tasarımcı agresif kesimleriyle dikkat çekmiştir. Hafif kumaşlar ya da kalın deriden elbiseleri, dar kalçalar, geniş omuzlar ve robot gibi hareketleriyle uzaylı kadınları çağrıştırmaktaydı (Bkz. Şekil 11.10.- 11.13.).

1990–1992 arasında Lanvin moda evinin yöneticiliğini yapan Tasarımcı yetenekli bir terzi olduğunu tekrar kanıtlamıştır²¹⁰.

Şekil 11. 10. Ann Demeulemeaster, Spring.

Kaynak: <http://www.frmartuklu.net/populer-markalar-amp-moda/34688-women-claude-montana-collection.html> (16.05.2012).

²⁰⁹ <http://www.fashionencyclopedia.com/Ma-Mu/Montana-Claude.html> (25.05.2012)

²¹⁰ BAVDOT François, Modanın Yüzyılı, Güncel Yayıncılık, Mayıs–2001, İstanbul (25.03.2012)

Şekil 11. 11. Ann Demeulemeaster, Koleksiyonundan bir parça.

Kaynak: <http://www.frmartuklu.net/populer-markalar-amp-moda/34688-women-claude-montana-collection.html> (16.05.2012).

Şekil 11. 12. Ann Demeulemeaster, Koleksiyonundan bir parça.

Kaynak: <http://www.frmartuklu.net/populer-markalar-amp-moda/34688-women-claude-montana-collection.html> (16.05.2012).

Şekil 11. 13. Ann Demeulemeaster, Koleksiyonundan bir parça.

Kaynak: <http://www.frmartuklu.net/populer-markalar-amp-moda/34688-women-claude-montana-collection.html> (16.05.2012).

RİCCARDO TİSCİ

Tasarımcı İtalya’da 1974 yılında doğmuştur. Dünyanın en saygın Fransız moda evlerinin yaratıcı direktörlüğünü yapmıştır. İtalyan moda tasarımcı 17 yaşında, Londra’da Central Saint Martins de eğitim almıştır. 1999’da mezun olduktan sonra burada birkaç Antonio Berardi, Puma ve Ruffo gibi markalar için çalışmıştır²¹¹ (Bkz. Şekil 11.14. - 11.20. s.159.).

²¹¹ <http://www.vogue.co.uk/spy/biographies/riccardo-tisci> (16.05.2012)

Şekil 11. 14. Riccardo Tisci, Paris moda haftası.

Kaynak: <http://projects.accessatlanta.com/gallery/view/entertainment/fashion/givenchy-030512/6.html> (16.05.2012).

Şekil 11. 15. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.

Kaynak: <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/> (16.05.2012).

Şekil 11. 16. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.

Kaynak: <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/> (16.05.2012).

Şekil 11. 17. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.

Kaynak: <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/> (16.05.2012).

Şekil 11. 18. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.

Kaynak: <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/> (16.05.2012).

Şekil 11. 19. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.

Kaynak: <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/> (16.05.2012).

Şekil 11. 20. Riccardo Tisci, Paris moda haftası, 2012.

Kaynak: <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/> (16.05.2012).

• ALEXANDER MCQUEEN

Gerçek adı Lee McQueen'dir, ancak moda dünyası onu Alexander McQueen olarak tanımaktadır. 1969 doğumlu olan Alexander McQueen, moda dünyasındaki lakabı "Serseri Çocuk" dur. 1996–2003 yılları arasında 4 kez, dünyada modanın Oscar'ı olarak kabul edilen, "İngiltere'de Yılın Modacısı" ödülünü almıştır.

Hayatındaki dönüm noktası, İngilizlerin dünyaca ünlü kraliyet terzilerinin bulunduğu Savile Row'daki terzilerden birinde işe başlamasıdır. Önce makastar, sonra kalıpcı olarak yeteneği kulaktan kulağa yayılmıştır. StMartin's Moda Okulu'nda eğitim almaya başlar. Dünyanın en iyi moda okulunda, daha çocuk denecek bir yaşta,

terziliğin ustası olarak kabul görür. Tasarımcının terzilikten öte, bir modacıda olması gereken yetenek ve bakış açısının da olduğu fark edilir. Kendi ismiyle çıkardığı markanın yaratıcı direktörü olması karşılığında, markasının yüzde 51 hissesini Gucci satın alır. “Alexander McQueen” mağazaları Gucci'nin finansal desteği ile Londra, Milano ve New York'ta açılır.

Puma'ya 2005 yılında özel spor ayakkabı tasarımları yapmaya başlar. Klasik moda ve güzellik anlayışını sürekli sorgulayan, moda alanında bir devrimci, olarak nitelenen Tasarımcı, günümüzde sokak modasının en önde gelen ismi olarak anılmaktadır²¹² (Bkz. Şekil 11.21. - 11.23.).

Şekil 11. 21. Alexander McQueen İlkbahar 2010.

Kaynak: <http://coolspotters.com/clothing/alexander-mcqueen-spring-2010-rtw-leather-jacket-and-skirt> (16.05.2012).

²¹² <http://stilistler.com/forums/index.php?action=printpage;topic=1002.0> (25.05.2012)

Şekil 11. 22. Alexander McQueen İlkbahar 2010.

Kaynak: <http://coolspotters.com/clothing/alexander-mcqueen-spring-2011-leather-trousers> (16.05.2012).

Şekil 11. 23. Alexander McQueen, 2009.

Kaynak: <http://fashette.wordpress.com/tag/the-jay-leno-show/> (16.05.2012).

• MATRAŞ

Şekil 11. 24. Matraş deri çanta tasarımı.

Kaynak: <http://www.modaport.com/2010/10/14/matras-online-alisveris/> (09.05.2012).

Kuruluş öyküsü 1947 yılında başlamıştır. Matraş Türkiye’de ve Dünyada’da Deri Sanayiciliğinde önemli bir yere sahiptir. Matraş’ın ürün yelpazesinde her mevsime uygun şık ve kullanışlı tasarımlar bulunmaktadır. Bayan çanta, seyahat çantaları, ayakkabı, evrak çantaları portmone ve portföyler, erkek ayakkabı, deri giyimin yanı sıra makyaj çantaları oyun takımları, büro aksesuarları, anahtarlık takımları gibi her türlü hediyelik eşyayı tüketiciyle buluşturmaktadır. Matraş yurtiçinde 15 mağaza ile müşterilerine hizmet vermenin yanı sıra kurumsal firmalara da hediyelik eşya ve ofis malzemeleri üretimine devam etmektedir. Deri sanayicisinde entegre tesis olmak zor ve deneyim isteyen bir süreçtir. Şirket bünyesinde yer alan Madertaning ham deriyi işleyerek kullanılabilir duruma getirmektedir. Matraş metal ise her türlü deri eşyaya metal aksesuar üretmektedir²¹³ (Bkz. Şekil 11.24.).

²¹³ <http://www.matras.com/kurumsal/> (05.03.2012)

• DERİMOD

Derimod 30 yıllık bir aile şirketi olup, Türkiye’de 30 mağazası bulunmaktadır. 2007 yılında ise bu 40 mağazaya çıkmaktadır. Derimod iç piyasada kendi markası ile ürünlerini satmaktadır. Derimod, yurtdışında ise üretiminin bir kısmını kendi markası ile bir kısmını da büyük tekstil firmalarıyla koleksiyon hazırlayıp, onların adına üretim yapıp satmaktadır²¹⁴ (Bkz. Şekil 11.25.- 11.27.).

Şekil 11. 25. Derimod deri giyim tasarımları.

Kaynak: <http://www.akseuarvemoda.com/derimod.html> (16.05.2012).

²¹⁴ <http://www.luksyasa.com/derimod.asp> (05.03.2012)

Şekil 11. 26. Derimod deri giyim tasarımları.

Kaynak: <http://www.akseuarvemoda.com/derimod.html> (16.05.2012).

Şekil 11. 27. Derimod deri giyim tasarımları.

Kaynak: <http://www.akseuarvemoda.com/derimod.html> (16.05.2012).

• KUZU DERİ

1960 yılından bu yana deri ve kürk malzemeleri kullanarak, dönemin moda trendlerini son derece yakından takip eden bir anlayış ile ortaya çıkardığı ürünler, deri ve kürk endüstrisinde prestijli markalardan biri haline getirmiştir.

AR-GE çalışmaları sayesinde, deri ve kürkün işlenebilirliği konusunda önemli bir yol kat etmiştir²¹⁵ (Bkz. Şekil 11.28.).

Şekil 11. 28. Kuzu deri giyim tasarımları.

Kaynak: <http://www.elbisemodelleri.com/istanbul-fashion-weekte-kuzu-deri-2010-11-kis-koleksiyonu.html> (16.05.2012).

²¹⁵ <http://www.kuzu.com.tr/tr/> (03.03.2012)

12. DERİNİN KONSERVASYON VE RESTORASYONU

• **Konservasyon:** Bir nesnenin çevre koşullarını kontrol altına alarak bozulmasını yavaşlatma işlemine denmektedir. Nesneyi çürüme ve bozulmaya karşı sabit hale getirmek de bu işleme girmektedir. Nesnenin bozulması sergilenme veya saklanma biçiminden, çürümesi ise kimyasal değişikliklerden, böcek veya mikroorganizmalardan, fazla ısı, ışık ve nemden, kaynaklanmaktadır.

Konservasyon işlemi, nesneyi geri dönüşümü olabilecek işlemlerle bulunduğu biçimini koruyarak bozulmasını, çürümesini yavaşlatmak ya da durdurmaktır. Konservasyon uygulanan en zararsız işlem olup, mümkün olabilen en az değişikliklerle nesneyi korumaya çalışmaktadır.

• **Restorasyon:** Nesnenin eksik parçalarının tamamlanması ile orijinal nesneden ayırt edilmesi imkânsız bir onarım işlemi olmaktadır. Amacı, olabiliyor ise objeyi eski biçimine ulaştırmaktır. Tekstil ürünlerinin restorasyonun da restoratör, restore edilecek ürün, hammadde, numara, büküm sayısı ve kat adedine sahip iplik ile birlikte aynı dokuma tekniğini kullanılsa bile birebir aynı olamaz ama yaklaşık bir sonuç mümkündür. Örnek vermek gerekirse restorasyon geçirmiş bir halının restore edilmiş kısımlarını yüzünden anlamak zor olsa da sonuçta bu halı orijinal halının birebir aynısı değildir. Mükemmel bir sonuç elde etmek amacıyla bazen restorasyon sırasında yapılan işlemler antika değeri olan birçok tekstil ürününe zarar vermiştir²¹⁶.

Zaman içerisinde deri malzemeler içerdikleri nemi kaybetmekte, yüzeylerinde ince çatlamlar oluşmaktadır. Bu bozulan kısımlar zaman içerisinde kullanıma bağlı olarak pul şeklinde dökülür, yırtılır ve kopmaların oluşumuna neden olmaktadır. Derinin restorasyonu öncelikli olarak objenin kaybettiği nemi yeniden kazandırma işlemine dayanmaktadır. Objede kopma ve yırtılmalar oluşmuş ise, uygun özellikte

²¹⁶ ANMAÇ Elvan, Tekstil Ürünleri Konservasyonunun Temel İlkeleri, Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu, 1999 Ankara, s. 76

malzeme ile tamamlanıp, objenin özelliğini ve değerini kaybetmemesi sağlanmaktadır²¹⁷.

Bazı deri taklitleri, konu hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmayanları kolayca kandırabilecek kadar iyidir. Mikro-hücre sel polivinil klorid basılmış ya da zekice bir şekilde deri parçacıkları içeren imitasyonları, gerçek malzemedden ayırmak giderek zorlaşmaktadır. Deriyi inceleyen kişi daha pahalı derilerin, daha ucuzlarıyla simüle edilmesi sorunuyla da karşı karşıyadır. Koyun derisinin cilalanarak fok derisine benzetilmesi ya da inek postunun timsah ya da domuz derisi gibi gösterilmesi gibi örnekler mevcuttur.

• Derinin tanınması

Bir mikroskopla ya da kuvvetli bir mercekle yabancı materyalin, (kâğıt yün kumaş gibi) boyanmış bir cilanın altında kaybedildiğini anlamak mümkündür. Suni deride kusursuz bir görünüm yaratmak amacıyla, yok sayılan ve doğal derinin sahip olması gereken kıl kökleri, kırışıklıklar ve lekeler aranacak özelliklerdendir. Mesela domuz derisindeki kıl delikleri ve timsah derisinin sert parçaları arasında kalan yumuşak deri şeritleri gibi derinin karakteristiğine ait özellikler de doğal deride aranacak özelliklerdendir. Materyalin gerçekliğini anlayabilmek için derinin alt kısmına, yani et kısmına ulaşmak ya da kesilen kenarlara bakmak gerekir. Profesyoneller tarafından orijinalliği tescil edilmiş örnekleri referans olarak elde bulundurmak gerekir.

Eski materyallerin tanımlanmasında ise ilginç olaylar gerçekleşmektedir. Mesela ortaçağa ait lifli bir yapıya sahip bıçak saplarının uzmanlar tarafından deri olduğu duyurduktan sonra yapılan mikroskopik incelemeler maddenin, tahta olduğu ve toprak altında çaglar boyunca kalan tahtanın deriye benzer özellikler sergilediği ortaya çıkmıştır. Bu bulgu İngiliz deri üreticileri araştırma kurumunun keşfettiği bir yöntem sayesinde elde edilmiştir. Bu yöntem materyali dondurup, arkasından ışık vererek, kesilecek olan incecik bir kesitin renk fotomikrografisini (mikroskopik fotoğraf) almaktan oluşur. Bu yöntemle maddenin deri olup olmadığını hatta kesitin yatırılma açısına göre hangi hayvanın derisi olduğunu anlamak mümkündür²¹⁸.

²¹⁷ <http://www.deyimsanatgalerisi.com/restorasyon-k34.html> (25.05.2012)

²¹⁸ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 342–243

• Deri nesnelerrinin kompozisyonu

Deriyi ve derinin işlenmesini söz etmeden önce şunu bilmek gerekir ki deriden yapıldığı kabul görülen ürünlerinin çoğu tahta, başka kumaşlar, kâğıtlar dikiş ipleri yapıştırıcı malzemeler vernik ya da başka türlü cila maddeleriyle kombine edilmiş, bu tür malzemeler ile işbirliği halindedir. Dolayısıyla ürünü inceleyen kişi bütün diğer malzemelerle ilgili durumları da göz önünde bulundurmak zorundadır. Deriye ya da diğer malzemelere zarar vermeden bunları birbirinden ayırmak ayrı bir bilgi birikimi gerektirmektedir. Derinin çok sert fırçalanması, fiziksel etkenler, haşaratlar, mantarlar ve bakteriler ya da nem, ışık, sıcaklık gibi dışsal etkenler deriye zarar verebilecek ve vaktinden evvel yaşlandırabilecek zararlı durumlardandır²¹⁹.

• Deri nesnelere muamele (tedavi)

Toprak ya da su altından sağlam çıkartılan deriler, bitkisel tabaklanmaya maruz bırakılmış büyükbaş hayvan derisi olduğunu göstermektedir. Sudan çıkarılan derinin rengi siyah olur ve oldukça iyi durumda ancak oldukça yumuşamış halde çıkar. Topraktan çıkan deri, çok sert ve katıdır, rengi ve durumu ise toprağın özelliklerine göre değişmektedir. Mineral bazlı tabaklamaya tabi tutulan deri ise sudan ve topraktan iyi durumda çıkmamaktadır, bu durum yağ bazlı tabaklamaya maruz kalmış ürünler için de geçerlidir. Fakat Eski Mısırda, binlerce yıl önce kum sayesinde korunmuş ürünler kurtarılmıştır²²⁰.

• Islak deri

Su altından çıkarılan deri buruş, buruş ve parçalara ayrılmış durumda olup, pratikte kullanılmaz durumdadır. Malzeme kurtarılmak isteniyorsa içine formaldehid ya da başka bir dezenfektan eklenmiş saf suda bir kaç defa yıkanmalıdır. Ve sonra tedavi süreci başlayana kadar temiz suda bekletilmelidir.

Eskiden tedavi yöntemleri tam bir şekilde deriye yedirilemediği için başarısız bir yöntem olan domuz yağı ile yağlama ve bu yöntemle oranla daha başarılı sayılan sülfonit asit katılmıştır. Hintyağından ve sudan oluşan bir çözeltide deri bekletilir ve

²¹⁹ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 243

²²⁰ J.E. Leene, A.g.e., s.248

çözeltilinin yağ doygunluğunu giderek arttıracak şekilde içindeki su azaltılır. Ancak bu yöntemde derinin içine işlemiş sudan tam anlamıyla kurtulmak mümkün değildir.

En iyi sonuç veren yöntem ise, deri yıkandıktan sonra ıslak bir şekilde aseton çözeltilisine konularak içindeki suyun buharlaşması beklenmektedir. Bütün su buharlaşınca deri, İngiliz müzesi deri solüsyonu (british museum leather solüsyonu), çözelti oranı yüzde 25 olan tanklarda ara sıra sarsılarak bekletilir.

Çözeltilinin ana maddesi olan lasonilin derinin içine işleminin ne kadar zaman alacağı derinin karakterine göre değişkenlik göstermektedir. Ancak derinin esneklik seviyesinde yaşanan değişim, tedavi sürecinin işleyip işlemediğini anlamak için gözlem yapmak gerekir. Bml solüsyonu (british museum leather solüsyonu) şu an halen kitap ciltlerinde içine bir miktar blumumu katılarak koruma amaçlı kullanılmaktadır²²¹.

• Kuru deri

Toprak altından çıkarılan derilerin tamirinde kullanılan iki ana yöntem bulunmaktadır. Tamire başlamadan evvel derinin yüzeyi yumuşak bir fırça yardımıyla temizlenmelidir. Birinci yöntemde politinil glikol balmumu kullanılır, deri bu madde ile beraber ısıtılır ve daha sonra soğumaya bırakılır. “carbovaks” bilindiği üzere higroskopiktir ve bu nedenle derinin üzerinde adi bir yüzey hissi bırakır. Bu yan etki derinin bir kurutma kâğıdının ya da camın arasına konulması ile engellenebilir. Isıtma işleminden sonra derinin yüzeyinin bir sünger yardımıyla temizlenmesiyle de önlem alınabilmektedir. İkinci yöntem ise ıslak deriye uygulanan yöntemin aynısı uygulanır deri kurutulur.

• Bitki bazlı tabaklama uygulanmış deri nesnelere

Bu nesnelere sülfürik asidin sebebiyet verdiği kırmızı çürüme denen kimyevi bir olaya yüksek oranda maruz kalırlar. 1850 ile 1900 yılları arasında üretilen deri malzemeler üzerinde yapılan araştırmalar sonucu kırmızı çürümeye üzerlerindeki sülfürik asit tortusunun sebep olduğu gözlenmiştir ancak bu madde üretim sürecinde kullanılmış olduğundan tamamen elimine edilmesi mümkün değildir.

²²¹ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 248

O sıralar tabaklama araçlarının pirogallollar ve katekoller olarak iki kimyevi maddeye ayrıldığı ve ikincisinin özellikle sülfürdioksitde meyilli olduğu bilinmiyordu. Sülfür diyoksit endüstriyel alanların atmosferinde yüksek oranda bulunmaktadır.

Eski kötü hava koşullarının etkileri giderilmeye başlanmış olsa bile bu koşulların yerini araba yakıtlarının bıraktıkları kalıntılar almaktadır. Şimdilerde bir takım yan ürünler ile derinin üretimi sırasında asidin etkisine karşı ürünü koruyacak önlemler alınabilir ancak yine de kırmızı çürümenin önüne tam olarak geçilememektedir ve üstelik bu hastalık geri döndürülemezdir. Derinin renginin hafif pembeye çaldığı ilk safhada hastalık hala durdurulabilir ancak önlem alınmazsa derinin rengi giderek koyulaşacaktır ve koyu kırmızı olduğunda artık herhangi bir şekilde derinin parçalanmasının önlenemeyeceği seviyeye gelmiştir. Önerilen tedavi yüzeye potasyum laktat sürmektir. Kimyacılar bu maddenin işe yararlığı konusunda fikir ayrılıkları gösterirler ancak daha çok işe yarayan bir madde henüz önerilememiştir.

Potasyum laktat yüzde ellilik bir solüsyon halinde sunulur ve kullanım sırasında daha da seyreltilmesi gerekir. Uygulama genelde deri yıkandıktan sonra fakat başka kaplamalardan önce yapılır. Kırmızı çürüme belirtisi olmadığı durumlarda bile deriyi korumak amaçlı uygulanabilmektedir²²².

• Ağır inek postu derisi

Taban derisi olarak da adlandırılan deri, genellikle kuru kaplanmış bir deridir ve ayakkabı tabanlarında kullanılmaktadır.

Öncelikle, deri yüzde ikilik potasyum oleat sabunu ve beyaz ispirotodan oluşan bir çözeltide yıkanır ve aynı çözelti ile durulanır, en sonunda da kurutulup, kırmızı çürüme işareti var mı diye kontrol edilir. İşlenmiş deri koşumlar eyer koltukları, kayışlar, kemerler ve daha değişik türlü askeri amaçlı ürünler için kullanılmaktadır. İyi durumdaki nesnelere bir temizlenmeye ihtiyacı yoktur, pis olanlar ise saf sabunla ve suyla yıkanabilir ancak eğer siyah deriyse, ya da boyalı deriyse potasyum oleat sabunu ve beyaz ispirotoyla yıkanması ve durulanması tercih edilmelidir. Önce derinin küçük bir parçasında işlemin denenmesi uygundur ve kesinlikle piyasadaki deterjanlarla temizleme işlemi uygulanmamalıdır. Bu tarz deriler eğer iyi işlenmiş ise

²²² Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 250-251

kırmızı çürümeye karşı dayanıklıdır ancak yine de bir kontrolden geçirilmelidir. Normal sıcaklıktaki odada deriyi kuruttuktan sonra bml solüsyonu bir bez yardımıyla deriye uygulanmalıdır. Hegzan solüsyonu çok çabuk buharlaşır dolayısıyla ara sıra yenilemek gerekebilir. Bir kaç gün sonra solüsyon emilmiş olacaktır ve o zaman derinin üzerinde kalan ince bir balmumu tabakası cila yardımıyla giderilebilir. Bml solüsyonu sayesinde başarılı sonuçlar elde edilebilir ancak derinin ilk haldeki esnekliği ve yumuşaklığı elde edilememektedir²²³.

• Tıraş edilmiş ya da bölünmüş (çatlamış) büyükbaş hayvan derisi

Deri genelde traş edilerek ya da makineler yardımıyla kesilerek kalınlığının üçte birine düşürülmektedir. Çantalarda, cüzdanlarda, bavullarda kullanılmaktadır. Bitki bazlı tabaklamaya maruz bırakılmış, tıraş edilmiş ya da kesilmiştir. Kuru bir şekilde kaplanmıştır. Yüzde ikilik bir potassium oleat ve beyaz ispiroto çözeltisinde yıkanmaları boyalarının korunması açısından sudan daha uygundur. Yıkanıp durulanıp kurutulduktan sonra kırmızı çürüme kontrolü yapılmalıdır. Bu gruba giren bütün deriler bml uygulamasından geçmelidirler, ancak daha modern zamanlarda yapılmış olan ve daha pürüzsüz yumuşak bir yüzeye sahip olan çantalar sıcak metal baskı yöntemiyle kaplanmış olacaklarından bml yöntemine uygun değildirler. Mikro-kristalin vaks ise muskmelon bir koruyucu kremdir. Nadiren de olsa bu sınıfa ait deriler bazen mat ya da kadifemsi bir kaplamayla kaplanmış olabilirler, yine bml için pek uygun değildir. Ancak tanecikli (granul cleaner) bir temizleyici ile temizlenebilir sonrasında ise yüzeyde kalan balmumu hegzan ya da turpentin ile temizlenmektedir. Eyer koltukları, etekleri ve kanatları ise her zaman aynı deriden üretilmemiştir, bazen duruma göre büyükbaş hayvan derisine domuz derisi de eklenebilir, ancak işlemler yukarıda bahsedilen işlemler ile tamamen aynıdır. İyi durumdaki modern eyerler balmumundan ve sabundan oluşan deriyi cilalayan ve koruyan eyer sabunu ile temizlenebilmektedir. Bovin yağında şekillendirilmiş nesnelere mesela maşrapalar, sürahiler barutluklar, küçük kaplar, kasklar ve cephanelikler gibi objelerin tamamı kalınlıkları işlevlerine göre değişebilmekle birlikte, bitki bazlı tabaklamaya tabii tutulmuş büyükbaş postundan yapılmışlardır. Bunların yapım yöntemleri şöyledir; deri soğuk suya batırılır ve plastik gibi olana kadar orada bırakılır ve ardından tahta ya da

²²³ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 252-253

metal ya da kilden yapılmış kalıp yardımıyla şekillendirilir. Seneler geçtikçe sertleşirler ve genelde iyi durumda olarak korunurlar ancak genel olarak sert görünümlerine rağmen yine de nazikçe muamele görmelidirler. Bazen bazı çarşaf ve küçük kutucuklar da aynı materyalden yapılmış gibi görünür ama esasen ham deriden yapılmışlardır, bu sıra dışı sertlikleri yüzeydeki renklerin köşelerde ve kenarlarda atması ile alttaki parşömen benzeri malzemeyi gün yüzüne çıkarmış olmaya başlamasıyla anlaşılabilir.

Bu gibi nesnelere için mikro- kristalin vaks dışında her hangi bir ekstra uygulamaya ihtiyaç duymamaktadır. Tahta ya da benzeri bir takım yan malzemelerle birleştirilmiş kasket ya da kutu gibi ürünlerde bulunan deri malzemelerin temizlenmesi sırasında yan malzemenin de alacağı etkileri düşünmek gerekmektedir. Öncelikle bir tahta kurdu muayenesi yapmak gerekir ki bu tahta kurtları normalde deriye zarar verme niyetinde olmasalar dahi, tahtaya ulaşmak için deriyi delip geçmektedirler. Öncelikli müdahale olarak tütsüleme ya da tahtaya hipodermik şırıngayla ilaç yedirilmektedir. Kurtlanma çok kötüye tahtaya daha fazla alamayana kadar şırınga ile "bedacryl" 122x yedirilmelidir. Daha eski objelerde ise tahta yerine kemikler ve ya da kazein olabilir ki bu takdirde kesinlikle suyla temas etmemesi sağlanmalı ve potasyum oleat ile beyaz ispiroto çözeltisinde temizlenmelidir. Kâğıt ya da tekstil parçaları mikro kristalin ile tekstil parçaları "genklene" (kimyasal madde) ile temizlenebilmektedir. Derinin üzerinde renklendirme mevcut ise çözücünün etkisi renklendirilmiş alanlarda test edilmelidir. Dış kaplamasının bir miktarı kalkmış ve kayıpsa temizlemeye başlamadan evvel polyvinyl asetat emülsiyon yapışkan yardımı ile yenilenmeleri gerekmektedir. Bu karışım kullanılırken genklene kesinlikle kullanılmamalıdır. Çünkü genklene karışımı kötü etkiler. Son olarak tekrardan bml solüsyonu ile temizlenmeli ve zamandan zamana mikro-kristalin ile tekrar vakslanmalıdır²²⁴.

• Bitki bazlı tabaklamaya tabii tutulmuş ciltten (ince hayvan derisi) yapılma deriler

Bu bölüm, keçi, buzağı, koyun ve domuz ciltlerinden üretilmiş deriyi kapsar. Bu deriler arasında en dayanıklı olanı keçi cildinden üretilen ve geleneksel olarak sumak yaprağı ile tabaklanmış olan Fas derisidir. Her ne kadar artık sumak yaprakları yerine

²²⁴ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 253-256

kırmızı çürümeye karşı dayanıksız olan bir takım başka malzemeler kullanılsa da, tedavi yöntemi hep aynı potassium laktat'dır. Bu durumda sadece domuz cildi istisnadır, onun etkileyici rengini korumak adına potassium laktat yerine eyer sabunu ve mikro kristalin vaks ile temizlenmesi daha uygundur. Bu gruptaki bütün deriler potassium oleat ve beyaz ispirotoda temizlendikten ve durulandıktan sonra bml solüsyonu ile temizlenebilmektedir. Açık renklerin hafifçe koyulaştığı gözlemlenebilmektedir. Kitap ciltleri için İngiliz müzesi sadece bir sünger ve iyi bir sabun yardımıyla silinmesini önermektedir.

Kuruduktan sonra yüzde 10'luk bir potassium laktat solüsyonu ile süngerlenmeleri ve daha sonra dik bir şekilde kurumaya bırakılmaları uygundur. Aynı şekilde olabilecek en az miktarda bml ve cila da kitap ciltlerine uygulanabilmektedir. "Skiver" neredeyse hep bitki bazlı tabaklamaya tabii tutulmuş keçi ya da koyun cildinden üretilen, üzerinde bol miktarda renk işleme ve desen bulunduran, bazen de başka derileri taklit edecek şekilde düzenlenmiş bulunan oldukça ince derilere verilen isimdir. Başka derilerin üzerine kenar süsü olarak ya da kutu kenarlarına işlenebilmektedir. Bu kadar ince olması dolayısıyla oldukça narindir ve bu deri işçilerinin skiver işledikleri malzemenin üzerini bir deri cilası ile kaplamalarını sağlamıştır. Sürüngen derileri tabaklamada ve bitirme (kaplama) süreçleri sırasında birbirlerinden çok farklı işlemlere tabii tutulabilmektedir. Kızıl derilerin tabakladığı deriler ise genelde batıda tekrar tabaklanır çünkü hem çok serttirler hem de kırmızı çürümeye karşı dayanıksızdırlar. Eğer kırmızı çürüme başlamışsa, deriyi kurtarmak çok zordur. Çünkü potassium laktat sert pullarla kaplı olan deri kısmından içeriye ancak pulların küçücük aralıklarından sızmak zorunda kalır. Dolayısıyla sıvıyı et tarafından vermek daha akıllıca olacaktır. Bml ise derideki pullardan içeri girdiği kadarıyla yardımcı olacaktır, mikro kristalin vaksılama ise avantajlı bir uygulamadır. Piton, kertenkele ya da su kertenkelesi gibi hayvanların derileri çoğunlukla mineral bazlı tabaklamaya (dövmeye) tabii tutulmuştur ve sadece potassium oleat ve beyaz ispirotoyla yıkanmaları yeterlidir. Shagreen, kedi balığının inci benzeri kabartıları olan derisinden yapılmıştır. Alttan boya verilerek bu inci benzeri kabarcıkların sıralandığı yüzey renkle zenginleştirilir, cila dışında ayrı bir uygulamaya ihtiyaç duyulmaz²²⁵.

²²⁵ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 256-257

• Mineral bazlı tabaklamaya tabii tutulmuş objeler

Bu deri su haricinde başka şeylerden zarar görüyor olabilir ama beyazlatılmış olduğu için özellikle sütleştirilmiş olan et tarafı kullanılıyorsa çok çabuk kirlenmektedir. Sıcak su ile teması halinde ham haline dönebilir ama aksi takdirde oldukça uzun süreler dayanabilmektedir. Kırmızı çürümeye maruz kalmazlar sadece ilgi çekici bir şekilde diğer deri ürünleri çekmezken bu deri türü gümüş balığının ilgisini çekmektedir. Bml in krem kalama's oldukça uygun bir şekilde kullanılabilir. "cordwain" adı verilen, İspanyada cordobada kullanılmaya başlanan, keçi cylinder yapılan ve 16. yüzyıl'dan 18. yüzyıl'a kadar kullanılan beyaz deridir. Bu derinin temizlemesi zordur. Kadın ve erkek eldivenlerinde kullanılan bu deri çoğunlukla nakışlanmıştır, inciler ve gümüşlerle süslenmiştir ki bunlar da yine temizlenmeyi oldukça sıkıntılı hale getirmektedir. Süet deri gerekli parçacıkları temizleyici "facteka a" ile temizlenebilir ya da kuru soda carbonate da fırça yardımıyla kirleri temizlemekte kullanılabilir. Çok gerekliyse eğer lekeler beyaz ispirto ve potassium oleat çözeltisiyle temizlenmesi denenebilir ama kumaşa ve üzerindeki renklere zarar verme riski bulunmaktadır. Kadın ayakkabıları ya da botları, pürüzlü tarafları genelde dışarıda tutulduğu için daha rahat bir şekilde potassium oleat ile temizlenebilir. Ancak her zamanki gibi iyice durulduğundan ve kurutulduğundan emin olmak gerekmektedir²²⁶.

• Cilalanmış deriler

Eğer öncesinde deriye cila yapılmamışsa derinin yüzeyi asla tekrar cilalanmaz. Daha önceden cilalanmış objelerin cilası yenilenmeye ihtiyaç duyar ancak kesinlikle aynı türden cila ile cilalanmalıdırlar. Eğer ürün 25 yılın üzerindeyse kesinlikle gomalak cila ile cilalanmıştır. Daha sonra yapılan cila da ise nitrocellulose kullanılmış olabilir. Gomalak uygulanıp uygulanmadığını test etmek için derinin küçük bir parçasını metile edilmiş ispirto ile nemlendirin eğer herhangi bir reaksiyon göremezseniz, aseton ya da hegzan gibi başka açıcılar deneyin. Mikro kristalin vaks ise her durumda en uygun koruyucudur²²⁷.

²²⁶ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 257-258

²²⁷ J.E. Leene, A.g.e., s.259-260

- **Ek bilgiler**

Mantar: sadece bitki bazlı tabaklanmış derileri etkiler. Koruma ve tedavi için verimli yöntem, normal alkol içinde yüzde 10'luk "topan" (ortophenylphenol) çözeltisi kullanmaktır. Paranitrophenol mantarlara karşı genelde iyi bir silah olmasına rağmen tercih edilmez çünkü derinin üzerin de sarı bir leke bırakır.

Güneşli: Deri objeler asla direk güneşine ya da kuvvetli ışığa maruz bırakılmamalıdır. Uzun vadeli sorunların yanı sıra sadece bir kaç saat içinde özellikle bitwise bazlı tabaklanmaya maruz bırakılmış deriler de renkler de bozulma görülür²²⁸.

²²⁸ Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972 s. 260

13. SONUÇ

Dericilik Türklerde; Orta Asya'daki yarı göçebe yaşam koşulları ve ekonomilerinin temelini oluşturan hayvancılıktan dolayı ortaya çıkmıştır. Dericilik zaman içerisinde kullanım alanları, teknik ve süsleme açısından gelişerek alanını genişletmiştir. Bu dönemde elbise, çizme, çanta, pantolon, başlık, kap kacak, at eyer ve koşum takımları, ok ve yay kılıfları gibi birçok eşya deriden yapılmıştır.

Türklerin, Anadolu topraklarına göç etmesiyle deri ürünlerin ve deri işlemenin yüksek düzeye ulaştığı bildirilmektedir. Deri ciltler, Selçuklu döneminden günümüze gelen deri sanatının en güzel örnekleridir.

Dericilik zanaatı, Orta Asya'da doğmuş, Anadolu Selçuklu döneminde ise örgütlenmiştir. Osmanlı imparatorluğu döneminde işlenmiş deri ve deri ürünleri kalite yönünden zirveye ulaşmıştır.

Türk deri sanatı bugün, modern ve geleneksel sanatlar içinde gelişimini sürdürmektedir. Zamanla deri, modern sanatlar içerisinde de kullanılan bir malzeme haline gelmiştir. Pek çok sanatçı, deriden heykel, mask ve dekoratif pano vb. gibi çeşitli eşya üretmiştir.

Bugün Ülkemizin Müze ve Koleksiyonlarında dericilik sanatını belgeleyecek eski deri örnekleri bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesinde, Saraya ait giysi, giyim ve savaş aksesuarı sergilenmektedir. Mataralar ise İstanbul Beşiktaş Deniz Müzesinde sergilenmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde ve Türk İslam Eserleri Müzesinde Selçuklu ve Osmanlı dönemi ciltleri bulunmaktadır. Deri aksesuar ve cilt örnekleri, kişi ve özel kuruluşlara ait özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Türk kültür ve sanatında deri eserler önemli bir yere sahiptir. Deri ürünler, Sosyal hayatın her boyutunda kullanılan aynı zamanda kaliteli işçilik ve üstün sanat değeri taşımasıyla dikkat çekmektedir. Köklü bir geçmişe sahip önemli kültür değerlerimizi yaşatmak, ulusal ve uluslar arası düzeyde tanıtmak, gelecek kuşaklara aktarmak, bilimsel ve sanatsal çalışmaların yapılması büyük önem taşımaktadır.

Türkler için vazgeçilmez bir olgu olan dericilik, binlerce yıl öncesinde üstün nitelikte deri ürünleri yapmış ve bunu tarih boyunca tekrarlamıştır. Deri sanatı Türklerin, tarihsel süreç içerisinde becerilerini kültür katkılarıyla yoğurup oluşturdukları evrimini sürdürmektedir.

14. KAYNAKLAR

- Dr. ALPAUT Aziz, 1957, TATBİKİ DERİCİLİK, İstiklal Matbaası, Ankara
- DAĞTAŞ Lütfü, 2007, Anadolu'da Dericilik, Dönence Basım ve yayın hizmetleri, İstanbul
- ÖZDEMİR Melda, KAYABAŞI Nuran, 2007, Geçmişten Günümüze Dericilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara
- SAKAOĞLU Necdet, AKBAYIR Nuri, Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, Creative Yayıncılık, 2002-Aralık
- WATSON Linda, Modaya Yön Verenler, Güncel Yayıncılık, Aralık-2007, İstanbul
- BAVDOT François, MODANIN YÜZYILI, Güncel Yayıncılık, Mayıs-2001, İstanbul
- BARIŞTA H. Örcün, TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİ HALK PLASTİK SANATLARI, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- YILDIZ Nuray, Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi, Marmara üniversitesi (Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Biriminde Basılmıştır), 1993-İstanbul
- Textile Conservation Edited by J.E. Leene, Butterworths London 1972
- ANMAÇ Elvan, Tekstil Ürünleri Konservasyonunun Temel İlkeleri, Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu, 1999 Ankara
- ÖZEL Sultan, DERİ-DERİ MAMÜLLERİ SANAYİİ HAM-DERİ-MAMUL DERİ VE DERİ KONFEKSİYON, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987-İstanbul
- KULA Mustafa, Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006
- BAYRAK Burcu, İzmir İli Deri Giyim ve Aksesuarlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011 Ankara
- GARGI Zeynep, Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı ve Aksesuarları Üzerine Bir Kimlik Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000

KOPAN Demet, Anadolu'da Deri Giyim Tarihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008

TEKİN Zeki, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul'unda Dericilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992-İstanbul

YELMEN Hasan, Derinin Altındaki Tarih, Hedef Dergisi Sayı:24, Kasım 1995

ALKAŞI Ayten, İnsanlık Tarihi Kadar Eski bir Kullanım Eşyası, Tombak Dergisi

ÖZDEMİR Melda, Türk Kültüründe Dericilik Sanatı, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:20, 2007

KALAFAT Elifcan, Modista Deri Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. (Fotoğraf çekimi)

15. İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.derszamani.net/iskelet-ve-kas-sistemleri-konu-anlatimi-ders-notlari-biyoloji.html> Erişim Tarihi: 09.05.2012
- <http://www.bulmacabul.com/2011/05/yunu-ya-da-kl-alnms-ham-deri.html> Erişim Tarihi: 15.05.2012
- <http://ertanyurderi.blogspot.com/2010/02/metroseksuel-neandertaller-ve-yaratclga.html> Erişim Tarihi: 15.05.2012
- http://4.bp.blogspot.com/_M4vFqVpDfcc/TMRPgy2SRaI/AAAAAAAAAOyg/DfQ-0Db6tAw/s1600/yiyecek.jpg Erişim Tarihi: 15.05.2012
- <http://www.kobifinans.com.tr/tr/sector/010402/13385> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://www.erpakademi.com/2010/06/01/dericiligin-tarihcesi/> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://www.itusozluk.com/gorseller/mu%FEta/88699> Erişim Tarihi: 25.05.2012
- <http://citeit.nedir.com/> Erişim Tarihi: 25.05.2012
- <http://ismek.ibb.gov.tr/ism/branslar.asp?branscode=34&bransgrupcode=34> Erişim Tarihi: 19.05.2012
- <http://www.meslekidersler.com/ders-notlari/ayakkabi-saraciye-ders-notlari/deri-cesitleri-ozellikleri.html> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://www.msxlabs.org/forum/x-sozluk/82870-guderi-guderi-nedir-guderi-hakkinda.html> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6sele> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://www.anlambilim.net/rugan-nedir-42108.htm> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Vaketa> Erişim Tarihi: 06.03.2012
- <http://styleistico.blogspot.com/2010/08/istanbul-fashion-week-gun-2-simay.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.okimki.com/simay-bulbul/> Erişim Tarihi: 05.03.2012
- <http://simaybulbul.com/hakkinda> Erişim Tarihi: 05.03.2012
- <http://www.seckinsunguc.com/?p=361> Erişim Tarihi: 09.05.2012

- <http://www.modaala.com/simay-bulbul-tasarimlari/> Erişim Tarihi: 09.05.2012
- <http://fashionphilos.blogspot.com/2009/06/2.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://womenmanagement.blogspot.com/2009/01/azzedine-alaia-spring-2009-lookbook.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://trendfashiondesign.com/fashion/fashion-trends/> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.vogue.com.au/fashion/designers/ann+demeulemeester,211>
Erişim Tarihi: 09.05.2012
- <http://mystiletos-ginger.blogspot.com/2010/12/contemporary-designers-relevant-for.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.ablogcuratedby.com/amagazine/ann-demeulemeester-womens-spring-summer-2011/> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.frmartuklu.net/populer-markalar-amp-moda/34688-women-claude-montana-collection.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.vogue.co.uk/spy/biographies/riccardo-tisci> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://projects.accessatlanta.com/gallery/view/entertainment/fashion/givenchy-030512/6.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://fashiongonerogue.com/givenchy-fall-2012-paris-fashion-week/>
Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://coolspotters.com/clothing/alexander-mcqueen-spring-2010-rtw-leather-jacket-and-skirt> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://stilistler.com/forums/index.php?action=printpage;topic=1002.0>
Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://fashette.wordpress.com/tag/the-jay-leno-show/> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.modaport.com/2010/10/14/matras-online-alisveris/> Erişim Tarihi: 09.05.2012
- <http://www.matras.com/kurumsal/> Erişim Tarihi: 05.03.2012
- <http://www.aksesuarvemoda.com/derimod.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.luksyasa.com/derimod.asp> Erişim Tarihi: 05.03.2012
- <http://www.elbisemodelleri.com/istanbul-fashion-weekte-kuzu-deri-2010-11-kis-koleksiyonu.html> Erişim Tarihi: 16.05.2012
- <http://www.kuzu.com.tr/tr/> Erişim Tarihi: 03.03.2012
- <http://www.deyimsanatgalerisi.com/restorasyon-k34.html> Erişim Tarihi: 25.05.2012
- http://www.idesbas.com/tr/deri_giyimm.htm Erişim Tarihi: 25.05.2012

- <http://stilistler.com/forums/index.php?action=printpage;topic=1002.0> Erişim Tarihi: 25.05.2012
- <http://www.biyografi.info/kisi/atil-kutoglu> Erişim Tarihi: 25.05.2012
- <http://www.fashionencyclopedia.com/Ma-Mu/Montana-Claude.html> Erişim Tarihi: 25.05.2012
- <http://www.yeniansiklopedi.com/wp-content/uploads/2011/11/nalin.jpg> Erişim Tarihi: 15.06.2012
- <http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=7329.0> Erişim Tarihi: 15.06.2012
- <http://antikdatca.blogspot.com/2007/03/sedef-kakma.html> Erişim Tarihi: 15.06.2012

16. ÖZGEÇMİŞ

25.06.1985 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini tamamladıktan sonra 2005 yılında Karakalem Çizim konusunda özel ders aldı. 2006 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümünde lisans eğitimine başladı. Kadın Giysileri Artistik Çizimi konusunda özel ders aldı. Temmuz 2009 yılında Herry Hazır Giyim Ltd. Şirketinde Staj yaptı. 2010 yılında Haliç Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Yüksek Lisans Programına katıldı.